

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELERDE AFET VE ACİL DURUMLARA
HAZIRLIK: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre TOSUN

MAYIS- 2019

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELERDE AFET VE ACİL DURUMLARA
HAZIRLIK: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre TOSUN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sedat BOSTAN

MAYIS, 2019
GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum "Kültür Varlıkları ve Müzelerde Afet Ve Acil Durumlara Hazırlık: İstanbul İli Örneği" isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin 6 ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.... / /

Emre TOSUN

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecinde engin bilgi ve deneyimleriyle zorlukları benim için kolaylaştıran danışmanım sayın Doç. Dr. Sedat BOSTAN'a, lisans eğitimim boyunca okul içinde ve dışındahiçbir türlü yardımlarını esirgemeyen, ufkumu açan ve yüksek lisans eğitime teşvik eden hocalarım sayın Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ'e, sayın Doç. Dr. Afşin Ahmet KAYA'ya, sayın Dr. Öğr. Üyesi Sevil CENGİZ'e, sayın Dr. Öğr. Üyesi Nurçin KÜÇÜKKENT'e, sayın Öğr. Gör. Melikşah TURAN'a ve her daim destek ve dualarıyla yanımda olan aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Gümüşhane - 2019

Emre TOSUN

ÖZET

[TOSUN, Emre]. Kültür Varlıkları ve Müzelerde Afet ve Acil Durumlara Hazırlık: İstanbul İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (XII+134 Sayfa)

Müzeler sanatsal, bilimsel ve tarihi nesneleri koruyan, toplumu eğiten ve aydınlatan önemli kültür kurumlarıdır. Dünyanın birçok yerinde müzeler afetlerden zarar görmektedir. Genel olarak müze yönetimi ve personelinin afet farkındalığının yetersiz olması ve afet sonrası kurtarma operasyonlarında ikinci planda kalması gibi nedenler müzeleri daha hassas kılmaktadır. Ayrıca, çeşitli orijinal, nadir ve değerli koleksiyonlara sahip olması, müzeleri daha önemli hale getirmektedir. Bu nedenlerle müzelerin ve sergiledikleri koleksiyonların varlıklarını devam ettirebilmesi için kapsamlı afet planlaması şarttır. Bu araştırmanın amacı İstanbul ilindeki müzelerin afet ve acil durumlara hazırlık düzeyini ölçmek, müzelerde afet yönetimi konusunda sorun ve eksikleri tespit etmektir.

Bu kapsamda 6 devlet müzesi ve 10 özel müze olmak üzere 16 müzenin yönetici ve personeliyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda % 68,75'inin afet planı olduğu, devlet müzelerinin % 33,33'ünün planını test ettiği, planı olmayanların hepsinin özel müzelerden oluştuğu ve bunların % 60'ının personel eksikliğini bunun nedenlerinden biri olarak belirttiği, % 43,75'inin müze personeli arasında afet müdahale veya risk azaltma görevlisi tayin ettiği, % 37,50'sinin bir afet veya acil durum için yardımcı olabilecek diğer yakın müze veya kültürel kurumlarla bağlantıda olduğu tespit edilmiştir. Analizler sonucunda müzelerin eksik ve sorunlarına yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müzeler ve Afet Yönetimi, Müzelerde Afet ve Acil Durum Planlaması, Afetler ve Kültürel Miras

ABSTRACT

[TOSUN, Emre]. Preparation for Disaster and Emergency Situations in Cultural Assets and Museums: The Sample of Istanbul Province Master Thesis, 2019, (XII +134 Page)

Museums are important cultural institutions that protect artistic, scientific and historical objects, educate and enlighten the society. In many parts of the world, museums damage from disasters. In general, the reasons that lack of disaster awareness of the management and the personnel of the museum and museums remaining at the secondary plan in post-disaster recovery operations make the museums more sensitive. In addition, the fact that museums have various original, rare and valuable collections makes them more important. For these reasons, comprehensive disaster planning is essential carry out the existence of museums and their collections. The aim of this study is to measure the level of disaster and emergency situations preparedness of museums in Istanbul and to identify problems and shortcomings in disaster management in museums. In this context, interviews were conducted with semi-structured interview techniques with the managers and staff of 16 museums including 6 state museums and 10 private museums.

As a result of the interviews, it has been found out that 68.75% of museums have a disaster plan, 33.33% of the state museums have tested the plan, all those who do not have a plan were composed of private museums and 60% of them stated that the lack of personnel is one of the reasons for not having a disaster plan, 43.75% have appointed as disaster response or risk reduction officers among museum staff, 37,50 % have been found to be in contact with other nearby museums or cultural institutions that may be helpful for a disaster or emergency. As a result of the analyzes, some suggestions were made about the deficiencies and problems of the museums.

Keywords: Museums and Disaster Management, Disaster and Emergency Planning in Museums, Disasters and Cultural Heritage

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR	XI

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜLTÜR MİRASI VE MÜZELER	3
1.1. Kültürel Miras	3
1.2. Dünyada Müzeciliğin Gelişimi	5
1.3. Müze Tanımları.....	7
1.4. Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KORUMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE AFETLERE YÖNELİK

ÇALIŞMALAR.....	14
2.1. Dünyada Korumanın Gelişimi ve Afetlere Yönelik Çalışmalar	14
2.2. Türkiye'de Korumanın Gelişimi ve Afetlere Yönelik Çalışmalar.....	21

2.3. Afetlerin Müzeler ve Kültürel Miras Üzerine Etkileri	26
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MÜZELER VE AFET YÖNETİMİ35

3.1.Müzelerde Afet Planlaması	36
3.2. Dünyadaki Örnek Çalışmalar	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GEREÇ VE YÖNTEM51

4.1. Araştırmanın Amacı	51
4.2. Beklenen Katkılar	51
4.3. Araştırmanın Problemi	51
4.4. Araştırma Önemi	52
4.5. Araştırma Konusu	52
4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	52
4.7. Veri Toplama Sınırlılıkları	53
4.8. Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem	53
4.9. Bulgular ve Yorumlar	55

TARTIŞMA90

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME97

KAYNAKÇA102

ÖZGEÇMİŞ.....118

EKLER

Ek 1. Anket Formu	123
Ek 2. Araştırma İzni.....	131
Ek 3. Etik Kurulu Onayı	132

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Miras Tanımlarının Özeti.....	5
Tablo 4.1. Müze Türleri ve Müzelerde Kullanılan Dil(ler)'in Dağılımı	55
Tablo 4.2. Soruları Cevaplayanın Görevi	56
Tablo 4.3. Soruları Cevaplayanın Çalışma Süresi ve Eğitimi.....	57
Tablo 4.4. Müzelerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı	58
Tablo 4.5. "Müze Kaç Kişi İstihdam Ediyor?" Sorusuna Verilen Cevaplar.	59
Tablo 4.6. Müzelerin Bina Sayısına Göre Dağılımı.....	60
Tablo 4.7. "Bina(lar) Başka Kullanıcılar ile Paylaşıyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	60
Tablo 4.8. "Müzenin Bulunduğu Yer Doğal, İnsan veya Teknolojik Kaynaklı Afet Riskinin Yüksek Olduğu Bir Bölgede mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar.....	61
Tablo 4.9. "Müze Hiç Afet Yaşadı mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	62
Tablo 4.10. "Koleksiyonların Eksiksiz Bir Envanteri Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	63
Tablo 4.11. "Müzeniz için Bir Veri Tabanı Oluşturuldu mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	63
Tablo 4.12. "Müze Binası (Binaları) Düzenli Olarak Denetleniyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	64
Tablo 4.13. "Müzenin Bir Tahliye Planı Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	64
Tablo 4.14. "Müze Personeli Arasında Afet Müdahale ve / veya Risk Azaltma Görevlisi Tayin Edildi mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar	65
Tablo 4.15. "Müze Bir Risk Azaltma ve Afet Müdahale Planı Oluşturdu mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	67
Tablo 4.16. "Eğer Hayırsa, (Risk Azaltma ve Afet Müdahale Planı Yoksa) Bir Tane Yazıp Uygulama Niyetiniz Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	67
Tablo 4.17. "Evet ise, (Risk Azaltma ve Afet Müdahale Planı Varsa) Aşağıdaki Afet Türlerinden Hangisini/Hangilerini Kapsamaktadır?" Sorusuna Verilen Cevaplar	68
Tablo 4.18. "Evet ise, Bir Afet Planının (Yerel-Ulusal) Parçası mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	69

Tablo 4.19. "Plan Aşağıdakilerden Hangisinin Güvenliği ile İlgilenir?" Sorusuna Verilen Cevaplar	69
Tablo 4.20. "Afet Planı Ne Zaman Yapıldı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	70
Tablo 4.21. "Düzenli Olarak Güncelliyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar	71
Tablo 4.22. "Afet Planınız Güvenlik Ekipleri ile İstişare Ederek mi Oluşturuldu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	72
Tablo 4.23. "Afet Planının Bir Kopyası Yerel Afet Müdahale Ekiplerine (İtfaiye, AFAD, Polis vb.) Verildi mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar	73
Tablo 4.24. "Afet Planınızı Test Ediyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar	74
Tablo 4.25. "Riskleri Azaltmak veya Bir Afet Durumunda Hasarı Hafifletmek İçin Müze İçinde Bir Örgütlenme (İlkyardım, Söndürme, Kurtarma, Planlama vb. Ekipler) Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	75
Tablo 4.26. "Personel Eğitmek İçin Tatbikatlar veya Alıştırmalar Düzenleniyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	76
Tablo 4.27. "Personeliniz Düzenli Olarak Eğitiliyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	77
Tablo 4.28. "Bir Afet Durumunda Size Yardımcı Olabilecek Diğer Yakın Müze veya Kültürel Kurumlarla Bağlantı Kurdunuz mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	77
Tablo 4.29. "Bir Afet Durumunda Derhal Cevap Verebilecek Şirketlerle Bağlantı Kurdunuz mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	78
Tablo 4.30. "Bir Afet veya Acil Durumda İrtibat Kurulacak Personel Listesi Güncelleniyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar	79
Tablo 4.31. "Müzenin Bir Afet veya Acil Durum İçin İletişim Koordinatörü Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	79
Tablo 4.32. "Müzenizin Sigortası Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	80
Tablo 4.33. "Müze, Öncelikli Kurtarılabileceklerini Belirten Koleksiyonlara Ait Nesnelerin Listesini veya Listelerini Hazırladı mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	81
Tablo 4.34. "Koleksiyonlar için Acil Koruma İşleminin Yapılabileceği Bir Yer Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar	82
Tablo 4.35. "Müzedeki Bir Afet Olması Durumunda, Koleksiyonlar Güvenceye Alınması İçin Bina Dışına Tahliye Edilebilir mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar	83
Tablo 4.36. "İlgili Uluslararası Kuruluşların Afet Hazırlığı ve Müdahalesi ile İlgili Çalışma ve Yayınlarını Takip Ediyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar	83

KISALTMALAR

ICOMOS: International Council Monument and Sites

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ICOM: International Council of Museums

ICCROM: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites

ICBS: International Committee of the Blue Shield

ICA: International Council on Archives

IFLA: International Federation of Library Associations

ICRC: International Committee of the Red Cross

İSMEP: İstanbul Sismik Risk Hafifletmesi ve Acil Durum Hazırlığı

KUMİD: Kültürel Mirasın Dostları Derneği

İPKB: İstanbul Proje Koordinasyon Birimi

TAM: The Texas Association of Museums

PAC: Preservation and Conservation

AKOM: Afet Koordinasyon Merkezi

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

ICMS: International Committee for Museum Security

MMKD: Müzecilik ve Meslek Kuruluşu Derneği

FEMA: Federal Emergency Management Agency

AIC: The American Institute for Conservation

FAIC: The Foundation for Advancement in Conservation

HENTF: Heritage Emergency National Task Force

SBA: Small Business Administration

AAM: American Association of Museums

NPS: National Park Service

GİRİŞ

Müzeler, kültür varlıklarını ve sanat eserlerini bünyesinde toplayan, koruyan ve sergileyen kültürel kurumlardır. Günümüzde müzeler bu amaçlarının yanı sıra araştıran ve eğiten kurumlar olarak toplumun sosyokültürel gelişimine de katkıda bulunmaktadır (Ambrose and Paine, 2018: 9). Müzelerin bu önemli görevlerinin devamlılığını sağlaması ve sahip olduğu değerli, paha biçilemez koleksiyonların korunması için etkin bir afet yönetimi planlamasına sahip olması gerekmektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan doğal ve insan kaynaklı afetlerin müzelere ve kültürel mirasa etkileri afet planlamasının önemine dikkat çekmiş ve müzeler için uygun afet risk yönetimi stratejilerinin gerekliliğini daha da belirginleştirmiştir (Ambrose and Paine, 2018: 193). Tüm bu yaşananlara rağmen diğer kamu kurumlarından farklı olarak müzelerde afet riskini azaltma önlemleri; kaynak yetersizliği, bilinçsizlik veya öncelik eksikliği nedeniyle göz ardı edilmektedir. Ayrıca müzelerde afet risk yönetiminin bazı özel zorlukları vardır. Bunlar aşağıda kısaca listelenmiştir:

- Müzeler, arkeolojik buluntulardan organik maddelere kadar çeşitli bireysel objeler ve koleksiyonlar içermektedir ve bunların standart yaklaşımlarla ele alınması zor olan zarar görebilirlik durumları mevcuttur.
- Bir afetin ardından, odak noktalar; insan yaşamını kurtarmak, altyapı ve doğal ortamı iyileştirmek ve halkın rehabilitasyonudur, müzeler ve kültürel miras ikinci planda kalmaktadır.
- Bir müzedeki koleksiyonlar, afet risk yönetimi sürecinin her aşamasında, riskin belirlenmesinden, azaltma ve afet sonrası bir senaryoda olası tedaviye kadar özel planlama yaklaşımları gerektirmektedir.
- Müzeler genellikle, yapının ve kaplamasının çok değerli olduğu ancak yapısal olarak daha savunmasız ve genellikle güçlendirilmiş olan tarihi binalarda bulunmaktadır. Bazı müzelerde açık havada ve zarar görebilirliklerini artıran bölgelerde veya erişimleri zor mekanlarda yer almaktadır.
- Genel olarak müze yönetimi ve personeli, temel afet riskini azaltma önlemleri ve acil durumlara hazırlık ve müdahale önlemlerinin farkında değildir ve genel kapasiteleri sınırlıdır.

- Müzeler, genellikle bölgesel veya ulusal kimliklerle ilişkilendirildikleri için kundaklama, hırsızlık, terör gibi insan kaynaklı faaliyetler nedeniyle daha büyük risk altında bulunmaktadır.
- Afet sonrası senaryolarda, uzmanlaşmış personel ve ekipman eksikliği, kurtarma ve iyileştirme operasyonlarında nesnelere ve koleksiyonlara daha fazla zarar verebilmektedir. Geçici depolama için belirlenmiş alanların olmaması, afet sonrası kayıplara da neden olmaktadır.
- Bölgede ve ulusal düzeyde müzeleri içeren afet sonrası iyileştirme planlarının olmaması; genellikle müzelere yeniden yapılanma veya rehabilitasyon için fon veya kaynak tahsis edilmemesine neden olmaktadır (National Disaster Management Guidelines for Museums, 2017: 13,14).

Bu çalışmada İstanbul'da bulunan bazı müzelerin afet ve acil durumlara hazırlık düzeyi, afet yönetimi planlamasında yaşadıkları zorluklar, müze yönetici ve personellerinin afet yönetimiyle ilgili görüşleri gibi konular ele alınmıştır. Çalışmada müze yönetici ve personelleriyle, açık uçlu bir mülakat formu kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Çalışma; katılımcıların tecrübe paylaşımı, iyi ve kötü uygulamaları, planlamada karşılaşılan zorluklar ve bunlara yönelik çözüm önerileri ortaya koyduğundan ve akademik olarak bu alandaki sınırlı sayıdaki araştırmalardan biri olduğundan son derece önemlidir. Ayrıca konuya dikkat çekerek bu alandaki çalışmaların artmasına yönelik teşvik edici niteliktedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜLTÜR MİRASI VE MÜZELER

1.1. Kültürel Miras

Kültürel miras veya kültür mirası geçmiş nesiller tarafından oluşturulmuş ve evrensel değerlere sahip olduğuna inanılan eserlere verilen genel bir isimdir (Açııcı vd., 2017: 54). Kültürel miras, bir topluluğun geçmişini yansıtan, onu tanımlayan, süregelen yaşamla birlikte günümüze ulaşan yerel ve evrensel değer özelliği barındıran her türlü somut ve somut olmayan varlıklardır. Bir toplumun geçmişine ayna tutan, aralarındaki yardımlaşma ve birlik duygularını kuvvetlendiren bir hazinedir. İnsanların tarih boyunca biriktirdikleri tecrübelerin, örf ve adetlerin devamlılığını, geleceğin doğru inşa edilmesini sağlamaktadır. Miras geçmişle bugün arasında bir köprü görevi görerek, içinde yaşanan kültüre ve dünyaya bir temel oluşturmaktadır. Ayrıca, geleceğin şekillendirilmesinde sağlam bir kaynak verirken manevi olarak da insan yaşamını zenginleştirmektedir. Kültürel miras; kimliğimizle, kültürümüzle, tarihimizle ilgili somut ve somut olmayan değerlerin tümü olarak tanımlanabilir (İsmep, 2014: 12).

Kültürel mirasın tanımı ve kapsamı tarihi süreç içinde sürekli evrilerek günümüze kadar değişim göstermiştir. Koruma kavramının ilk ortaya çıktığı zamanlarda yalnızca önemli anıtsal yapılarla sınırlandırılmış kültürel miras, zaman içerisinde sivil yapıları, kentsel ve kırsal alanları, sonrasında kültür ve sanat dalları gibi soyut kategorileri de kapsayarak değişmiştir. Tarih boyunca yaşanan önemli olaylar da bu değişimde büyük bir role sahiptir. 18. yüzyılda Fransız İhtilali'nin de gerçekleştiği dönem mirasın anlamının ve değerinin arttığı, koruma ve restorasyonlara yönelik politikaların gelişim gösterdiği bir dönem olmuştur. 1931 Atina Tüzüğü ile ilk defa uluslararası kurum ve kuruluşlarca kullanılmaya başlanan somut kültürel miras tanımı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayınlanan 1964 Venedik Tüzüğü ile önemi artmış ve bu tarihten itibaren insanlığın mirası olarak kabul edilmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda kapsamı daha da artarak eski yerleşimler ve kırsal yerleşmeleri de içine alan miras tanımının zamanla somut değerlere ek olarak soyut değerleri de içine alarak genişlemesinde, 1985 yılındaki Avrupa Konseyi, 1987 International Council Monument

and Sites (ICOMOS) Washington Toplantısı ve 1989 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) toplantıları etkili olmuştur. 2000’li yıllarla birlikte miras kavramına peyzaj öğeleri de girmiş, kültürel ve doğal miras terimleri oluşturulmaya başlamış ve soyut kültürel miras, miras kapsamına dahil edilmiştir (Güleç, 2015: 14).

Bir toplumun ve halkının örf ve adetlerini, inançlarını ve başarılarını anlatan, insanın varoluşunun yaratıcı ifadesi olan kültürel miras, somut ve somut olmayan olarak ikiye ayrılmaktadır. Kültürel mirasın somut öğeleri anıtlar, binalar, heykeller, resimler ve diğer fiziksel nesneler gibi maddi miraslardan oluşurken, somut olmayan öğeleri ise müzik, dans, edebiyat, tiyatro, diller, bilgi birikimi, dini törenler, geleneksel performanslar, vb. gibi maddi olmayan, manevi miraslardan oluşmaktadır. Somut miras, sırasıyla, taşınır (örn; bir yerden diğerine kolayca taşınabilir nesneler) ve taşınmaz mirastan oluşmaktadır (örn; asıl yerinden uzaklaştırılamayan binalar). Taşınır ve taşınmaz arasındaki ayrım, taşınmaz mirasın genel olarak anıt ve yapılarla ilişkilendirilmesiyle yapılmaktadır. Ayrıca manzaralar, deniz manzaraları veya diğer doğal fiziksel oluşumlar gibi doğal yapılar da miras olarak kabul edilmekte ve doğal miras olarak adlandırılan kategoride yer almaktadır (Ardemagni and Aslan, 2006: 7).

Somit olmayan kültürel miras ise; yapı ve anıtlar gibi somut değerler ifade etmeyen ancak gelenek görenekler, adetler, dil, dans, eğlence, hikâye, inanış vb. gibi nesilden nesle aktarılan ve toplumu var eden değerlerden oluşmaktadır (Gündüz, 2016: 13). Somut olmayan kültürel miras, bir toplumun içindeki insanların geçmişten gelen yaşama biçimi, geleneklerini, el sanatlarını, ritüellerini içine alan baskın bir kültürün yanında çeşitli alt kültürleri de içeren bir kapsamdadır (Akcaoğlu, 2017: 17). Tablo 1, önerilen tanımların bir özetini sunmaktadır.

Tablo 1.1 Miras Tanımlarının Özeti

Kültürel Miras		Doğal Miras	
Somut Miras		Somut Olmayan Miras	Somut & Taşınmaz
Taşınmaz	Taşınır	Müzik	Ekolojik doğal ve deniz parkları
Mimari eserler	Müze koleksiyonları	Dans	Jeolojik ve fiziksel oluşumlar
Anıtlar	Kütüphaneler	Edebiyat	Olağanüstü doğal güzellik manzaraları
Arkeolojik siteler	Arşivler vb.	Tiyatro vb.	vb.
Tarihi merkezler		Sözlü gelenekler	
Yapı grupları		Geleneksel performansları	
Kültürel peyzajlar		Sosyal uygulamalar	
Tarihi parklar ve bahçeler		Teknik bilgi	
Botanik bahçeler		El sanatları	
Endüstriyel arkeoloji vb.		Kültürel mekanlar	
		Dini törenler vb.	

Kaynak: Ardemagni and Aslan, 2006: 9

1.2. Dünyada Müzeciliğin Gelişimi

İnsan yaradılışı gereği merak duyduklarını, kendisinde iyi ya da kötü bir anısı olan şeyleri toplama, koruma ve saklama eğilimine sahiptir. Toplanan bu tür malzemeler bazen zengin bir koleksiyona dönüşebildiği gibi; bazen de basit bir biriktirmeden öteye gidememiştir. İster zevk için, isterse bilinçli olarak yapılsın, bu derleyip toplama eğilimi büyük arkeolojik koleksiyonların, ardından da müzelerin doğmasında en büyük etkindir (Atasoy, 1999: 1). Müzeciliğin ortaya çıkışı Yunan Klasik Dönem'lerine kadar dayanmaktadır. Bugün dilimizde de kullanılan "Müze"

sözcüğü Grekçe "Mouseion" kelimesinden türetilmiş olup, Yunan mitolojisinde Musa (Mousa)'lar (İlham Perileri) adı verilen tanrıçalara adanan tapınak ve Atina'da Musa'lara ayrılan tepe anlamına gelmektedir. Musa kelimesi Yunanca akıl, düşünce ve yaratıcılık gücü kavramlarını içermektedir. Antik çağın sanat temsilcileri olan Musalar'ın ilk başlarda bir çeşit "sanat evi" şeklinde yorumlanabilecek basit yapıları vardır. İşte bu yapılar, Musalar'ın yeri manasında Mouseion diye anılmış ve bu amaçla yüksek dağ tepeleri, kutsal korular ve mağaralar kullanılmıştır. İlk Mouseionlar basit bir sunak ile etrafı çevrili bir alandan oluşmaktadır (Yaraş, 1994: 19; Gerçek, 1999: 1). Mouseionlar, ilk olarak felsefi düşüncenin üretildiği ve bilimsel tartışmanın yapıldığı, entellektüel insanların toplanma yeri haline gelince, bu yapıların içi daha bir özenle düzenlenerek pek çok sanat eseri sergilenmeye başlanmıştır (Atagök, 2010: 8; Yaraş, 1994: 19).

Yunanlılar ve Romalılar müzeyi bugün kullandıklarımızdan farklı olarak düşünmelerine rağmen, antik dünya estetik, tarihi, dini ya da büyü öleme sahip oldukları için değerli eşya koleksiyonlarına sahiptir. Yunan tapınaklarında, halk için acil durumlarda harcanabilecek külçeler, gümüş ve bronz nesneler, heykeller ve heykelcikler, resimler ve adak için ayrılmış altınlar mevcuttur. Ayrıca bu tapınaklarda sanat galerilerinin ilk örneği sayılan ve halka açık olan "Pinakothek" adı verilen resim koleksiyonları da vardır (Alexander and Alexander, 2017: 4).

Orta Çağ Avrupası'nda günümüzdeki manada bir müze kurma ve sergileme düşüncesi yoktur. Bu çağda, savaşlardan ve özellikle Haçlı Seferleri sonucunda getirilen yağmalanmış eserler, seyyahların ve tüccarların getirdikleri ilginç eşyalar krallar ve derebeyler tarafından sahipleniliyor ve biriktiriliyordu. Çoğu kültürel nesne varlıklı kişiler tarafından kendi kalelerinde ya da kilise ve manastırlarda tutulmaktadır. Katolik Kilisesi, halka açık olarak dinsel eşyalar ve kutsal emanetler içeren devasa katedraller inşa etmiştir. Böylece Orta Çağda kiliseler, bir anlamda antik dönemde tapınakların gördüğü "eserlerin korunması ve saklanması" görevini üstlenmişlerdir. Yine 16. yy.'da sanat eserlerinin korunduğı ve sergilendiğı museo ve galeriler kurulmaya başlamıştır. Bunların en tanınmış Floransa'daki Uffizi Sarayı'nın üst katında 1581 yılında yaptırılan Uffizi Galerisi'dir. 17. yy.'ın sonlarında bilimsel yöntemin ve Aydınlanma Dönemi felsefesinin gelişimi ilk müzelerin oluşmasını sağlamıştır. Bu müzeler küçüktü, genellikle bir üniversiteye bağılı olarak hizmet vermektedir (1683'te kurulan Oxford Üniversitesindeki Ashmolean Müzesi gibi) ve bilimsel çalışmada kullanılmak üzere

bitki ve hayvan örnekleri koleksiyonları içermektedir (Yücel, 1999: 20; Alexander and Alexander, 2017: 4; Keleş, 2003: 3; Gerçek, 1999: 4).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, birçok Avrupa ülkesinin eski kolonileri tarafından bağımsızlık aranırken, Kuzey Afrika, Güney Amerika ve Asya'daki pek çok ülke ulusal müzelerini geliştirmeye başlamıştır. Bunlar 1930'larda başlayan müzelerin küreselleşmeye olan eğilimini devam ettirmiştir (Cable, 2012: 14). 21. yüzyılla birlikte müzeler, daha fazla ne yapmaları konusunu göz önünde bulundurarak toplumla etkin bir şekilde iletişim kurma konusuna yoğunlaşmıştır. Müze izleyicisinin dikkatini çekme konusunda ciddi araştırmalar yapılmaktadır. Böylelikle müzenin 21. yüzyıldaki işlev ve amaçları yeniden gözden geçirilerek eşitlikçi, adil belirli bir kesimi temsil ettiği düşünülen bir yaklaşımdan uzak kurumlar haline gelmiştir (Okan, 2015: 196).

1.3. Müze Tanımları

Günümüzde, müzelerin yeni sorumluluklarıyla müze tanımlaması oldukça genişlemiştir. Müze artık eğitim ve kültür konularında aktif bir aracı kurumdur. Yeni müze tanımlarında, sahip olduğu objeler ve koleksiyonlar yanında, müzelerin üstlendikleri sanat ve kültür çalışmalarından da söz edilmektedir. Müzeler, geçmiş dönemdeki medeniyetlerin, tarihi eserlerin ve sanat eserlerinin sadece teşhir olanaklarının ötesinde olduğunu işaret ederek, psikoloji, sosyoloji ve tarih gibi farklı birçok alanla ve eğitim kurumlarıyla ortak çalışan bir kurum olmuştur (Poroy, 2015: 15). Geçmiş yıllardaki eserlerin toplanması, depo edilmesi ve uygun olanların sergilenmesi şeklindeki arşivleme ve kütüphanecilik mantığındaki müzecilik anlayışı yerini daha modern müze anlayışına bırakmaktadır (Kervankiran, 2014: 9). Bu anlayışla yapılan bazı tanımlamalar aşağıda verilmiştir.

24 Ağustos 2007 tarihinde Viyana'daki 22. Genel Kurul tarafından kabul edilen International Council of Museums (ICOM) Tüzüğüne göre:

Bir müze, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, insanlığın ve çevresinin eğitim, çalışma ve yararlanma amaçları için somut ve somut olmayan mirasını edinen, muhafaza eden, araştıran, bildiren ve sergileyen halka açık, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Müzeler, hem doğal hem de kültürel olarak çeşitli miras depolarıdır ve bu kurumlar bir topluluğun sosyokültürel gelişimine önemli katkı sağlamaktadır. Müzeler, barındırdıkları ve sergiledikleri nesneler ve koleksiyonlar aracılığıyla bölgesel, eyalet ve

ulusal kimliklere katkıda bulunmaktadır (National Disaster Management Guidelines, 2017).

İngiltere Müzeler Birliği müzeyi; kamu yararı için maddi kanıtları ve ilgili bilgileri toplayan, belgeleyen, koruyan, sergileyen ve yorumlayan bir kurum olarak tanımlarken, Amerikan Müzeler Birliği; esasen geçici sergiler yapmak için mevcut olmayan, halka açık ve halk yararına yönetilen, federal ve eyalet gelir vergisinden muaf, sanatsal, bilimsel (canlı veya cansız), tarihsel ve teknolojik materyaller de dahil olmak üzere, koruma, çalışma, yorumlama ve halkın öğrenimi amacıyla eğitimsel ve kültürel örneklerin sergilendiği, kar amacı gütmeyen, yerleşik bir kurum olarak tanımlamaktadır (Ambrose and Paine, 2018: 8).

1990 yılında yürürlüğe giren Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği'nin 4. Maddesinde müze; *"kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimi kuruluş"* şeklinde tanımlanmaktadır.

ICOM Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği'nin 4 üncü maddesinde ise müze, *"Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüd, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden, kamu yararına çalışan, sanata, ilme sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları bulunan müesseseler"* olarak ifade edilmiştir. Bahsi geçen Yönetmeliğin 5 inci maddesinde *"Daimi teşhir bölümleri bulunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri, resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar, tarihi anıtlara ait binaların kısım veya müstemilatı, tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer."* denilerek müze tanımının sınırları genişletilmiştir.

1.4. Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi

1.4.1 Osmanlı Dönemi

Müze ve müzecilikle tarihi bağı yakın bir geçmişe dayanan ülkemizde, müzeler, ilkin zengin tarihî ve kültürel mirasımızı "korumayı" hedefleyen, 19. yüzyılın Batılılaşma gayretlerinin işareti olan "çağdaş bir kurum" olarak ortaya çıkmıştır

(Özkasım ve Ögel, 2005: 97). 1840'larda ilk adımları atılan, 1870'lerde şekillenen, 1880'lerde kimlik ve önderlik kazanan, yine İstanbul, hatta saray merkezli bu çalışmalar Osmanlıcılıkla biçimlenen bir Avrupa'ya benzeme çabasıdır (Silier, 2012: 6).

Türk müzecilik tarihi bazı kaynaklara göre Selçuklu dönemine dek uzanmaktadır. Özellikle Anadolu Selçuklularının antik devir heykellerini Konya Kalesi surlarında kullanmaları kaynak gösterilebilir. Bu detayı sadece Selçuklu döneminde değil, birçok Türk mimari eserinde daha önce o coğrafyada bulunan uygarlıklara ait parçaların sergilenir şekilde kullanılmasıyla da görmek mümkündür (Gerçek, 1999: 4; Çal, 2009: 317; Eyice, 1990: 5).

Sonraki bilgiler Fatih Sultan Mehmet'in Topkapı Sarayı'nda bazı Bizans eserlerini toplatması, 1489 yılına kadar Güngörmez Kilisesi'nde savaşlardan ele geçirilen silahların ve Hristiyanlığın bazı kutsal eserlerinin saklanmasıdır. Yavuz Sultan Selim döneminde doğu seferi, Suriye-Mısır seferi ve halifeliğin Osmanlıya geçmesiyle İslam dünyasında çok önemli olan kutsal emanetler ve birçok kıymetli eser ve ganimetin Osmanlı sarayına taşınarak hazinenin ve koleksiyonların zenginleşmesini sağlanmıştır. Güngörmez Kilisesi'nin havaya uçmasıyla eserler Aya İrini Kilisesi'ne taşınmış, bir ara Yedikule'ye aktarılmasına karşılık III. Murat zamanında yeniden Aya İrini Kilisesi'ne getirilmişlerdir. Aradaki uzun bir süre için bilgi olmayışından sonra Aya İrini Kilisesi, kitabelerine göre 1726 ve 1740 yıllarında "Darü'l-esliha" adıyla onarılmıştır (Çal, 2009: 317; Gerçek, 1999: 79).

Modern anlamda müzeciliğimiz ilk kez 19. yy.ın ortalarında Sultan Abdülmecit döneminde başlamıştır. Sultan Abdülmecit 1845 yılında Yalova'ya yaptığı bir gezi sırasında üzerinde Kral Konstantin'in adının bulunduğu yazılı taşları toplatıp İstanbul'a göndermiştir. O zaman Tophane- i Amire Müşiri olan Ahmet Fethi Paşa da, bu taşları Harbiye Ambarı (silah deposu) olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'nde koruma altına almıştır (Gerçek, 1999: 79; Atasoy, 1984: 1458; Tekeli, 1998: 13). 1846'da Ahmet Fethi Paşa, Aya İrini Kilisesi'nin iç avlusunun çevresindeki odalara, padişaha ait iki koleksiyonun, yani Mecmua-i Esliha-i Âtika (eski silahlar) ve Mecmua-i Âsar-ı Âtika (eski eserler)'nın yerleştirilmesine karar vermiştir. Böylece, imparatorluk koleksiyonlarının bilinçli ve özenli ilk müzeolojik sunumunu gerçekleştirmiştir (Shaw, 2015: 43). 1869 yılında Ali Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Aya İrini Kilisesi'nde toplanan bu eserlere Müze-i Hümayun (İmparatorluk Müzesi) adı verilerek Osmanlı

İmparatorluğu'nun ilk müzesi kurulmuştur (Atasoy, 1984: 1458; Gerçek, 1999: 85). Bu müzenin ilk müdürlüğüne yine aynı yıl Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) tarih öğretmeni olan Edward Goold getirilmiştir. Goold'dan sonra 1872 yılında Dr. Dethier müdür olmuştur. 9 yıllık müdürlüğü döneminde 1874 yılında kültür varlıklarının yurt dışına kaçırılmasını engellemek amacıyla hazırlamış olduğu "Âsar-ı Âtika Nizamnamesi" Türk müzeciliğinin ilk eski eserler yönetmeliği olması bakımından önem teşkil etmektedir. Ayrıca, Müze-i Hümayun'un Aya İrini'den Çinili Köşk'e taşınarak hizmete açılması ve Eski Eserler Okulu'nun kurulması diğer faaliyetleridir. 1881 yılında Dethier'in ölümü ardından Berlin müzesinde görevli Dr. Millhofer'in 1881 yılında atanması teklif olunmuşsa da müze müdürlüğüne, güzel sanatlara ve arkeoloji bilimine büyük ilgisi bulunan Osman Hamdi Bey getirilmiştir (Gerçek, 1999: 91-106; Shaw, 2015: 21).

Osman Hamdi Bey'in, Müze Müdürlüğü'ne getirilmesiyle birlikte Türk müzeciliğinde yeni bir dönem başlamıştır. Yurt dışında sanat ve arkeoloji eğitimi almış olan Osman Hamdi Bey, müze müdürlüğünün yanı sıra, Sanayi – i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Okulu) müdürlüğünü de üstlenerek Türk müzeciliğinin gelişimi için 1881'den itibaren çalışmalara başlamıştır. Osman Hamdi Bey ilk olarak, Çinili köşkte yeni değişiklikler yapmış, ardından bugün "Eski Şark Eserleri Müzesi" olarak adlandırılan o zamanki adıyla "Güzel Sanatlar Okulunu" inşa ettirmiştir. Dethier zamanında hazırlanan ve çok büyük zararları olan nizamnamenin yerine 1884 yılında hazırlanan yeni Asar-ı Atika Nizamnamesi ile eski eserlerin yurt dışına çıkarılması yasaklanmıştır. Osman Hamdi Bey, Çinili Köşk'ün bahçesine İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni yaptırmıştır. Ayrıca 1902'de Konya'da, 1904'de Bursa'da müze kurulmuştur. (Atasoy, 1984: 1458; Yıldızdoğan, 2007: 29; Akyüz, 2009: 127). Onun zamanında ülkenin farklı yerlerinde birçok arkeolojik kazılar yapılmış, müze yönetimi anlamında da gelişim kaydedilmiştir. Müzecilik çalışmaları yoğunlaşmış; tarihi mirasımıza büyük bir kıskançlıkla sahip çıkmıştır. 25 yıllık görev süresi boyunca, çabalarıyla Türk Müzeciliği'nde köklü bir değişiklik yaşanmış ve müzeciliğimizin kurumsallaşması yolunda mühim adımlar atılmıştır (Şapolyo, 1936: 36).

Osman Hamdi Bey'in 1910 yılında ölümünden sonra yerine kardeşi Halil Edhem Bey getirilmiştir. Türk müzeciliğinin gelişiminde büyük hizmetleri olan Halil Edhem Bey özellikle Anadolu müzelerinin gelişmesine katkıda bulunmuş, Türk İslam Eserleri

(1914), İstanbul Şark Eserleri Müzesi (1925) onun zamanında kurulmuştur (Şapolyo, 1936: 42,70,74; Yıldızlıturan, 2007: 29). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde müze ve eski eserler konusunda başta Osman Hamdi Bey olmak üzere birçok aydının özel uğraşları olmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşullara rağmen gerek hukuksal düzenlemeler gerekse koruma adına çok önemli çalışmalar yapılmıştır (Çetin, 2007: 117).

Genel olarak Osmanlı Devleti'nde müzeciliğin gelişiminin değerlendirilmesinde; müze ve müzecilik kavramları, batılılaşma çabaları sonucunda oluşturulmaya çalışılan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk dönemlerde yabancı uzmanlara emanet edilen eski eserlerimizin, Türk uzmanların işi devralmasıyla daha iyi yerlere geldiği söylenebilir. Dönemlerinin en önemli Türk müze uzmanları olan Osman Hamdi Bey ve Halil Edhem Bey gibi idarecilerin bugün bile hala yerleri tam olarak doldurulamamıştır. Yaşanılan iyi ve kötü deneyimlerle beraber Osmanlı'nın son döneminde başlayan modernleşme çalışmaları ivme kazanarak devam ettirilmiştir (Kuruloğlu, 2010: 59-60).

1.4.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet'in erken dönemi, zorlu ekonomik koşulların hakim olduğu ve ancak temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanabildiği bir dönemdir. Daha çok ticari ve endüstriyel alanda faaliyetlerin yoğunlaşıp, zaten yetersiz olan eldeki mali gücün bu alanlara kaydırılması, kültür sektörünü geri plana itmiş, istenen nitelikte verim sağlanamamıştır (Erzincan, 2007: 51). Ancak savaş sonrasında kısıtlı olanaklarla da olsa ülkemizde müzelerin yaygın bir biçimde kurulmaları ve işlerlik kazanmaları Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, tarihi yapılar, anıtsal özellik taşıyan mimari eserler koruma kapsamına alınmıştır. Ayrıca yurdun çeşitli yörelerinde arkeolojik kazılar yapılmaya başlanmış ve Cumhuriyet'in ilk 15 yılında 30 civarında müze açılmıştır (Tepecik, 2007: 235).

Cumhuriyete kadar önceleri sadece ülkedeki kültür varlıklarını korumak ve bu ülkeye ait birer varlık olduklarını kanıtlamaya çalışma gayretini amaçlayan ideoloji, cumhuriyetin kurulmasından sonra değişmiştir. Kültürel mirasın korunmasının ve teşhir edilmesinin yanı sıra, eski eserlerin restorasyonlarına da büyük önem verilmiştir. Yeni devletin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk daha Milli Mücadele yıllarında çalışmalara başlanılmasını sağlayarak bu konuya ne denli önem verdiğini açıkça ortaya

koymuştur (Çetin, 2007: 117-118). İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının hemen ardından kurulmuş olan Milli Hükümet, 9 Mayıs 1920 tarihli meclis toplantısında okunan hükümet programında "Milli Eski Eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı..." eklemiş ve bu amaç doğrultusunda ertesi gün göreve başlayan yeni hükümette, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı daha sonraları Hars Müdüriyeti (Kültür Müdürlüğü) adını alacak olan, Türk Asar-ı Atıka Müdürlüğü kurulmuştur. Bağımsızlık mücadelesinin sürdüğü savaş yıllarında çok fazla çalışma yapılamamıştır. Büyük zaferden sonra ise Atatürk'ün emriyle dönemin Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa 5 Kasım 1922 tarihinde Müzeler ve Asar-ı Atika hakkında talimat adı ile müze müdürleri ve memurlarının görev ve sorumluluklarını açıklayan, arkeoloji ve etnoloji ile ilgili eserlerin derlenmesi, envanterlenmesi, korunması ve yeni müzeler kurulmasını isteyen Türk Müzeciliğinin ilerlemesinde büyük payı olan bir genelge yayınlamış ve illere göndermiştir. Bağımsızlığın ilanından 6 ay sonra Atatürk, 3 Nisan 1924 tarihli bir kararname ile Topkapı Sarayı'nın müzeye dönüştürülmesi ve Osmanlı Kültürü'nü yansıtacak bir müzenin oluşturulmasını sağlamıştır. Yine Atatürk döneminde 1927 yılında Cumhuriyetimizin ilk müze binası olan Etnoğrafya Müzesi Ankara'da açılmış, 1931 yılında ise müze koleksiyonlarını zenginleştirmek amacıyla arkeolojik kazılara destek veren Türk Tarih Kurumu kurulmuştur (Arslan, 2009: 16,17,18; Kumandaş, 2009: 29; Çınaroğlu, 2013: 12).

Atatürk'ün ölümüyle birlikte Cumhuriyet'in eski Anadolu kültürlerine yaptığı vurgu sona ermiştir. Eski uygarlıklar bir bütün olarak ele alınmakla beraber Yunan ve Roma dönemine vurgu artmaya başlamış ve bu alanda Osmanlı politikasına geri dönmüştür. Ancak geneli itibarıyla Atatürk zamanında kültüre verilen değer bir daha bu seviyeye ulaşamamıştır. Yakın zamana kadar genel olarak kültüre, dolayısıyla müzelere bütçeden çok az ödenek ayrılmıştır. Bu yüzden müzelerimiz gelişmemiştir. Bu kısırlık doğal olarak yayınlarda da kendini göstermektedir. Yayınların çoğu müze tanıtımı şeklindedir. Müzelerle ilgili bir arşiv oluşturamadığımız için bu yayınlarda da doyurucu bilgiler yoktur (Çal, 2009: 330; Aktaran: Bilgi, 1956).

1950'li, 1960'lı ve 1970'li yıllar Türkiye'nin UNESCO ve ICOM'la yakınlaştığı bir dönemdir. ICOM'un 1949'da UNESCO altında kültürel kurumlardan biri olarak kurulmasından sonra 1970'de çıkartılan Türkiye ICOM Milli Komitesi yönetmeliği ile Bakanlığa bağlı olarak Türk Müzeciliği de uluslararası müzeciliğe doğru adımlar

atmıştır. ‘Müzelerin Yeniden Teşkilatlanması’nın 1963’te Türkçe’ye çevrilerek basılmasından önce 1958’de ‘Müzelerin Eğitimdeki Rolü’ kitabı Rio de Janeiro’daki bölge semineri sonucunda Türkçe olarak yayımlanmış; yine müzelerin güvenliği konusunda bir başka önemli yayın da 1979’da basılmıştır (Atagök, 2010: 9).

Müzeler, günümüzde görev alanlarının genişlemesiyle, bulundukları yerin kültür ve sanat merkezi durumuna gelmişlerdir. Dünyada ve ülkemizde bulunan büyük müzelerin bir araştırma, yayın ve eğitim merkezi haline geldiği, turizm olayının vazgeçilmez ve başta gelen unsurları arasında yer aldığı bugün artık bilinen gerçeklerdir (Denizli, 2008: 57).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KORUMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE AFETLERE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

2.1. Dünyada Korumanın Gelişimi ve Afetlere Yönelik Çalışmalar

Kültür mirasının korunması ile ilgili olarak önlem alınmasına yönelik yaklaşımlar, emirler ve kuralların geçmişi "The Upanishads" (Brahma Kanunları M. Ö. 800 - 400) kadar geri gitmektedir. Savaşlarda toplum tarafından kutsal sayılan veya değer verilen tarihi, kültürel eserlerin yok olduğunun görülmesiyle kültürel mirası koruma kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavramın sonucu olarak barış döneminde ve savaşlarda bu değerlerin tahrip edilmemesi amacıyla yöneticiler tarafından kararlar, günümüz değişimiyle kurallar, mevzuatlar yayınlanmış, ulusal ve uluslararası kurumsal düzenlemeler yapılmıştır ve işbirliği gerçekleştirilmiştir (Öz vd., 2013: 2). Dünyada yükselen koruma bilinci ile bu alanda uluslararası örgütler ortaya çıkmıştır ve bu örgütler sadece savaşlara karşı değil, her türlü afet riskine yönelik koruyucu çalışmalar içeren uluslararası toplantı ve kongreler düzenlemiş, bildiri ve protokoller yayınlamıştır. Koruma kavramının gelişimiyle birlikte devletler ve uluslararası örgütlerce oluşturulan anlaşmalar, deklarasyonlar ve protokollerden bazıları aşağıda açıklanmıştır.

Günümüz koruma olgusunun şekillenmesinde önemli yere sahip, Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından düzenlenen ve uluslararası düzeyde ilk olma özelliği olan "Tarihsel Anıtların Korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerin 1. Uluslararası Konferansı" 1931'de Atina'da gerçekleştirilmiştir. Konferansın sonuç bildirgesi "Carta Italiana del Restauro (1931)" adı altında yeniden düzenlenmiş ve koruma alanında etkinliği yüksek yasal bir belge niteliği kazanmıştır. Bu konferansta, anıt korumanın tekniği ve yöntemine ilişkin temel ilkeler belirlenmiş, anıtlar ile birlikte anıt çevrelerinin de koruma altına alınması görüşü (Madde 6) ortaya atılmış, korumanın yasal ve yönetsel boyutu tartışılmıştır. Atina Konferansı'nın ardından, 1933 yılında, yine Atina'da "Uluslararası Çağdaş Mimarlık Kongresi" düzenlenmiştir. Modern kentleşme modern kent planlama ilkelerinin belirlendiği bu konferansın sonuç bildirgesi, 1941 yılında Atina Sözleşmesi adıyla yayınlanmış ve başta Avrupa ülkeleri

olmak üzere birçok ülke tarafından imzalanarak kabul görmüştür (Kamacı, 2014: 3; Ahunbay, 2017: 116).

İkinci Dünya Savaşı'nda devletler ağır yaralar almış, hava savaşları, korkunç oranlarda kültürel tahribatla sonuçlanmıştır. Avrupa'da (Berlin, Dresden ve Londra) ve Japonya'da, kiliseler, katedraller, müzeler, tapınaklar ve kültürel mirasın diğer eserleri yok edilmiş, kaybolmuş ve çalınmıştır (Bowman and Brailo, 2005: 7). Savaşların ağır yaralı dünyaya devletleri kaybettikleri kültürel değerlerin farkına varmış ve onları korumak üzere yeniden örgütlenmeye ve gerekli tedbirleri almaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler çatısı altında barış döneminde eğitim, bilim ve kültürün korunması geliştirilmesi için yeni stratejiler ve politikalar oluşturmak üzere Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu 16 Kasım 1945'de kurulmuştur. UNESCO'nun ilk yayınladığı sözleşme "Silahlı Çatışmalarda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Birinci Protokoldür". Kısaca Lahey Sözleşmesi olarak adlandırılan Sözleşmenin Bölüm V Madde 16'da ilk kez savaş sırasında korunacak kültürel miras için uluslararası işaret, "Mavi Kalkan" tarif edilmiştir. Üye ülkeler, barış zamanında olası bir savaş tehlikesine karşı kültür varlıklarını koruyucu önlemler alacaklar ve kültür varlıklarını bir savaş halinde korunmasını zorlaştıracak işlevlerle kullanmayacaklardır (Madran ve Özgönül 2005: 81; Güner, 2017: 5).

UNESCO, İkinci Dünya Savaşı'nda oluşan, yaygın yıkımı ve kültürel mülkiyeti yeniden inşa etme ihtiyacına cevap olarak, uluslararası organizasyonların kurulması girişiminde bulunmuştur. Bu amaç neticesinde 1946 yılında ICOM, 1956 yılında International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) kurulmuştur. Bu organizasyonlar kültürel mirası korumak ve geri kazanmak için dünya çapında bir uzmanlar ağı ve özel bir kurumlar ağı oluşturmuştur (www.iccrom.org, 2018; icom.museum, 2018).

25-31 Mayıs 1964 tarihlerinde Venedik'te gerçekleştirilen II. Uluslararası Tarihî Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde, tarihî anıtların korunması ve onarımı hususunda çeşitli ilkeler kabul edilmiştir. Venedik Tüzüğü, 1931'de kabul edilen Atina Tüzüğü'nün maddelerinin, aradan geçen süre içinde beliren sorunları çözmede yetersiz kaldığı noktalar üzerinde durularak oluşturulmuştur. 16 maddeden oluşan "Venedik Tüzüğü" tanım, amaç, koruma, onarım, tarihi yerler, kazılar ve yayın alt başlıkları olarak düzenlenmiştir. Tüzüğün amaçları arasında en önemlisi; korunması gereken

mimari bir eseri yalnızca tek yapı ölçeğinde değil, bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmenin de aynı derecede korunması gerektiğini vurgulamasıdır. Kısaca korunması gerekenin tanım ve alanı genişleyerek, kapsayıcılığı da artırılmıştır. Bu içeriği ile Venedik tüzüğü tarihî anıt ve çevrelerinin korunmasıyla ilgili çağdaş düşünceleri bir araya getirmiştir (Atik, 2014: 836; Erder, 1977: 167; Ahunbay, 2017: 19). Sanatsal ve arkeolojik mirasın korunmasını göz önünde bulunduran Atina Bildirgesi (1931) hariç tutulursa, miras kavramının tanımını veren ilk metin, Uluslararası Venedik Tüzüğü'dür (Vecco, 2010: 322).

Venedik Tüzüğü'nün oluşturulmasından bir yıl sonra, tüzüğe imza atan 25 ülkenin katılımıyla Varşova'da International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) kurulmuştur. Bu örgüt koruma alanında çok etkin ve bilgi üreten, bu alandaki gelişmeleri yayın ve toplantılarla duyurmaya çalışan bir misyon üstlenmiştir (Ahunbay, 2017: 134).

1970'lerde ve sonrasında genel olarak kültürel varlıkların korunmasında bazı önemli ilerlemeler olmuştur. Örneğin, UNESCO'nun 1970 Genel Konferansında, hem kaçak hem de çalınmış sanat eserlerinin ve diğer kültürel varlıkların yaygın ticaretini yasaklamayı amaçlayan, Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması için Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşme, UNESCO'nun aralarında pek çok kültür varlığı açısından zengin ülkesi ve eskiden yasadışı trafiğe maruz kalan ülkeler de dâhil 137 üyesi tarafından benimsenmiştir. Öncü niteliğindeki bu uluslararası anlaşmanın düzenlemelerinin ışığı altında, devletler kendi topraklarında yer alan kültürel varlıkları korumak ve söz konusu varlıkların yasadışı ticareti, ithalat ve ihracatını engellemek amacıyla işbirliği içerisinde çalışmalar yürütmeye başlamıştır (www.unesco.org.tr, 2018).

İki yıl sonra UNESCO, "Dünya Miras Alanları" olarak dünyadaki en önemli öneme sahip alanların ve bölgelerin belirlenmesini öngören Dünya Mirası Sözleşmesi'ni (1972) kabul etmiştir. Sözleşmede neyin kültürel miras olarak tanımlanacağı belirtilmiştir. Bu sözleşme, hem kültürel hem de ilk kez doğal alanlarda taraf devletlerin, nüfusun genelinde ulusal ve uluslararası mirasa saygıyı aktif olarak teşvik etmeleri ve gerekli pratik önlemler için yeterli sistemleri ve örgütsel yapıları kurmaları

ve muhafaza etmeleri için önemli hükümler içermektedir (Boylan, 2002: 11; whc.unesco.org, 2018; Canuti vd, 2009: 401).

70'li yılların bir diğer önemli gelişmesi Avrupa Konseyi tarafından ilan edilen 1975 "Avrupa Mimari Miras Yılı"dır. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, "Avrupa Mimari Miras Tüzüğü" (Amsterdam Bildirgesi) hazırlanmış ve 26 Eylül 1975 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Burada Venedik Tüzüğü metnindeki "anıt"tan "mimari miras" kavramına geçiş, genişletilmiş, bir "tarihi çevre" kavramı, tarihî çevrenin evrensel değeri, koruma, ekonomi ve toplumsal yapı arasındaki doğru ilişkileri kurmaya çalışan "bütünleşik koruma" yaklaşımı ve bunun uygulanması için araçlar gibi önemli yeni yaklaşımlara yer verilmiştir (Atik, 2014: 836; www.icomos.org.tr, 2018).

1985 yılında Avrupa Konseyi'ne üye devletler tarafından Avrupa'nın mimari mirasının korunması ve bu korumanın yaygınlaştırılması için gerekli ortak bir politikanın ana ilkelerini belirleyen "Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi" Grenada'da kabul edilmiştir. Sözleşme mimari mirasın bakımı, restorasyonu ve korunması için yasal önlemler, anıtların ve sit alanlarının korunması gibi konuları ele almıştır (Madran ve Özgönül, 2005: 83-84).

1996 yılında International Committee of the Blue Shield (ICBS); International Council on Archives (ICA), ICOM, ICOMOS ve International Federation of Library Associations (IFLA) tarafından kurulmuştur. İsmi 1954 yılında kabul edilen Lahey Sözleşmesi'nde belirtilen mavi kalkan sembolünden almıştır. Başlıca amaçları arasında kültürel mülkleri tehdit eden tehlikelere veya acil durumlara karşı uluslararası tepkilerin kolaylaştırılması ve risklere hazırlıklı olmanın desteklenmesi yer almaktadır (Menegazzi, 2004: 22). Komitenin amaçları:

- Kültürel mülkleri tehdit eden tehlikelere veya acil durumlara karşı uluslararası tepkileri kolaylaştırmak;
- Özellikle risk hazırlığını teşvik ederek kültürel varlıkların korunmasını ve onlara saygıyı desteklemek;
- Afetlerin önlenmesi, kontrolü ve iyileştirilmesi için ulusal ve bölgesel düzeyde uzman yetiştirmek;
- Nesli tükenmekte olan mirasın korunması için danışmanlık kapasitesinde hareket etmek;

- UNESCO, ICCROM ve International Committee of the Red Cross (ICRC) dahil olmak üzere diğer organlara danışmak ve işbirliği yapmaktır (Cole, 2004: 154).

1998 yılında Profesör Herb Stovel'in yazdığı Dünya Kültür Mirası İçin Bir Yönetim Kılavuzu, ICOMOS ve UNESCO ortaklığıyla ICCROM tarafından yayınlanmıştır. Bu kılavuz, koruma yöneticilerine, kendi sahaya özgü yönergeleri oluşturma ve risk hazırlıklarına yönelik kısa eğitim kursları için bir öğretim rehberi olarak hizmet vermeyi amaçlamıştır. Stovel, mülk yöneticileri ve karar vericilere yönelik olarak ihtiyaçlara göre birleştirilebilecek ve eğitimciler için bir eğitim aracı olarak hizmet edebilecek bir eğitim modülleri listesi hazırlamıştır. Modüllerin acil müdahale için halihazırda mevcut olan altyapı veya sistemlere entegre edilmesi ve verilecek eğitimlerde kültürel mirasa karşı potansiyel kayıpların azaltılmasında hazırlığın vurgulanması önerilmiştir. Modüller belirli problem alanlarını ele almış, doğal kaynaklı afetlerde ve silahlı çatışmalarda karşılaşılan zorlukları tanımlamış ve belirli miras türleri ile ilgili olarak risk hazırlığını geliştirmiştir. Teori ve uygulamada dengeli olan modüllerin her birinin uzunluğu genellikle beş gündür. Modüller, 1998'de Dubrovnik'te bir pilot seminerde test edilmiştir (Jokilehto, 2000: 177).

Yine aynı yıl Kasım 1998'de Slovenya'nın Radenci kentinde, silahlı çatışma veya doğal kaynaklı afetler sonrasında personel müdahalesi için bir seminer düzenlenmiştir. Müzelerden, arşivlerden, kütüphanelerden ve tarihi binalardan iştirak eden 12 ülkeden katılımcılar, bir hafta boyunca afetlerle mücadele stratejilerini ve taktiklerini tartışmıştır. Bosna ve Hırvatistan'daki savaş zararı üzerine vaka çalışması, Polonya'daki sel hasarı, İtalya'daki deprem hasarları ve Bosna'daki eski bir BM komutanı da dahil olmak üzere Hollandalı ve İsveçli askeri personellerin deneyimleri Doğu ve Güney Avrupa'daki personele yönelik seminerin temelini oluşturmuştur. Seminerde, kültürel varlıkların korunması, risk değerlendirmesi ve azaltımı, müdahale kapasitesinin geliştirilmesi gibi konuları içeren Radenci Beyannamesi bildirisi hazırlanmıştır (MacKenzie, 2002: 17).

1990'lı yıllarda Balkan ülkelerindeki savaşlarda, Körfez savaşında ve Kafkasya'daki silahlı çatışmalarda kültürel varlıkların yok edildiğinin raporlanması üzerine UNESCO, 1954 Lahey Sözleşmesi'ni gözden geçirerek Lahey Sözleşmesi İkinci Protokolünü kabul etmiştir (Nesli, 2018: 448). Protokol, 1954 Sözleşmesi'nin zayıf yönlerini ele almakta ve çözüm önerileri sunmaktadır (Henckaerts, 1999: 619).

Konvansiyon 2. Maddede, imzalayanların 1. Maddede örnekleriyle birlikte "her milletin taşınır veya taşınmaz büyük öneme sahip kültürel miras" olarak tanımlanan kültürel varlıkları, "koruma altına almalarını" ve "kültürel mirasa" saygı göstermelerini istemektedir. İmza sahipleri, yalnızca kültürel mirası hedef almaktan veya operasyonun temeli olarak kullanmaktan kaçınmakla yükümlü değil aynı zamanda, "hırsızlık, yağmalama ya da kötüye kullanım ve kültürel varlıklara yönelik herhangi bir vandalizm eylemine engel olmakla da yükümlüdürler." Lahey Sözleşmesi'nin ilk protokolü (1954'ten itibaren) taşınır nesneler üzerinde odaklanmaktadır. Örn; ihracatlarını önlemek, çalınan nesneleri iade etmek veya nesneler iade edilirse bu gibi nesnelerin sahiplerini iyi niyetle tazmin etmek. İkinci Protokol, 1999'dan itibaren koruma hükümlerini güçlendirir, belirli kültürel varlıklara "koruma yükseltme hibesi" olanağı tanır ve "yasadışı ihracatın veya kültürel mülkün devredilmesini yasaklayarak işgal sırasında kültürel varlıkların korunmasına yönelik hükümleri güçlendirir." (Maas, 2009: 15). Ancak ne yazık ki, pek çok devlet, 1954 Lahey Sözleşmesi'nin taraf devletler veya uluslararası ceza mahkemesi statüsü de dahil olmak üzere İkinci Protokolünü henüz onaylamamıştır (Brammertz vd., 2016: 31).

Ocak 1997'de Kobe / Tokyo'da düzenlenen Uluslararası Kültürel Varlıklar için Risk Hazırlık Sempozyumu'nun bir sonucu olan Kobe / Tokyo Kültür Varlıklarına İlişkin Risk Hazırlığı Bildirgesi hazırlanmıştır. Bildirgede, ICOM'un kültürel mirasa ilişkin tüm temel kuruluşlar arasında yer alması, hükümetlere, mevcut acil durum planlaması ve müdahale altyapıları içindeki kültürel miras konusundaki endişeleri giderme ve yeteneklerini geliştirmeleri için rehberlik etmesi amaçlanmıştır (Menegazzi, 2003: 22).

Ekim 2003 tarihinde Paris'te UNESCO'nun 32. Genel Konferansında "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"nin onaylanması uygun bulunmuştur. UNESCO 32. Genel Konferansı; başta 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi bağlamında somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda henüz bağlayıcılığı olan hiçbir çok taraflı metin bulunmadığını, somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunması konusunda özellikle yeni kuşakların daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiğini, uluslararası topluluğun sözleşmeye taraf devletlerle birlikte işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ruhu içinde bu mirasın korunmasına katkıda

bulunması gerektiğini göz önünde bulundurarak sözleşmeyi kabul etmiştir (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2003).

Yine 2003 yılında ICOM oluşturduğu Müzeler Acil Durum Programı kapsamında Hindistan Haydarabad'da "Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response" (Kültürel Miras Afetlere Hazırlık ve Müdahale) uluslararası sempozyumu düzenlemiştir. Sempozyum kapsamında çeşitli ülkelerden katılımcılar ülkelerindeki müzeler ve kültürel mirasın afetlerden etkilenmesi, müzelerde risk yönetimi, afet hazırlığı, müdahale, planlama gibi konularda bildiriler yaparak karşılıklı bilgi alışverişi ve rehberlikte bulunmuştur (www.archives.icom.museum, 2003).

2005 yılının Ocak ayında Japonya, Hyogo, Kobe'de "Afetlerin Azaltımı Üzerine Dünya Konferansı" düzenlenmiştir. Konferans, güvenlik açıkları ve tehlikelere karşı riskleri azaltmada stratejik ve sistematik bir yaklaşım geliştirmek için bir fırsat sağlamış, ulusların ve toplulukların afetlere karşı dayanıklılığını arttırmanın gerekliliğinin altını çizmiştir. Konferans sonucu oluşturulan ve 2015 yılına kadar 10 yıllık bir süreyi kapsayan Hyogo Eylem Çerçevesi'nde kültürel mirastan da bahsedilmiştir. Her ülkenin kendi ulusal varlıklarını korumada birincil sorumluluğa sahip olduğunu belirten çerçeve, riskleri azaltmak ve dirençlilik oluşturmak için riskli bölgelerdeki vatandaşlara, afet riskleri ve koruma seçenekleri hakkında kolayca anlaşılabilir bilgiler sağlamayı ve bu bilgiler arasında kültürel miras bilgisinin de olması gerektiğine işaret etmiştir. Çerçeve ayrıca, kültürel açıdan önemli arazi ve yapıları tehlikelere karşı yeterince dirençli hale getirmek için uygun tasarım, güçlendirme ve yeniden inşa etme yoluyla korumayı önermiştir (www.unisdr.org, 2005).

2015 yılı Mart ayında ise Japonya'nın Miyagi eyaleti, Sendai kentinde "Afet Risklerinin Azaltılması Üçüncü Dünya Konferansı" düzenlenmiştir. Bu konferansta;

- Afet risklerinin azaltılması için kısa ve öz, alana özgü, ileriye dönük ve eylem odaklı 2015 sonrası çerçevenin benimsenmesi,
- Hyogo Eylem Çerçevesi'nin uygulanması ile ilgili değerlendirme,
- Afetlere karşı dirençliliğin artırılmasının sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması bağlamında ele alınması gibi konular görüşülmüştür.

Bu konferans sonucu 2030 yılına kadar hedefleri belirleyen Sendai çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çerçevede de kültürel mirastan ve kurumlardan bahsedilmiştir. Kültür varlıklarının korunması, afetlerin kültürel miras üzerindeki etkilerini anlamak

amacıyla; oluşan zararların kaydedilmesi, değerlendirilmesi ve paylaşılması, kültür ve koleksiyon kurumlarını, tarihsel, kültürel mirası ve bulundukları alanın korunması ve korunmasına destek olunması çerçeve de yer alan konulardır (www.unisdr.org, 2015).

2.2. Türkiye'de Korumanın Gelişimi ve Afetlere Yönelik Çalışmalar

Osmanlı İmparatorluğu'nda korumacılığa, XVI yüzyılın ortalarında Mimar Sinan'ın bazı uygulamalarını emsal göstermek mümkündür. Bunlar; 1559 da Rumeli Hisarının içindeki ve çevresindeki, gayri nizami ev ve dükkânlardan temizlenmesi, 1572'de Zeyrek Cami'nin (Pantokrator Kilisesi), Eski İmaret'in (Pantepoptes Kilisesi) ve Kalenderhane Cami'nin (Maria – Kiriottissa Kilisesi) iç mekân ve dış duvarlarındaki müdahalelerden arındırma işi, 1573'te Ayasofya'nın onarılarak duvarlarındaki ve çevresindeki müdahalelerden arındırılması işi olarak örneklendirilebilir. Kentsel ve yapı ölçeğinde koruma olarak da değerlendirilebilecek bu çalışmalar; gerek tam anlamıyla süregelen bir koruma ilkesi oluşturmadığından gerekse kullanıma yönelik onarımlar olarak da değerlendirilebileceğinden koruma ve onarım tarihimizin başlangıcında yer almamaktadır. Türkiye'de koruma anlayışının başlangıcı olarak, taşınabilir eserlerle sınırlandırılmış bir koruma da olsa Müze-i Hümayun'un kuruluşu gösterilmektedir (Alanyurt, 2009: 25).

30 Ocak 1869 tarihli buyrultu ile o güne değin müze/depo olarak görülen kurum, Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından "Müze-i Hümayun" olarak tanımlanmış, böylece yasallaşan bu yeni kuruma Galatasaray Sultanisi öğretmenlerinden Dr. Goold, 8 Temmuz 1869'da Müdür olarak atanmıştır. Saffet Paşa, ayrıca, valilere bir genelge göndererek, illerindeki eski eserleri tahrip etmeden yeni kurulan müzeye iletmelerini istemiştir. Dr. Goold 1871 yılında Müze Müdürlüğü görevini bırakmış ve Ali Paşanın yerine geçen Sadrazam Mahmut Nedim Paşa aynı yıl Müze Müdürlüğü'nü kaldırmıştır (ekitap.kulturturizm.gov.tr, 2018). 1872'de Ahmet Vefik Paşa'nın Maarif Nezareti'ne atanmasından hemen sonra Müze-i Hümayun Müdürlüğü yeniden kurulmuş, müdürlük görevine Avusturya Lisesi'nde görevli Dr. Phillip Anton Dethier (1803-1881) getirilmiştir. Bu ortamda Dethier, daha önce hazırlanıp yürürlüğe girmeyen Asar-ı Atika Nizamnamesini geliştirip değiştirerek 1874 yılında yeni bir nizamname hazırlamıştır. 1881 yılında ise Dethier'in ölümü üzerine padişahın özel emri ile Osman Hamdi Bey müze müdürü görevine getirilmiştir. Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümayun müdürü

olarak yaptığı en önemli işlerden biri eski eserlerin yurt dışına çıkarılmasını yasaklayan bir tüzük hazırlamak olmuştur (Kaderli, 2016: 35).

1874 nizamnamesinin yaptırım gücünden yoksun oluşu ve içerdiği pek çok boşluk nedeniyle 19. yüzyılın amatör ve profesyonel Avrupalı arkeologları Osmanlı İmparatorluğu'nu biçilmeye hazır bir tarihi eser tarlası gibi görmesine ve yağmalamalarına neden olmuştur. On yıl sonra 1884 tarihinde yürürlüğe koyulan yeni Asar-ı Atika Nizamnamesi ile eski nizamnamenin boşlukları giderilmeye çalışılmıştır. İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin ilkinden en önemli farkı, kazı veya çeşitli şekillerde bulunmuş her türlü tarihi eserin doğrudan devlet malı olduğu ve bunlara zarar verilmesi ve Müze-i Hümayun'un onayı olmadıkça bunların yurtdışına çıkarılmalarının yasak olduğu, sadece fotoğraf ve kopyalarının alınmasına izin verebileceği ile ilgili hükümlerdir. 1906 yılında bazı küçük düzeltmeler yapılmışsa da, ana yapısı değişmeyen bu nizamname Cumhuriyet Dönemi'nde kanun hükmünde kabul edilerek, 1973 yılına dek eski eserler konusundaki tek yasa olarak 89 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır (Shaw, 2004: 141,144; Gerçek, 1999: 306,308; Kaya ve Adıgüzel, 2007: 804).

Dönemin eski eserlerle ilgili tek merkezi örgütü olan "Hars Dairesi", hemen tümüyle müzecilik ve kazı hizmetlerine yönelmiştir. Görevleri arasında koruma ve onarım hizmetleri sayılmamıştır. Bu müdürlük, 1922'de, Asar-ı Atika ve Müzeler, Kütüphaneler ve Güzel Sanatlar Müdürlükleri'ne ayrılmış, ancak bu ayırmadan sonra, "Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü"nün (diğer görevlerinin yanısıra) korumaya yöneldiği görülmüştür (Madran, 1996: 63).

İmparatorluğun korumayla ilgili son yasal düzenlemesi ise, 1912 yılında yayınlanan ve 1951'e dek yürürlükte kalan "Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi"dir. Bu nizamname, yeni bir eski eser tanımı yapmış, uygulamaya yönelik kimi kararları yerel organlara bırakmıştır. 1917 yılında kurulan "Asar-ı Atika Encümeni Daimisi" ise Osmanlı İmparatorluğu'nun korumayla ilgili son örgütüdür (Bektaş, 2001: 101; Madran, 1996: 61).

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, koruma hususunda yeni ve çağdaş ilkeler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1930 ile 1935 arasında Osmanlılardan kalan mevzuat değiştirilmiş, eski eserlere saygılı daha planlı bir şehirleşme başlamış, yeni müzeler kurulmuş, bazı anıtsal yapılar müze olarak kullanılmaya başlanmış ve müzelerde iyileştirmeler yapılmaya başlanmıştır (Kejanlı vd., 2007: 181,182).

1944 yılında ve 4624 sayılı yasayla, "*Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü*" adı altında bir birim kurularak, yeni kadrolar oluşturulmuştur. 1945 yılında, eski eser ve müzelerin durumunu görüşmek üzere, "Eski Eserler ve Müzeler I. Danışma Kurulu" toplanmıştır. Toplantıda eski eser ve anıtlar için yeni tanımlar oluşturulmuş, anıtların belgelenmesi, envanterinin çıkarılması ve anıt niteliğine sahip yapı ve tesislerin onarımı ve korunması kararları alınmıştır (Madran, 1997: 77).

Yine 1945 yılında Türkiye, Birleşmiş Milletler'in kurucu üyelerinden biri olmuştur. Aynı zamanda, UNESCO'nun girişimleriyle Paris'te kurulmuş olan Uluslararası Müzeler Konseyi'ne (ICOM) katılarak kültürel mirasını uluslararası alana taşımıştır.

1951 Yılında 5805 sayılı yasa ile merkezi bir örgüt olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuş, koruma ile ilgili ilkeleri ve müdahale biçimlerini belirlemek, rölöve, restorasyon, restitüsyon projeleri hakkında karar vermek gibi görevleri üstlenmiştir. Kurul, çalışmalarını çeşitli kereler gözden geçirilen bir yönetmelik çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Uzun yıllar görev yapan bu kurul, son derece kısıtlı olanaklarla miras korumada önemli olaylara imza atmış, bugün geçerli olan birçok koruma ilkesini ülkemize kazandırmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005: 22).

1960'lı yıllar dünyada koruma anlayışının önemli değişimlere uğradığı yıllara denk düşerken, Türkiye'de ise 1960'lı yıllar ülke yönetiminde de yeni bir dönemin başladığı yıllardır ve bu dönemin koruma konusunda en önemli olayı 1961 Anayasası'dır. Anayasanın 50. Maddesinde devletin, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlü olduğu belirtilmiştir (Kejanlı vd., 2007: 186).

Ülkemiz, 1970'li yıllarda uluslararası gelişmeleri kendi bünyesine aktarmaya başlamış, ICOMOS, ICOM ve ICCROM kuruluşlarına üye olmuştur (Yenişehirli, 2007: 254). Ülkemiz, ayrıca UNESCO ve Avrupa Konseyi'nin bazı kararlarını onaylayarak yasallaştırmış ve hukuk belgeleri halinde getirmiştir. Bu belgeler; 1964 yılında kabul edilen "Venedik Tüzüğü", 1972'de "Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi", 1985'te "Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi" ve 1992'deki "Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi"dir (International Council on Monuments and Sites, 2013: 1-11).

1973 yılında 1710 sayılı "Eski Eserler" yasası yürürlüğe koyulmuş ve tarihi eserlerin korunmasında önemli bir gelişme sağlanmıştır. Bu kanunla birlikte, kültürel

miras ve kültürel çevremizin korunması ile ilgili çalışmalar 5805 ve 1710 sayılı yasalar kapsamında sürdürülmüştür. Bu kanunla, taşınır ve taşınmaz eski eserlerin; anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, tabii sit kavramlarının ilk defa ayrıntılı tanımları ve kapsamaları belirtilmiştir (Alanyurt, 2009: 25).

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun kentsel koruma konusunda yeterli nitelikte olmaması üzerine, 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu yeni yasada "eski eser" terimi yerine "kültür varlığı" terimi kullanılmıştır. Ayrıca kanun ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kaldırılmış; korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları yeniden belirlenmiş; kentsel sit alanlarında planlı korumanın kabul edilmesiyle Koruma Amaçlı İmar Planı kavramı getirilmiştir. Bu doğrultuda kültür ve tabiat varlıklarının korunması, tespit, tescil işlemleri bakımından Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurullarına çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir (Bektaş, 2001: 49,99; Kejanlı vd., 2007: 192).

2003 yılında Boğaziçi Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nin katkılarıyla "Bir Dünya Şehrinin Tarihi ve Kültürel Hazinesinin Sismik Koruması: İstanbul, Türkiye'deki Müzeler için İhtiyaçların Boyutlandırılması ve Faaliyet Planı Oluşturulması" başlıklı ilk Dünya Bankası Provention Konsorsiyum Projesi oluşturulmuştur. Bu, İstanbul'da hem gösterimde olan hem de depolama sahalarındaki müze koleksiyonlarının sismik koruması hakkındaki ilk kapsamlı araştırma olmuştur. Projenin amacı, afetlere hazırlık ile ilgili bilgileri geliştirmek, müze personeli ve ziyaretçilerinin hayatlarını kurtarmak ve yaralanmaları önlemek ve özellikle kültürel mirası korumak için yapısal olmayan azaltmaya odaklanmaktır. Projede risk değerlendirmesi için formlar hazırlanmış, tehlike örnekleri ve en iyi uygulamalar derlenmiştir. Ayrıca yapısal olmayan tehlikeler için eğitim materyali hazırlanmış ve müze koleksiyonları için azaltıcı yöntemler kullanılmıştır. Proje, depremlerin yol açtığı yapısal olmayan riskleri azaltmak için çeşitli azaltma yöntemlerinin kullanılmasını önermiştir (Ertürk, 2012: 128; Erdik vd., 2010: 100).

2004 yılında 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanun ile uluslararası normlara uygun bir kanun oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kanunda yer alan "Katılımcı Alan Yönetimi Modeli", yeni kaynaklar oluşturulmasına, örgütlenme

modelleri üretilmesine, planlama etapları ile uygulamada görev alacakların sorumlulukların belirlenmesine ve kullanıcı katılımını sağlayarak sürdürülebilir yönetim modeli oluşturulmasına imkân sağlamıştır. 2004'ten günümüze değin çeşitli yasalar çıkartılarak uygulama sorunları aşılmaya çalışılmıştır (Alanyurt, 2009: 28).

2006 yılında İstanbul Proje Koordinasyon Birimi'nin(İPKB) uygulayıcı kurum olduğu İstanbul Sismik Risk Hafifletmesi ve Acil Durum Hazırlığı (İSMEP) projesi oluşturulmuştur. 2006 ve 2021 tarihleri arasında koordine edilen projenin amaçlarından biri de kültürel mirasın korunmasıdır. Proje kapsamında şehirde kültürel miras olarak tanımlanan yapıların, sismik riskler açısından değerlendirilmesi ve örnek yapılar için deprem risklerinin azaltılmasını sağlayacak koruma projelerinin hazırlanması çalışmaları yapılmaktadır (İsmep, 2014: 12; www.ipkb.gov.tr, 2018).

2012 yılında Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMID) ve ICOM tarafından yürütülen "Müzelerde Bilimsel Teknikler ve Risk Yönetimi" başlıklı projenin bir faaliyeti olarak "Uluslararası Müzelerde Risk Yönetimi Konferansı" düzenlenmiştir. Konferansın amacı müzelerde risk yönetimi konusunda sürdürülebilir kanal oluşturmak, diyalog geliştirmek, bilgi ve tecrübeleri paylaşmaktır. Konferansta Türkiye ve Avrupa Birliği'nden miras ve acil durum yöneticileri ve uzmanları bir araya gelerek müze güvenliği, risk yönetimi, müzelerin ve koleksiyonların sismik açıdan korunması, afetlerde taşınabilir mirasın korunması, kültür varlıklarının yasadışı ticaretiyle mücadele konuları hakkında tartışmıştır (Aydın ve Zoroğlu, 2012: 104).

Yine 2012 yılında ICOMOS Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi, İPKB ve İstanbul Teknik Üniversitesi ortaklığında başlatılan "Mimari Koruma ve Restorasyon Alanında Türkiye için Bir Tüzük" çalışması kültürel yapıların somut ve soyut özelliklerini birlikte değerlendiren, fiziksel durumlarını iyileştiren ve korumada sürekliliği sağlayan çabalar için bir kılavuz vazifesi görmüştür. Tüzük çalışmasının taslak raporunun tamamlanmasını takiben 2012 yılı Kasım ayında Yıldız Teknik Üniversitesi, Uluslararası Anıtlar Sitler Konseyi Risklere Hazırlık Komitesi ve İPKB tarafından düzenlenen "Uluslararası Risk Durumlarında Kültürel Mirasın Korunması: Fırsatlar ve Tehditler" Sempozyumu ile çalışmalar sürdürülmüştür (İsmep, 2014: 43).

2.3. Afetlerin Müzeler ve Kültürel Miras Üzerine Etkileri

Tarihte dünyanın birçok yerinde doğal ya da insan kaynaklı afetler müze, kütüphane, arşiv ve kültürel mirasa farklı etki derecelerinde zararlar vermiştir. Bunlardan bazıları geri döndürülemez hasarlara neden olarak yaşayan tarihin sonu olurken, bulunduğu ülkede ve toplumda hem ekonomik ve sosyal hem de kültürel açıdan ağır kayıplara neden olmuştur. Bunların bazı örnekleri aşağıda verilmiştir:

II. Dünya Savaşı'nda kültürel varlıklar çok fazla zarar ve yıkıma maruz kalmıştır. Çin'deki savaş sırasında, Şanghay'daki Oryantal Kütüphanesi de dahil olmak üzere, Japon kuvvetlerinin Çin'deki 2000 ve 2500 arasında kütüphaneyi tahrip ettiği ya da yağmaladığı tahmin edilmektedir (Zgonjanin, 2005: 131-133).

Kasım 1966'da Arno Nehri, setleri kırıp Floransa'yı sular altında bırakmış ve kentin zengin kültürel mirası olan kiliseler, müzeler ve kütüphaneler çamur ve su istilasına uğramıştır. İtalyan Ulusal Kütüphanesi'nin (Biblioteca Nazionale Centrale) koleksiyonunun yaklaşık üçte biri, bodrum katları nedeniyle zarar görmüştür. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman topçu bombalamaları korkusu nedeniyle binaların bodrum katlarında 12. yüzyıldan kalma kitaplar, incunabula (ilk basım kitaplar), el yazmaları ve hükümet belgeleri saklanmış ve hiçbir zaman yukarı çıkarılmamıştır. Ulusal Arkeoloji Müzesi'ndeki Etrüsk koleksiyonu tamamen tahrip edilmiş, Floransa'nın Büyük Sinagog'unda mobilya, duvar resimleri, kütüphane ve 90 Tevrat parşömeni hasar görmüştür. 2 Aralık 1966'da UNESCO, 885 önemli derecede önemli sanat eserinin etkilendiğini, 18 kilisenin, on binlerce nesnenin, 70 kütüphanenin, akademik kurumların yaklaşık 70.000 arşivin ve 10.000'in ölçülemez tarihi ya da bilimsel değeri olan yaklaşık 50 milyon objenin hasar gördüğünü doğrulamıştır (Deschaux, 2017: 54; McCracken, 1995: 1).

Eylül 1988'de Jamaika'da meydana gelen Gilbert Kasırgası can kayıplarına ve büyük hasara neden olmuştur. Jamaika Kütüphanesi Servisi, ada çapında 150.000'den fazla kitap kaybettiğini ifade etmiştir. Üniversite Kütüphanesi'ndeki kayıplar ise ana kitaplıkta ve fen kitaplığındaki ortalama 2010 kitaptan oluşmuştur. Norman Manley Hukuk Okulu Kütüphanesi çatısı hasar almış ve koleksiyonun % 50-75'i su hasarına maruz kalmıştır. Kasırga zamanında, kütüphanenin yazılı bir afet hazırlık planına sahip olmadığı tespit edilmiştir. Afetten sonra, hukuk fakültesi altı hafta boyunca

kapatılmışve kütüphane öğrencilere açıldığında bile hizmet sadece sınırlı bir ölçekte sağlanabilmiştir (Aarons, 2011: 117-125).

1989 yılında, Loma Prieta depremi San Francisco Körfezi bölgesinde 400'den fazla tarihi binaya hasar vermiştir. Bir ay içinde, bu hasarlı binaların yaklaşık 100'ü yıkılmıştır (Look and Spennemann, 2000:3). Aynı yıl yaşanan Hugo Kasırgası, Güney Karolina, Charleston'daki tarihi bölgeleri ve Atlantik kıyılarını süpürerek yaklaşık 330 tarihi mekanı yıkmıştır. Ağustos 1992'de Miami-Dade bölgesinde, sayısız arkeolojik ve tarihi alan dahil olmak üzere ilçenin çoğu, Amerikan tarihinde en pahalı doğal kaynaklı afetlerinden biri olarak görülen Andrew Kasırgası tarafından harap edilmiştir. Bu alanlardan bazıları sadece doğrudan fırtına tarafından değil, aynı zamanda takip eden temizlik çabaları nedeniyle de zarar görmüştür. Enkaz temizleme çalışmaları sırasında, bir dizi tarihi özellikteki kurtarılabılır orijinal yapı malzemeleri, iyi niyetli ancak bilgisiz iş ekipleri tarafından atılmıştır (Eck, 2000: 2).

Royal Saskatchewan Müzesi, 1990 yangınında büyük kayıplar yaşamıştır. Müzedeki her şey kalın bir siyah kurum tabakasıyla kaplanmışır. Sonuç olarak, yangının maliyeti 2 milyon Kanada dolarına ulaşmış, müze temizlik ve restorasyonun sağlanması için dört aydan fazla bir süre kamuoyuna kapatılmışır. Eski galeri, kurum hasarından sonra kurtarılamayacak durumda olmasından dolayı yeni bir Yaşam Bilimleri Galerisi'nin geliştirilmesi için ek 4 milyon Kanada dolarına ihtiyaç duyulmuştur (Spafford Ricci and Graham, 2000: 34; www.royalsaskmuseum.ca, 2018).

1992-1995 yılları arasındaki Bosna Savaşı sırasında Bosna Hersek'te 1.200 cami, 150 kilise, 4 sinagog, büyük müzeler, kütüphaneler, arşivler ve el yazması koleksiyonların olduğu 1.000'in üzerinde kültürel kurum sistematik olarak hedef alınmış, ağır hasar görmüş veya tahrip edilmiştir. Ulusal müze de saldırıya maruz kalmış ve çoğu koleksiyonu zarar görmüştür. Müze müdürü olan Dr. Rizo Sijariç, 10 Aralık 1993'te bir el bombası patlaması sonucu öldürülmüştür (Rieldmayer, 1996: 19-20).

1993 Yılbaşı Gecesi, yangın söndürme borusundaki patlama Virginia Tarih Derneği'ni 8.000 galon suyla doldurmuştur. İşlenmemiş el yazmaları, nadir kitaplar, genel koleksiyon malzemeleri, portreler, müze objeleri ve mobilyalar etkilenmiştir. Virginia Koruma Derneği ve sigorta şirketi personeli, hızlı bir şekilde cevap vermiş, koleksiyonlara kurutma işlemleri yapılmış ve bazıları farklı kurumlara yollanmıştır.

İyileştirme ve rehabilitasyon süreci çok sayıda personel ve gönüllü çalışma saatleriyle 10 ayda tamamlanmış ve toplam maliyet 76.000 Amerikan doları olmuştur. Yaşanılan bu olay sonucunda tüm materyaller kurtarıldığı için müdahale ve iyileştirme başarılı olmasına rağmen personel, hala afet kurtarma kılavuzunun gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini hissetmiştir. Afetlerle başa çıkmak için komuta zinciri yeniden düzenlenmiş ve güçlendirilmiştir (Rusch and Herro, 2000: 127-134).

Aziz Francis'i onurlandırmak ve keşişlere ev sağlamak için 1228'de inşa edilen Aziz Francis Bazilikası (2000'den beri UNESCO Dünya Mirası Alanı) inşa edilmesinden bu yana pek çok depremde hasar görmüştür. Ancak, bunların hiçbirisi, 26 Eylül 1997 gecesi İtalya'nın merkez üssünün (Umbria ve Marche bölgeleri) yanı sıra, ikinci bir sarsıntı ile bazilikaya vuran deprem kadar zarar vermemiştir. Hasar, cepheye yakın tonozların, transept'e yakın olanların ve sol transeptin bir kısmının tahribatından oluşmuştur. Deprem ayrıca bazilikanın tüm tonozları üzerinde büyük çatlaklara ve kalıcı deformasyona neden olarak onları çok riskli bir durumda bırakmıştır (Crocì, 2000: 30; Usman, 2000: 33). Umbria bölgesinde ise 2316 anıtsal bina (1500'den fazla kilise dahil) hasar görmüştür; bunların 945'inin kullanım için uygun olmadığı tespit edilmiştir. Umbria-Marche depremleri de son yıllarda restore edilmiş olan 3150 adet taşınabilir esere hasar vermiştir (Parisi and Augenti, 2013: 736).

Nisan 1998'de Bhutan'da bulunan 1692 yılında yapılmış Tagtshang manastırı (Kaplan yuvası) yangında mahvolmuş ve ülkeye büyük zarar vermiştir. Yangın manastırın iki farklı bölgesinde akşam 7 civarında başlamış ve manastırın tek bir girişi olduğundan dolayı kurtarma çalışmaları yapılamamıştır. Polis soruşturmada olayın kundaklama olduğuna dair kanıtlar bulmuştur (Dargye, 2003: 115).

1999 yılında, Floyd Kasırgası, Virginia, Franklin gibi tüm tarihi bölgeleri sular altında bırakmış ve çeşitli kütüphane ve müze koleksiyonlarını tamamen yok etmiştir (Tweedy, 2000: 6). Yine 1999 yılının Eylül ayında Orta Tayvan'da meydana gelen 7.6 büyüklüğündeki Chi-Chi depreminde, birçok müzede taşıyıcı olmayan elemanlardan kaynaklı hasarlar oluşmuştur. Eserler düşmüş, elektrikler kesilmiş ve su baskınları meydana gelmiştir. Kâğıttan yapılmış nesneler sıırıslam olmuş, tekerlekli vitrinler kaymış ve depo alanlarındaki duvara monte edilmemiş raflar devrilmiştir. Yeterli önleyici tedbir alınmadığı için hem yapısal olarak, hem de koleksiyon düzeyinde büyük hasarlara yol açmıştır (Ertürk, 2010: 48).

Ağustos 2002'de Prag'daki seller, birçok kütüphane ve arşiv merkezine, Çek Filarmoni Orkestrası'na ve Ulusal Teknik Müzesi'ndeki mimari koleksiyona zarar vermiştir. Ulusal Müze Kütüphaneleri, Çek Cumhuriyeti İstatistik Araştırmaları Enstitüsü, Sanat Akademisi Tiyatro Fakültesi gibi kurumların hepsi selden etkilenmiştir. Toplamda 45 kütüphaneyi su basmış, 600.000'den fazla hasarlı veya kayıp eser ortaya çıkmıştır (Deschaux, 2017: 55).

2003 yılında Irak'ın işgalinden önce çeşitli uzmanlar Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı Pentagon ve İngiltere hükümetine başvurarak olası savaşta kültür varlıklarının ve Bağdat Müzesi'nin güvenliğinin sağlanmasını talep etmiştir. 2003 yılının Mart ayında Amerikan ordusu Irak'ı işgal etmesini takip eden kaotik haftalarda, Bağdat'ta süren çatışmalar müze civarında da yaşanmış ve Irak ordusunun ve polisinin gücünün çözülmesiyle dünyanın en büyük Mezopotamya ve Babil sanat koleksiyonlarından birini içeren müze korumasız kalmıştır. Amerikan ordusu, binayı korumak için öngörü ve insan gücünden yoksun olduğu için silahlı yağmacılar müzeyi arayarak eski sanat eserlerini yağmalamış ve tahrip etmiştir. 5 bin yıldan eski medeniyetlere sahne olan bölgede, Sümer vazosu Varka, Uruk heykeli ve Sümer kralı Entemena'nın başsız heykeli Amerika'da ele geçirilmiştir. Koleksiyon, kalıcı olarak zarar görmüş ve gelecekteki ziyaretçilerin müzede bir zamanların sanatını görmesini engellemiştir (Joffe, 2004; Atik, 2014: 838).

Ağustos 2003'te seller Çek Cumhuriyeti'ni vurmuş ve farklı türdeki belgelerin tutulduğu depolama yerleri de dahil olmak üzere birçok kütüphaneyi, arşivi ve müzeyi etkilemiştir. Kitap, döküman ve diğer müze eserleri, çamur ve farklı türden kirlilik içeren sulara batmıştır. Sellerin etkili bir afet hazırlık planı sayesinde Çek Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi koleksiyonlarının üzerindeki etkisi minimal düzeyde kalmıştır. Bununla birlikte, Prag Belediye Kütüphanesi gibi diğer kütüphane ve kurumlar önemli hasar görmüştür. Milli Kütüphane, diğer birçok kurum için genel iyileştirme çabalarını koordine etmiştir (Vnoucek, 2011: 103).

Eylül 2004'te Cayman Adaları'nı vuran Ivan Kasırgası, Cayman Adaları Ulusal Arşivi'nde büyük hasara neden olmuştur. Kasırga sonrası oluşan selde arşivde depolanan hayati kayıtların % 58'i hasar görmüş ve kayıt merkezindeki yarı aktif kayıtların % 40'ına yakın bir kısmı suya batmıştır. Kurumun afetlere karşı bir hazırlık planı olmasına rağmen bu büyüklükteki bir kasırga, hazırlık ve kaynakların kapsamı

dışındaki zorlukları ortaya çıkardığından dolayı oluşan büyük hasarla başa çıkılamamıştır (Craig vd., 2006: 187-199).

2005 yılında gerçekleşen Katrina kasırgası sonucu birçok kültürel yapı zarar görmüştür. Kasırga sonucunda Eski Eyalet Müzesi'nin (Old Capitol Museum) çatısının yaklaşık üçte biri güney ucundan ayrılmış ve koleksiyonlar yağmura maruz kalmıştır. Islak koleksiyonlar ve sızan bir çatı ile karşı karşıya kalan müze personeli tehdit altındaki 3.000 koleksiyonu hızlı ve güvenli bir şekilde toplamıştır. Etkilenen malzemeler, bina boyunca zeminlerde ve masa üstü masalarda polietilen kaplama üzerinde hava kurutmasına bırakılmıştır. Müze personelinin kurumsal afet planına aşina olması, ciddi hasarın yaklaşık 100 objeyle sınırlı kalmasını sağlamıştır. 2006 yılında Mississippi Meclisi, Eyalet Müzesi'nin tam restorasyonu ve sergilerin tasarımı ve üretimi için 14 milyon dolarlık bir tahvili onaylamıştır. Müze restore edilerek 2009 yılında tekrar açılmıştır (Frost and Silverman, 2006: 2; Mississippi Department of Archives and History, 2018).

Kanada kültür mirası kurumlarındaki bazı önemli yangınlar 1980'den beri kaydedilmiştir. Bu tarihten sonra gerçekleşen altı yangından her birinin 1 milyon Kanada dolarından fazla hasara yol açtığı görülmüştür. Bu altı yangın olayında, bazı kurumlar tamamen yanmıştır. Bir kısmı büyük ölçüde duman ve su tarafından zarar görürken, bazılarında ise benzersiz veya önemli nesnelerin kaybedilmesine neden olmuştur. 30 Nisan 2007'de Washington'daki Georgetown Şubesi Kütüphanesi'nde de büyük bir yangın gerçekleşmiştir. Yangın, 72 yıllık binanın çatısını ve tarihi belgeleri ve sanat eserlerini barındıran ikinci katın çoğunu yok etmiştir. İtfaiyeciler kitap ve diğer dökümanların bir kısmını kurtarmış ancak kütüphanenin ve içeriklerinin çoğu yangın, duman ve su hasarına maruz kalmıştır. Hasarın 20 milyon Amerikan dolarından fazla olduğu tahmin edilmiştir. Yangına, çatıdaki tadilatlar sırasında ısı tabancasının güvensiz kullanımı neden olmuştur (Tetreault, 2007: 3-21).

Ekim 2007'de, Hollanda'nın Amersfoort kentindeki Armando Müzesi'nin çatısında çalışan kaynakçılar, müzenin çatısında yangın çıkmasına sebep olmuştur. Yangın başladığında müzede kimsenin olmaması ve müzede yangına karşı su püskürtme (sprinkler) sisteminin kurulmamış olması sonucu bina yanıp kül olmuştur. Hollandalı ressam Armando'nun (1929) tüm koleksiyonu kaybedilmiştir (Teruzzi ve Hekman, 2010: 27).

2009 yılında L'Aquila deprem dizisi (İtalya) 308 ölüm, 1600'den fazla yaralıya neden olmuş ve 16 belediyede şiddetli hasar oluşmuştur. Deprem dizisi kültürel yapılar üzerinde de ciddi zararlar oluşturmuştur. Uzmanlardan oluşan paneller, yaklaşık 1800 anıtsal yapıyı kontrol etmiş: % 55,1'inin güçlü bir şekilde hasar gördüğünü ya da yıkıldığını, ancak % 23'ünün güvenli bulunduğunu; yaklaşık 1000 kilisenin 760'ının, itfaiye teşkilatları tarafından acil güvenlik müdahalelerine ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir (Dolce, 2010: 460).

Yine 2009 yılında, Morakot tayfunu, Tayvan'a büyük kayıplarla çok sayıda ölüme neden olan yoğun yağışlar getirmiştir. Kültürel miras alanlarının kaybı, altı ulusal anıt, 11 belediye anıtı ve 14 tarihi bina dahil olmak üzere yaklaşık 17 milyon Amerikan dolarına ulaşmıştır (www.moc.gov.tw, 2018'den aktaran:Wang, 2014: 1). Daha sonrasında ise 9,3 milyon Amerikan doları tutarında bir iyileştirme projesi onaylanmıştır (Wang, 2014: 1).

Eylül 2009'un sonlarında, Filipinler'deki tayfun mevsimi sırasında ortaya çıkan bir fırtınaya (yerel adı Ondoy, uluslararası adı Ketsana) bağlı olarak çok fazla yağmur yağmış ve bu nedenle Metro Manila ve Luzon'un pek çok kesimi sular altında kalmıştır. Yağmur sonucunda Filipin Halk binasının zemin katındaki Ulusal Müze'de zarar meydana gelmiştir. Müze koleksiyonları ve bazı galerilerin bulunduğu alanlarda su neredeyse diz üstü seviyeye kadar ulaşmış, sergilenen bu koleksiyonlar üst katlardaki boş galerilere aktarılmıştır. Ahşap parke zemin ve vitrinlerin bazıları hasar görmüş ve değiştirilmesi gerekmiştir. Bazı taşınmazlar veya boyut kısıtlamalarından dolayı taşınamayan koleksiyonlar su çekilinceye kadar sırlı sıklam kalmıştır. Daha fazla bozulmayı önlemek için iyileştirici koruma tedavileri yapılmıştır. Taşınmaz koleksiyonlar sadece taş ve metallerden oluşan inorganik malzemelerden yapıldığı için, bu koleksiyonların aldığı hasarın hafif olması nispeten şanslı bir durumdur (Labrador, 2011: 1,2) .

Mısır Devrimi sırasında, 2011'in 'Arap Baharı'nda, protestolar ve yağma teşebbüsleri arasında Mısırlılar, Kahire Müzesi ve İskenderiye Kütüphanesi çevresinde paha biçilmez koleksiyonları yağmalamak isteyenlere karşı insanlık zincirleri oluşturmuştur. 28 Ocak'ta, yaklaşık 1.000 kişilik bir çete, değerli eşyaları aramak için müzeye girmiş ve yerel halkın çabaları sayesinde yağmalamalarının çoğu hediyeelik eşya dükkânıyla sınırlı kalmıştır. Müzeye girmeyi başaran az sayıda yağmacı 3 bin 300 yıllık

mumyaları kesmiş ve yaklaşık 100 diğer eşyaya zarar vermiştir (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2013).

Mayıs 2015'te DAES, UNESCO'nun 1980 yılında Dünya Miras Alanı ilan ettiği antik Suriye kenti Palmyra'nın zengin ve çeşitli kültürel mirasına yönelik saldırı gerçekleştirmiş; birçok tapınak, anıt ve kültürel miras yapısını yok etmiştir (Brammertz, 2016: 2).

25 Nisan 2015'te Nepal'in başkenti olan, 1,5 milyon kişiye ev sahipliği yapan Katmandu'nun 77 km kuzey-batısında 7.8 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiş; bölge genelinde pek çok bina ve tapınakların yıkımıyla milyonlarca insanı etkilemiş Hindistan, Bangladeş, Tibet ve Pakistan'da da hissedilmiştir. Depremi ardından 12 Mayıs'ta, 7.3 büyüklüğünde ikinci bir deprem daha yaşanmıştır. Her iki deprem de Himalaya bölgesi ve Nepal için asırlık olaylar olarak tanımlanmıştır. Kısa sürede art arda iki büyük deprem ve pek çok artçı şok ile hasar artmış ve ilk şokta ayakta kalabilen bazı yapılar yıkılmıştır. Depremler, Nepal halkı için maddi ve manevi değeri olan en önemli alanlardan biri, Himalaya dağlarının eteklerindeki Katmandu Vadisi'nde çok büyük hasara yol açarak Dünya Miras Listesi'ndeki Hanuman Dhoka, Swayambhu ve Bhaktapur'daki tapınaklara büyük zarar vermiştir. Hanuman Dhoka'da saray ve tapınak binası kısmî yıkılmalar ve çatıda çökme hasarı almıştır. Swayambhu tapınağında çatı hasar almış ve çatlaklar muson mevsimi öncesinde, acilen, geçici olarak silikonla kapatılmıştır. Durbar meydanında da pek çok tapınak tümüyle ya da kısmen yıkılmıştır (Vatan, 2015).

1 Haziran 2016'da ani seller, Loing nehri setlerinin patlamasına ve Girodet de Montargis Müzesinin depolarını su basmasına neden olmuştur. Müze, yenileme çalışmaları nedeniyle 4 yıllığına kapatılmış ve 2017'de tekrar açılmıştır. Koleksiyonlar, Briard kanalının kenarında bir kasa dairesinde depolanmış ve su, tonozun içine doğru bir yol bularak yüzlerce sanat eserine ve arkeolojik nesnelere zarar vermiştir. Çalışanlar (kırmızı uyarı sinyalinin çağrısından 3 saat sonra) geç uyarılmış ve böyle olunca da, eserleri çıkarmak için sadece 1,5 saatleri kalmıştır. İspanyol ressam Francisco de Zurbarán'ın "St Jerome" gibi eserleri, büyüklüğü nedeniyle tahliye edilememiş ve Anne-Louis Girodet'in "Portrait of Mustapha" ("Mustapha'nın Portresi"), 4 Haziran'da sel suları odadan pompalanana kadar su altında kalmıştır. Birçok kaynağa göre, Triqueti heykelleri kaldırılamadığı için ortaya çıkan toplam hasar daha kötü olacak iken,

heykellerin sel suları tarafından sürüklenememesi ile bu durumun önüne geçilmiştir (Deschaux, 2017: 55).

1818'de kurulan Rio de Janeiro'daki Brezilya Ulusal Müzesi, ülkenine en eski bilimsel kurumu olmasının yanı sıra Güney Amerika'daki en büyük doğal tarih ve antropoloji müzelerinden biriydi. Brezilya yerli eserleri, dinazor kalıntıları ve Latin Amerika'daki en büyük Mısır koleksiyonu olarak bilinen en eski insan fosili de dahil olmak üzere 20 milyon maddeyi barındırmıştır. 2 Eylül 2018 akşamı, yıkıcı bir yangın tüm müzeye yayılarak koleksiyonları harap etmiştir. Müzenin yakınındaki yangın hidrantlarının içlerinde su olmaması itfaiyenin söndürme çalışmalarını geciktirmiştir. Koleksiyonların % 90'ı kaybedilmiş ve sadece % 10'u kurtarılabilmektedir. Yangın ayrıca müzede gerçekleştirilen birçok bilimsel ve kültürel çalışmanın yok olmasına neden olmuştur (www.hyperallergic.com, 2018).

15 Nisan 2019 Pazartesi günü gotik mimarinin en güzel örneklerinden 800 yıllık bir kültür varlığı ve aynı zamanda dünya mirası olan Notre-Dame Katedrali'nde restorasyon çalışmaları sırasında yangın çıkmıştır. Yaklaşık 8 saat süren yangın sonucunda yapının tüm çatısı çökmüştür. Dumandan etkilenen büyük tablolarla birlikte çoğu sanat eseri zarar görmüştür (www.culture.gouv.fr, 2019).

Ülkemizde de kültür mirasları afetlerden zararlar görmüştür. Yaşanan yakın tarihli bir afet 1999 yılı depremleridir. 1999 depremlerinde, müze koleksiyonlarının ya da binaların hasar tespit raporları sadece müze müdürlüğüne ya da bakanlığa bildirilmiştir. Bilgiler ilgili uluslararası kuruluşlarla paylaşılmamıştır. Aslında, ulusal örgütler aracılığıyla bilgiye erişmek bile mümkün olmamıştır. 1999 depremleri sırasında ve hemen ardından, müze koleksiyonlarının sismik korunmasında yer alan herhangi bir uzman grubu yoktur. Şans eseri, sadece sınırlı sayıda emniyetsiz ve kırılgan nesne hasar görmüştür (Ertürk, 2012: 293). Erdik vd. 1999 Kocaeli depremi sonucunda etkilenen müze ve kütüphanelerin şunlar olduğunu söylemiştir: Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi, Beyazıt Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Dolmabahçe Sarayı, Ragıp Paşa Kütüphanesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ek binası ve İstanbul Resim ve Heykel Müzesi (Erdik vd., 2016: 1).

2011 yılında ise yaşanan Van depremi sonucu Halk Kütüphanesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ferit Melen Kütüphanesi'nde bina hasarı oluşmuş, kütüphane

kullanılmaz hale gelmiştir (Türk Kütüphaneciler Derneği, 2011; aktaran: Kuzucuoğlu, 2014: 27).

2014 yılında Diyarbakır'da Kobani'nin işgaline karşı protesto sırasında Ziya Gökalp Müzesi protestocular tarafından yakılmıştır. Yangın sonucunda kullanılmaz hale gelen müzede 20 eser çalınmış, çok sayıda kitap yanmıştır (Moustafa, 2015: 478; www.habererk.com, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MÜZELER VE AFET YÖNETİMİ

Kültürel miras, tüm uygarlıklarda değer ve gururla bir yaşam kalitesini teşvik etmede çok önemlidir. Miras, kültürel materyallerin geçmişten günümüze ve geleceğe aktardığı tarihsel mesaj ve bilgilerle bir araya gelmektedir (O'Brien, 2015: 100). Miras, tüm insanların ortak mülkiyetidir ve yıkımdan sonra asla geri gelemez; bu nedenle, kültürel miras, önleyici korumayı gerektirir. Hem doğal hem de insan kaynaklı afetler somut ve somut olmayan kültürel miras üzerinde ciddi etkilere sahiptir (Wang, 2015: 3).

Afet hazırlıklarında kültürel kaynaklar için afet hazırlığına çok fazla yer verilmemektedir. Fonların çoğu arama-kurtarma, afetle mücadele, acil yardım (tıbbi, yiyecek, barınak ve giyecek), kamu hizmetleri ve düzenin tekrar sağlanması, altyapının temizlenmesi ve onarılması (yollar, köprüler, tren yolları, havaalanları ve hastaneler) gibi kaynaklara aktarılmaktadır. Toplumsal acil durum planlarında ise kültürel kaynaklar nadiren görülür ve eğer bir olay yaşanırsa, yaşam ve güvenlik ilk önce gelmesi gerektiğinden, yüksek bir öncelik olmayacaktır (Look and Spenneman, 2000: 3). Bu konudaki çalışmalara daha çok ulusal ve uluslararası dernek ve kuruluşlar öncülük etmektedir.

Dünya kültür mirasının doğal ve insan kaynaklı afetlerden korunması, son elli yıldır hem ulusal hem de uluslararası bir odak noktası olmuştur (De Silva, 2003: 224). Dünyanın dört bir yanında, farklı seviyelerde karşılıklı destek ve uzmanlık paylaşımı sunmak için resmi ve resmi olmayan, yerel ve bölgesel olarak işbirliği ağıları kurulmuştur. Afet yönetimi konusunda çok fazla bilgi ve öneri yayınlanmıştır. Uluslararası dernekler, afet yönetimiyle ilgili gelişmeleri önermek için haber bültenleri, rehber notlar ve brifingler, bibliyografya ve konferanslar, seminerler, pratik çalıştaylar, eğitim etkinlikleri ve irtibat listeleri gibi bir dizi yöntem kullanmaktadır. Web siteleri de yayınları, tavsiyeleri, olayların duyurularını ve diğer kaynaklara ilişkin linkler taşımaktadır (Matthews, 2007: 4).

Devletler, afetlere hazırlık ve müdahalede kültürel mirası ikinci planda bıraktığı gibi afet risklerine ilişkin küresel istatistiklerde genellikle miras dikkate alınmamakta; üstelik müzeler, tarihi şehirler, anıtlar, arkeolojik alanlar ve kültürel manzaralar, hem doğal hem de insan kaynaklı afetlerden giderek daha fazla etkilenmektedir.

Bu yerlerin sel, çamur akmaları, yangın, depremler, sivil huzursuzluk ve diğer tehlikelerden dolayı giderek kaybedilmesi büyük bir endişe kaynağı olmaktadır. Oysaki kültürel mirasın birçok alanda getirisi mevcuttur. Miras, sosyal bütünlüğe, sürdürülebilir kalkınmaya ve psikolojik iyi oluşa katkıda bulunmaktadır. Mirasın korunması esnekliği arttırmaktadır. Kültürel miras, kapsayıcı ekonomik kalkınma için de yatırımlar çekerek ve turizm, koruma, inşaat, gıda üretimi, geleneksel şifa gibi ve genel olarak her türlü zanaat ve sanatın üretimi alanlarında sürdürülebilir faaliyetler ile yerel, istikrarlı işlerin teşvik edilmesiyle güçlü bir varlıktır (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2013: 8,14). Dünya üzerindeki her yer mirasa sahiptir ve birçok bölge, kültürel geçmişi turizm yoluyla ekonomik kalkınma için bir araç olarak kullanmıştır. Miras turizmi, bugün dünyadaki en yaygın turizm şekillerinden biridir ve bazı tahminlere göre, yurt içi ve yurt dışı seyahatlerinin yüzde 50 ila 80'ini müzeleri ve tarihi mekanları ziyaret etmek, müzik ve sanat keyfi, ya da bir yerin yaşam kültürünü öğrenmek oluşturmaktadır (Timothy, 2011: 27-31).

3.1.Müzelerde Afet Planlaması

Kültürel mirasın bir koruyucusu olan ve onu insanlara sergileyen müzelerin afetlere karşı hazırlıklı olacağı, bir afet gerçekleştiğinde personel, ziyaretçi ve koleksiyon kayıplarını önleyeceği veya azaltacağı ve sonrasında iyi bir değerlendirme ve iyileştirme ile kayıpları mümkün olduğunca telafi edeceği bir afet yönetimi ve planlama programına sahip olması gerekmektedir.

Acil durum ve afet hazırlığı ve yönetimi dikkate alındığında, herhangi bir planlama veya eğitim programının her türlü gerçek veya potansiyel olayların yönetiminde en basit yöntem ile üç farklı aşamayı içermesi gerektiği yaygın olarak kabul edilmektedir: afet öncesi, (zarar azaltma ve hazırlık), afet sırası (müdahale), ve afet sonrası (iyileştirme ve değerlendirme) (Boylan, 2003: 66; Australian Institute for the Conservation of Cultural Material, 2000: 10).

Afet Hazırlık ve Müdahale Planı hazırlanırken bu aşamaların her birinin dikkate alınması gerekir. Plan; personel, ziyaretçiler, koleksiyon ve diğer varlıklar üzerindeki risklerin potansiyel etkilerini azaltmalı, personeli eğiterek donanımlı olmasını sağlamalı, yaralanmaları önlemeli ve kayıpları sınırlamalıdır.

İnsanların, koleksiyonların ve kayıtların güvenli tahliyesini içeren, normale dönüş sürecini yürütmek için personeli hazırlayacak ve eğitecek olan afet yönetiminin tüm süreçlerini kapsamalı, müzenin karşı karşıya kalabileceği her türlü acil durum ve afeti ele almalıdır. Plan normal hizmetlerin aksatılabileceğini de (elektrik ve su kesintisi, telefonun kullanılamaması) göz önünde bulundurmalıdır (Lindblom and Motylewski, 1993: 4; Dorge and Jones, 1999: 15).

Plan, ayrıca müzenin güncel durumunu değerlendirmeye imkan vermeli ve çeşitli afet "senaryolarına" hazırlanmayı sağlamalıdır. Müzenin yönetiminde yer alan herkesin, müze için kritik bir belge olarak planın geliştirilmesini desteklemesi ve varsa stratejik plan içindeki öncelikli listesinde üste yerleştirmesi çok önemlidir. Planın yazılmasının komite yerine bir kişinin (koordinatörün) sorumluluğunda olması da en iyisidir. Bu kişi daha sonra planı yazmak için gerekli bilgilerin toplanmasına yardımcı olacak bir grup insanı (afet komitesi) koordine edebilir ve daha sonra planı onay ve gerekli değişiklikler için müze komitesine sunabilir. Müzenin yürütülmesinde yer alan herkesin -komite, personel, gönüllüler vs.- onaylanmadan ve resmi bir belge haline gelmeden önce planı okuma ve yorum yapma şansına sahip olması da çok önemlidir. Bir afet durumunda planı kullanmak zorunda kalacak olan ve "benimseme" hissine sahip olmaları gereken kişilerdir, aksi takdirde planı kullanmakla ilgilenmeyebilirler. Ayrıca, herhangi bir karmaşa veya anlaşmazlıkların bir sorun haline gelmeden önce ele alınmasına da izin verilmelidir. Herkes plan içerisindeki rolünü onaylamalı ve kabul etmelidir (Australian Institute for the Conservation of Cultural Material, 2000: 9,14).

3.1.1.Afet Öncesi

Acil bir durumda bir kurumun güvenli ve hızlı bir şekilde yanıt verebilmesi için bir planın önceden yapılmış olması gerekir. Bir plan geliştirmede küçük ve büyük kültürel kurumlara yardımcı olmak için çevrimiçi olarak çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Afet hazırlığı iki ana aşamaya ayrılabilir: Risk Değerlendirmesi ve Afet Müdahale Planlaması. Tesisin ve koleksiyonların risk değerlendirmesini yapmak, en

yüksek hassas noktalara işaret etmekte ve azaltma önlemleri için yön sağlamaktadır. Risk değerlendirmesinden elde edilen sonuçlar ve veriler, aynı zamanda, yüksek öncelikli koleksiyonları belirleyerek ve bir afet durumunda temel envanter oluşturarak afet planını da bilgilendirecektir (American Museum of Natural History, 2018).

Afet müdahale planlaması ise şunları içermelidir: insan hayatının ve koleksiyonların korunması, daha fazla güvenlik bilinci, yüksek güvenlik, sigorta primi maliyetlerini düşürebilecek risk yönetimi, artan gönüllü katılım dahil toplumun tanınması ve sosyal erişimin artması, diğer kurumlardaki akranlarla işbirliği ve daha güçlü ilişkiler. Planın komuta zinciri, iletişim bilgileri ve müdahale ve iyileştirme prosedürleri daha sonra tüm çalışanlara sunulan bir acil durum planı el kitabında yayınlanmalıdır (Dorge and Jones, 1999: 15).

3.1.2. Afet Sırası

Bu aşamada hazırlık aşamasında planlanmış afet sırasında uygulanması gereken prosedürler izlenmelidir. Plan müdahale prosedürlerinin ne zaman etkinleştirileceği ve ne derecede uygulanacağı ile ilgili bir açıklama içermelidir. Kurum "acil durum modunda" iken personelin nasıl iletişim kuracağı ve bir acil durumun ne zaman sona erdiğinin ilan edileceğine dair adımlar da ele alınmalıdır. Plan, aşağıdaki alanlarda görev ve prosedürleri açıklamalıdır:

Organizasyon

- Müdahale ekibinin veya ekiplerinin acil durumdaki rolleri,
- Tahliyeyi takiben merkezi bir üssün kurulumu,
- İletişim ve halkla ilişkilerin kurulması,

İnsanlar

- Tahliyenin zamanı ve kimin karar vereceği,
- Acil sığınacağın nasıl belirleneceği,
- Gerekirse tıbbi yardımın nasıl sağlanacağı,
- Personel, gönüllüler ve aileleri ilememurları ve gönüllüleri de içeren bir acil durum telefon ve adres listesi aracılığıyla nasıl iletişime geçileceği,
- Destek veya yardım için dış uzmanlarla nasıl irtibat kurulacağı,

Koleksiyonlar, binalar ve diğer varlıklar

- Koleksiyonun yerinin ne zaman değiştirileceği ve kimin karar vereceği,
- Sigorta acentesi ile nasıl irtibata geçileceği,
- Hasar değerlendirmelerinin nasıl yapılacağı
- Bina ve zeminin nasıl korunacağı,
- Hangi sarf malzemelere ihtiyaç duyulduğu ve nerede depolandıkları (Dorge and Jones, 1999: 15; Ismail, 2003: 204).

3.1.3. Afet Sonrası

Afete müdahale aşamasının tamamlanmasıyla müze güvence altına alındıktan ve stabilize edildikten sonra, iyileştirme ve değerlendirme aşamasına geçilir. Afete müdahale aşaması başarılı bir şekilde sürdürüldüğünde, durumun değerlendirmesini yapıp ve afetin iyileşme aşamasını başlatmak için etkisinin ön değerlendirmesini yapmak önemlidir. Alanın iyileştirme veya geri kazanma işlemlerine girme ve gerçekleştirmeye başlamadan önce güvenli olduğundan emin olmak için öncelikle müze binasının ve sahasının değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Binanın kendisi veya temel hizmetler üzerinde yapısal bir etki olması durumunda, bu değerlendirme kalifiye bir profesyonel tarafından yapılmalıdır. İyileştirmenin başarısı, planların ne kadar iyi yapıldığına bağlıdır. İyileştirme aşamasında, planda listelenen çeşitli kuruluşlardan yardım istemek için telefon görüşmeleri yapılacaktır. Bu irtibatlar arasında konservatörler, ticari dondurucu şirketler (dondurarak kurutma ıslak kağıtlar ve kitaplar için), güzel sanatların nakliyecileri, saha dışı acil depolama alanları ve çeşitli yardımlar yapabilecek yerel güzel sanatlar kuruluşları yer almalıdır (Estes, 2000: 16; National Disaster Management Guidelines for Museums, 2017: 46).

İyileştirme aşamasının önemli noktalarından biri de koleksiyonların değerlendirilmesidir. Koleksiyonların değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir.

- Ön değerlendirme ve hasarın ayrıntılı değerlendirmesi için zaman çizelgeleri: Afetin niteliği ve ölçeğine bağlı olarak, değerlendirmenin kapsamı değişecektir. Bu, küçük ölçekli bir çalışmaya mı ihtiyaç duyulacağını yoksa ayrıntılı bir envanterin mi olacağını belirler.

- Hasar değerlendirmesi yapmak için prosedürler ve metodoloji: Genel yaklaşım, temel bir görsel değerlendirme ile başlamak ve ölçümü takiben ayrıntılı analiz yapmaktır.
- Dokümantasyon ve hasar değerlendirmesi formatları: Belgelendirme ve hasar değerlendirmesi için formatları bazı temel ilkeleri takip eder ve farklı senaryolara uyarlanabilir.
- Afet sonrası iyileştirme eylemleri sürecini bilgilendirmek için verileri ve bulguları anlamlı bir şekilde derlemek: Toplanan verilere fon sağlamak veya başka kaynaklar üretmek için potansiyel olarak ihtiyaç duyulabilir ve basit ama etkili bir şekilde derlenmesi gerekir (National Disaster Management Guidelines for Museums, 2017: 46).

Afet planlamasının son aşaması ise planın değerlendirilmesi ile ilgilidir. Bu, herhangi bir afet planının çok önemli bir parçasıdır ve göz ardı edilmemesi gerekir. Bu bölümde birkaç soru sorulmalıdır: Plan işe yaradı mı, değilse de neden?, plan nasıl değiştirilmelidir?, tedarik kaynakları ve acil durum tesisleri yeterli miydi, yoksa yeni kaynaklar bulunmalı mı? Afet eylem ekibinin belirlenmiş bir yesi, acil durum ve iyileştirme operasyonunu açıklayan ayrıntılı ve yazılı bir rapor hazırlamalıdır (Langelier and Wright, 1981: 51).

3.2. Dünyadaki rnek alışmalar

Son yıllarda kültürel mirasa yönelik koruyucu nleme ve risk azaltma çalışmalarının artması bu mirası bünyesinde bulunduran müze, kütüphane gibi kültürel kurumlarında hazırlık çalışmalarına olan ilgiyi arttırmıştır. Kurumların afet ve acil durumlara karşı hazırlık düzeyini, kültürel varlıklara karşı olan hassasiyetini ve afet planlama düzeyini ölçen birçok ulusal veya uluslararası çalışma yapılmıştır. Bu alanda tezler, makaleler yazılmış, ilgili uluslararası kuruluşlar raporlar yayınlamıştır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Teksa s Müzeler Birliği (The Texas Association of Museums (TAM)) yeleri Candee ve Casagrande müze meslektaşları için Afet Hazırlık ve İyileştirme kaynak el kitabı oluşturmak ve çalıştaylar yapmak amacıyla 1989'da TAM konseyine bir proje önermişlerdir.

TAM konseyi bu fikri araştırmayı kabul etmiş ve 1991 yılında Teksas Müzeler Birliği'nde bu tür çabalara olan ihtiyacı değerlendirmek için Afet Hazırlık / İyileştirmeye özel bir komite kurulmuştur. Bu komite, TAM'ın 102 kurumsal üyesiyle telefon görüşmesiyle bir anket çalışması yapmıştır. Yanıt veren 82 müzeden % 49'u afete hazırlık / iyileştirme planları olduğunu belirtmiş; ancak, bunların yalnızca % 7'si planlarından kesinlikle memnun olduklarını belirtirken, % 28'i şimdiki haliyle mevcut planlarından "çok mutsuz" olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, % 51'inin hiçbir planı yok iken, % 65'inin kaynak listesi yoktur ve % 50'den fazlası personel eğitimi vermemiştir. Eğitim yapanlar için bu genellikle acil durum tatbikatları ve yangın söndürücülerin kullanımı eğitiminden oluşmaktadır. Ankete katılanların % 86'sı hem afete hazırlık hem de iyileştirme ile ilgili bir çalışmaya çok ihtiyaçları olduğunu ve bu konuya ilgi duyduklarını belirtmiştir. Ankete dayanarak, komite, TAM için, afet hazırlığı, müdahale ve toparlanmaya yönelik iki çalıştayın sponsorluğunun yanı sıra sahaya özgü afet hazırlığı ve iyileştirme planının geliştirilmesine yardımcı olacak bir kaynak kılavuzun hazırlanmasını içeren bir proje tasarlamıştır (Candee and Casagrande, 1993: 5).

Katherine M. Petersen Teksas eyaletinde bir uygulamalı araştırma projesi kapsamında müzelerde afetler için hazırlık ve iyileştirmenin yollarını tanımlamak, işin toparlanmasını vurgulayan bir model afet planı geliştirmek, Teksas müze müdürleri ve küratörlerinin mevcut müze afet planlama durumu hakkındaki görüşlerini ölçmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmada yedi kategoriden oluşan (yönetimin rolü, tehdit değerlendirmesi, personel organizasyonu, iletişim, envanter ve sigorta, koleksiyon restorasyonu, iş kurtarma) bir ankette 119 müze personelinin mevcut afet planlaması durumuna ilişkin görüşlerini tartmak için bir Likert ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırmada, uygulanan anket sonucunda kapsamlı bir afet planlamasının müzeler için yüksek bir öncelik olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sonunda müzeler için afet planlamasının öneminden bahsedilmiş ve Teksas müzelerinde mevcut afet planlamasındaki algılanan eksikliklere dayanarak kapsamlı bir afet planının hazırlanmasında yardımcı olacak bir öneri listesi sunulmuştur (Petersen, 2006: 4-51).

Larrivee (2008), açık hava tarihi köy müzelerinin bakımı, korunması ve afet planlaması üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Çalışmada 5 müze fotoğraflanarak durumları hakkında gözlemsel bilgi verilirken 7 müzede ise yönetici veya küratörlerle

mülakat yöntemiyle sorular sorularak görüşme yapılmıştır. Mülakatın bazı bölümlerinde yöneticilere afet planlaması, koruma ve güvenlik üzerine sorular yöneltilmiştir. 7 müzeden 3'ü bir afet planlarının olmadığını, diğer 2'si güncel olmadığını veya tamamlanmadığını, birisi herhangi bir kurtarma operasyonu içermeyen sadece acil durum prosedürlerinden oluşan bir afet planı olduğunu, bir diğeri ise "basmakalıp" bir planı olduğunu söylemiştir. Çalışmada açık hava köy müzelerinin diğer müze türlerinden daha fazla tehditle karşı karşıya olduğu ve önleyici korumanın da daha zorlu olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın sonunda müzelerin bakım ve afet planları geliştirmesi için hibeler ve diğer finansman kaynakları sağlanması gerektiği, müzelerin, bölgedeki diğer müzelerle işbirliğiyle daha iyi afet planları geliştirebileceği, tüm personelin, binaların bakımı ve korunması için gerekli eğitime sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Larrivee, 2008: 10-102).

Avustralya'nın Victoria eyaletinde yapılan bir çalışmada 1997 ve 2002 yılları arasında kurum ve mülklerin (müzeler, yerleşim yerleri, hastane, ofisler, altyapı, devlet binaları vb.) koruma yönetim planları içerisinde doğal ve insan kaynaklı afetlerin etkilerine yönelik risk değerlendirmelerine ne kadar yer verdikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde 98 koruma yönetim planından sadece 9 tanesinin (% 9,18) bu risklere yer verdiği görülmüştür. Kurum ve mülklerin verileri özel olarak verilmediği için müzelerin durumu hakkında bilgi edinilememiştir. Çalışmada koruma yönetimi planlarının içerisinde afet yönetim planlarının hazırlanmasını zorunlu kılan mekanizmaları oluşturulabileceği önerilmiştir (Spennemann, 2003: 1-9).

2002 yılında Glasgow'daki IFLA konferansının sonunda: "Kültürel mirası tehdit eden birçok riski göz önünde bulundurarak, ulusal öneme sahip koleksiyonlardan sorumlu olan bütün kütüphanelerin bir afet planını oluşturması, test etmesi, uygulaması ve düzenli olarak güncellemesi gerektiği" kararı üzerine kaç kütüphanenin tüm ilgili yönleriyle bir afet planına sahip olduğunu belirlemek için ortak bir anket başlatılmıştır. Bu amaçla, Şubat 2004'te Preservation and Conservation (PAC) tarafından 177 ulusal kütüphaneye afete hazırlık konusunda bir anket gönderilmiştir.

Anket, son beş ve son on yılda meydana gelen afetler, sayıları ve doğaları gibi alanları, kurumların, doğal kaynaklı afet tehdidi altındaki bir bölgede bulunup bulunmadığını ve ne tür bir afetin gerçekleşebileceği, kütüphanelerinin kaç binadan oluştuğu, başkalarıyla paylaşılıp paylaşılmadığı gibi bölümlerden oluşmaktadır. Anketin

çok daha uzun bir kısmı olan son bölüm ise afet planına ayrılmıştır. Kurumun bir afet planına sahip olup olmadığı, eğer yoksa ve bir tane yazma niyetinde olmaması durumunda, nedenleri belirtmesi istenmiştir. Planın tüm yönleri, alarmlar, sigortalar, personel katılımı ve diğer kuruluşlarla nihai işbirliği gibi konular ele alınmıştır. Ankete 73 kurum (yaklaşık % 41) cevap vermiştir. Cevap veren 73 kurumdan 39'u bir afet planı olduğunu, 28'i bir plan hazırlama sürecinde olduğunu, 6'sı ise bir planlarının olmadığını ve ayrıca hazırlama niyetlerinin de olmadığını belirtmişlerdir. Afet planı hazırlamama nedenleri farklılık göstermektedir ancak çoğunlukla kaynak yetersizliği (insani ve finansal) ve model eksikliği ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (Varlamoff and Plassard, 2004: 1-6).

Bir afet hazırlık planının etkili olmasını sağlama konusunda en büyük sorunlardan biri, hiçbir zaman uygulanması gerekmeyeceğidir. Böylece personelin coşkusu, mali desteği ve tehlikelerin ve önceliklerin sürekli olarak yeniden değerlendirilmesi, planın hayata geçirilmesi gerekmezden yıllarca sürdürülmelidir. IFLA-PAC 2004 yılında kurumlara yapılan afet yönetimi planlama düzeyini ölçen bu çalışmada çoğunun bir planı olmaması üzerine sonuç olarak; göz önünde bulundurulması gereken, temel noktalara odaklanan bir kılavuz hazırlamaya karar vermiştir. Kılavuz; riskleri değerlendirmek, afet riskini yönetmek, afete maruz kaldığında başa çıkmaya hazır olmak, yanıt vermek ve normale dönmek aşamalarında oluşmaktadır. Kılavuz tüm dünyada mümkün olduğunca fazla kuruma ulaşması için de çok dilli bir versiyonda yayımlanmıştır (McIlwaine, 2006: 6-22).

2004 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez "A Public Trust at Risk: The Heritage Health Index Report on the State of America's Collections" adında kültürel miras koleksiyonlarının durumunu ve korunma ihtiyaçlarını değerlendiren kapsamlı bir araştırma raporu yayımlanmıştır. Rapor yayımlanmadan yaklaşık bir yıl önce Amerika Birleşik Devletleri'nde 14.000'den fazla müze, arşiv, kütüphane, tarihi kurum, arkeolojik depo ve bilimsel koleksiyondan oluşan kültürel kuruma Miras Sağlığı Endeksi (Heritage Health Index) adında bir anket uygulanmıştır. Ankette bu kurumlardan koruma sorumluluğuna sahip oldukları koleksiyonların durumunu, miktarını ve koşullarını değerlendirmeleri ve korumanın tüm yönlerini bildirmeleri istenmiştir. Endekste; nadir kitaplar ve el yazmaları, fotoğraflar, dokümanlar, ses kayıtları, hareketli görüntüler, dijital malzemeler, sanat, tarihi ve etnografik nesneler,

arkeolojik eserler ve doğal bilim örnekleri dahil olmak üzere ülke genelinde 4,8 milyardan fazla eserin kurumlarca bakıldığı bildirilmiştir. Miras Sağlığı Endeksi verileri, koleksiyon yönetiminin en önemli ihtiyaçları olarak çevre ve depolama koşulların, acil durum planlamasını, personel ve finansmanı işaret etmektedir. Bunlar ele alınmazsa, çoğu koleksiyon hasar veya kayıp riski altındadır. Endekste bazı önemli bulgular şunlardır:

- Ankete katılan kurumların % 26'sı, koleksiyonlarını sıcaklık, nem ve ışık nedeniyle zarar görmekten korumak için çevresel kontrollere sahip değildir.
- Ankete katılan kurumların % 59'u, koleksiyonlarının çoğunluğunu, güvenli bir şekilde sığamayacak kadar küçük alanlarda depolamıştır.
- Koleksiyon kurumlarının % 65'i uygunsuz depolama nedeniyle zarar görmüştür.
- Ankete katılan kurumların % 56'sı koleksiyonları için yeterli güvenliğe sahip değildir.
- Ankete katılan kurumların % 80'inin (sadece müzelerin ise % 78), personelin yürütmek üzere eğitilmiş olduğu, koleksiyonları içeren yazılı bir acil durum planı yoktur.
- Ankete katılan kurumların % 80'i koleksiyon bakımına atanmış personele sahip değildir.
- Ankete katılan kurumların % 70'i, koleksiyonlarının durumu hakkında güncel bir değerlendirmeye sahip değildir.

Miras Sağlığı Endeksi'nin bulgularına dayanarak; kurumların koleksiyonlar için güvenli koşullar sağlama konusuna öncelik vermeleri, koleksiyonlarını korumak için bir acil durum planı geliştirmeleri ve personeli yürütmesi için eğitmeleri, her kurumun koleksiyonlarına özen gösterme konusunda çalışanlarına sorumluluk vermeleri, hükümet ve özel sektör dahil her düzeyde bulunan bireylerin, koleksiyonların hayatta kalmasını sağlayacak desteği sağlama sorumluluğunu üstlenmeleri önerilmiştir (www.culturalheritage.org, 2005).

2005 Mart-2006 Ekim arasında Matthews'ın öncülük ettiği, Sanat ve Beşeri Bilimler Araştırma Konseyi (İngiltere) tarafından finanse edilen ve Liverpool John Moores Üniversitesi'nin üstlendiği bir proje gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı şunlardır:

- Birleşik Krallık kültürel miras sektöründeki afet yönetimi uygulamaları ve konularına çağdaş bir bakış açısı kazandırmak,
- Diğer ülkelerdeki ve sektörlerdeki ilgili uygulamaları tanımlamak,
- Müzeler, kütüphaneler ve arşivlerdeki strateji uzmanlarını ve yöneticileri bilgilendirmek,
- Afet yönetiminin etkin gelişimi için önerilerde bulunmak.

Proje kapsamında İngiltere'de ve uluslararası alanda anket çalışmaları yapılmıştır. İngiltere'de yapılan çalışmada anket katılımcılarından organizasyon tipi, afet kontrol planı, eğitim, kurum içi afet yönetimi faaliyetleri, dış düzenlemeler, afet yönetimine ilişkin görüşler ve afet deneyimleri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Anket sonuçlarında arşiv / kütüphane / müzesinin bir afet kontrol planına sahip olduğunu bildiren yöneticilerin sayısı % 56'dır. Bu, Matthews ve Eden' in Birleşik Krallık'ta on yıl önceki araştırmalarından elde ettikleri sayıya göre % 30'luk bir artışı temsil etmektedir. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre arşivlerin, kütüphanelerin ve müzelerin neredeyse üçte biri, önceki beş yıl içinde bir "afet" yaşamıştır. Yaşanan afetler içerisinde su ile ilgili olanlar % 68 ile birinci sıradadır. Diğerlerinin oranı ise yangın % 11, vandalizm % 3, hırsızlık / zorla girme / soygun % 6, bomba olayı / terör tehdidi % 2, diğer ise (örneğin bina çöküşü, elektrik kesintisi, vb.) % 10'dur. Araştırma sonucunda bina sorunları hakkında farkındalık; örneğin bakım, düzenli kontroller, güncelleme planları, özellikle afet kontrol planının bilgisi ve afetlere nasıl cevap verileceği hakkında eğitimin önemi ve uygun yerlerde yeterli acil durum ekipmanının bulunması konularında dersler öğrenilmiştir (Matthews, 2007: 1-10).

Araştırmanın uluslararası boyutunun amacı ise, afet yönetiminde uluslararası ve diğer ülkelerdeki etkinliklere bakarak görüş kazanmak ve başka yerlerdeki uygun deneyimlerden öğrenmeye yönelik bakış açılarını kavramaktır. Afet yönetiminin durumları, strateji, operasyon modelleri, iyi uygulama örnekleri, rehberlik / tavsiye /destek sunumu, anketler, yeni önerilen yayınlar, eğitim, kültürel miras sektörü dışında işbirliği, iletişim, şu anda karşılaşılan kilit konular ve gelecek planları gibi konularda bilgi istemek üzere 115 kuruluşa (uluslararası, bölgesel, ulusal, ağlar) veya bireylere talepler gönderilmiştir. Bunlardan 44'ü (% 38) yanıt vermiştir (Matthews, 2007: 1-10).

Graham 2009 yılında hazırladığı yüksek lisans tezi çalışmasında Ohio eyaletindeki Müzeler Birliğine bağlı 80 koleksiyon kurumu üzerinde anket yaparak kurumların;

koleksiyon bakımı, çevre şartları ve depolama, önleyici koruma, eğitim, koruma harcamaları, finansman ve afet planlaması konularındaki seviyelerini ölçmüştür. Çalışmanın afet planlamasıyla ilgili kısmında ankete katılan kurumların % 60'ından fazlasının yazılı, güncel bir acil durum / afet planı olmadığı, yazılı acil durum/ afet planı olduğunu bildiren kuruluşların % 52'sinin çalışanlarının ise planlarını uygulamak için eğitilmediği tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca kurumlara, kültürel kurumlarda afet planlamasıyla ilgili çalışmaları olan, kılavuzlar hazırlayan kuruluşlar ve bazı kaynaklar önerilmiştir (Graham, 2009: 1-113).

2011 yılında Kostagiolas, Araka, Theodorou ve Bokos tarafından Yunanistan akademik kütüphaneleri için çeşitli afet yönetimi yaklaşımlarını gözden geçirmeyi amaçlayan bir araştırma makalesi yayınlanmıştır. Yunan akademik kütüphanelerinde risk ve afet hazırlığı düzeyini incelemek amacıyla ülke çapında bir anket çalışması yapılmış, sonuçları analiz ederek Yunan akademik kütüphaneleri için önerilerde bulunulmuştur. Çalışma kapsamında 22'si Yüksek Öğretim Kurumu ve 15'i Teknolojik Eğitim Enstitüsü olmak üzere toplam 37 Yunan Akademik Kütüphanesi yöneticisinden ankete katılmaları istenmiş, bunların 21'inden yani % 56.75'lik kısımdan olumlu bir cevap alınmıştır. Anket sonucunda oluşan bazı bulgular şunlardır: kütüphanede son önemli olayın meydana gelme zamanına ilişkin soruda yanıt verenlerin yüzde 48'i afet olduğuna dair bir kanıt bulunmadığını belirtmiştir, yüzde 33'ü son beş yıl içinde bir hasarın meydana geldiğini, yüzde 14'ü son altı ila on yıl içinde meydana geldiğini ve yüzde 5'i 11 yıl veya daha uzun bir süre önce gerçekleştiğini belirtmiştir. Yöneticilerin afete hazırlık düzeyi hakkında bilgi vermeleri istendiği bölümde katılanların büyük çoğunluğu (% 90) herhangi bir resmi afet yönetim planına sahip olmadığını, sadece ikisi böyle bir plana sahip olduklarını iddia etmişlerdir. Bununla birlikte, afet yönetim planına sahip olmayanların yüzde 63'ü, öngörülebilir bir gelecekte bir tane oluşturmak niyetindeyken, yüzde 37'si ise böyle bir niyetleri olmadığını ifade etmişlerdir. Bu araştırmaya katılan yöneticilerin afet yönetim planı oluşturmadaki temel nedenlerini yüzde 29 ile "diğer öncelikler", yüzde 23 ile "yetkilerinin olmaması", yüzde 17 ile böyle bir planın "farkında olmadığını", yine yüzde 17 ile "maliyet" ve yüzde 14 ile "diğer" oluşturmuştur. Yunan akademik kütüphanelerinin farkındalık ve afet hazırlık düzeyinin oldukça düşük olduğu, personelin afet yönetimi konusunda düzgün bir şekilde eğitilmediği, mevcut krizin hazırlık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği, geçmiş

afetlerin kayıt altına alınmadığı ve buna bağlı olarak yeni başlayan yöneticilere afetlerle ilgili hiçbir deneyim aktarılamayacağı sonuçları çıkmıştır. Çalışmanın sonunda akademik kütüphanelerin mevcut şiddetli ekonomik kriz nedeniyle personel ve bütçe kesintileri ile karşı karşıya kaldıkları göz önünde bulundurularak, gerçekçi afet yönetimi girişimleri için bir takım önleme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme önerileri sunulmuş, genel olarak potansiyel tehlikeli olaylara hazırlık düzeyini ve ayrıca kütüphaneler için ulusal afet yönetim stratejisinin gelişimine duyulan ihtiyacı iyileştirmek amacıyla etkili bir resmi afet yönetimi uygulamasına duyulan acil ihtiyaç vurgulanmıştır (Kostagiolas vd., 2011: 516-527).

Murray 2011 yılında hazırladığı yüksek lisans tezinde Yeni Zelanda müze sektöründeki acil durum planlamasının genel durumunu değerlendirmeyi amaçlayarak müze yöneticileriyle anket ve röportajlar dahil olmak üzere çeşitli yöntemler kullanılan bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın bazı önemli bulgularına göre: Yeni Zelanda'daki müzelerin ve galerilerin neredeyse % 40'ının hiçbir acil durum planının olmadığı ve sadece % 11'inin eksiksiz planı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma mevcut planlama genişliğinin ve derinliğinin yanı sıra bunlarla ilgili planların ve eğitimin güncellenmesiyle ilgili uygulamaların bir resmini ortaya koymuştur. Sektörde acil durumlar için planlamanın önemliliğine dair bilincin olduğu, ancak müze personelinin genellikle etkili acil durum planlaması yapmak için gereken bilgi ve rehberlikten yoksun olduğu ortaya çıkmıştır. Analiz sonucunda, Yeni Zelanda müzelerinde acil durum planlama uygulamalarını iyileştirmeyi amaçlayan birkaç pratik öneri sunulmuştur. Bununla birlikte, bu çalışmanın müze çalışmaları ve farklı ülkelerdeki mevcut müze uygulamaları için örnek alınabilecek çıkarımları vardır (Murray, 2011: 1-62).

2016 yılında Ayoung, Boatbil ve Baada tarafından Gana'daki politeknik kütüphanelerin afetlere karşı hazır bulunuşluklarını değerlendirmek amacıyla 5 kütüphane yöneticisi, 25 kütüphane personeli ve 1 güvenlik görevlisiyle görüşme yapılarak nitel bir araştırma makalesi yayınlanmıştır. Derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen nitel verileri yorumlayıcı bir yaklaşım kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmaya katılan kütüphanelerin hiçbirinde bir afet planı ya da yazılı bir güvenlik politikası, binalarının ve koleksiyonlarının bir sigorta politikası olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan kütüphane yöneticileri finansman konusunda sıkıntı

çektikleri için hazırlık ve tedbir çalışmalarına yeterince önem veremediklerini belirtmişlerdir. Çalışma sonunda kütüphanelere yangınla mücadele ekipmanlarının yerleştirilmesi, personel için afet kontrol planlaması konusunda eğitim programları düzenlenmesi, kütüphaneler ve hizmet ajansları arasında işbirliği ağlarının oluşturulması, afet durumlarında çalışanların ve kütüphane kullanıcılarının hızlı bir şekilde çıkmasına olanak tanımak için açıkça işaretlenmiş alternatif veya acil durum çıkışlarının belirlenmesi önerilmiştir. Bütün bunların, kurumların kütüphanelere yeterince yardım ve destek sağlaması durumunda mümkün olacağı da belirtilmiştir (Ayoung vd., 2015: 1-8).

Moustafa (2015), Orta Doğu'daki çeşitli ülkelerin kütüphane ve arşivlerinin afet yönetim planlaması düzeyini ölçmek amacıyla anket formu içeren bir araştırma çalışması yapmıştır. Çalışmaya 19 ülkeden 86 kurum katılmıştır. Katılımcılar arasında Türkiye'den 4 kurum vardır. Ankete katılanların çoğunluğu, genel olarak afet yönetim planlarının kapsamını bilen yönetici veya müdürlerdir. Toplamda, ankete katılan 86 kurumun 13'ü bir afet yönetim planına sahip olduğunu bildirmiştir. 5'i ise bir plan hazırlama sürecinde olduklarını belirtmişlerdir. Çalışmada; ilki yağma ve vandalizmi engellemek ve arşiv malzemelerinin korunması, geri kazanımı ve onarımına destek ve finansman sağlamak için yasal bir mali ve prosedürel bir altyapı kurulması, ikincisi ise çatışma anında gerçekleşecek acil önlemler için protokoller hazırlanmasını içeren iki aşamalı bir plan önerilmiştir (Moustafa, 2015: 476-494).

Graham ve Spennemann (2006), Avustralya, Yeni Güney Galler'de kültürel miras için afet planlamasına yönelik tutum ve engelleri araştırmak için üç farklı grup üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmada bazı sorular gönderilen gruba göre özelleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar ayrı ayrı makaleler olarak yayımlanmıştır. Yayımlanan makaleler ve araştırma grupları aşağıda verilmiştir.

Yeni Güney Galler'deki (NSW) her bir yerel yönetimden miras yöneticilerinin oluşturduğu araştırma grubunda kültürel miras kaynakları için afet planlamasına yönelik mevcut tutum yelpazesinin ölçüldüğü bir anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılanların niteliksel yorumları, anketin yapıldığı dönemde kalkınma baskıları ve miras kalemlerinin tanınması gibi günlük yönetim konularının öncelikli olduğunu göstermiştir. Katılımcıların çoğu doğal kaynaklı afet riskini kabul etmiş fakat öncelikli olarak görmemiştir. Çalışma, kültürel miras kaynakları için afet planlamasının önündeki

engellerin farkındalığının artırılmasında başarılı olmuştur (Graham and Spenneman, 2006a: 216-232).

Devlet acil durum servisi yerel yöneticilerinden oluşan araştırma grubunda ise kültürel miras konusundaki bilgi düzeyi, kültürel miras varlıklarının korunması ve bu konudaki tutumlarına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Belirlenen önemli alanlar, miras yerlerinin özel ihtiyaçları ile acil durum ve miras yöneticileri arasında iletişimsizlik ve genel bir farkındalık eksikliği, kültürel miras varlıkları için bir afet planının olmaması, eğitim ve tatbikatlar duyulan ihtiyaçlardır. Çalışmada afet koşullarında kültürel mirasa ilişkin acil durum denetleyicilerinin farkındalığının hem afete hazırlık hem de afete müdahale aşamasında iletişim kanalları olduğu gibi iyileştirilmesi gerektiği önerilmiştir (Graham and Spenneman, 2006b: 742-756).

Kırsal itfaiye teşkilatından oluşan araştırma grubunun incelendiği makalede ise itfaiye takım liderlerinin afet durumlarında kültürel mirasa ilişkin bilgilerini ve algılarını ölçmek amaçlanmıştır. Çalışma, grubun yalnızca küçük bir yüzdesinin kültürel mirasın korunmasına yönelik resmi çerçevelere aşina olduğunu göstermiştir. Çalışmada resmi çerçevelerin bu düşük tanınma düzeyi, itfaiyecilerin miras alanlarının doğal kaynaklı afetlerden korunmasıyla yakından ilgilenmediklerini göstermektedir. Genel olarak itfaiyeciler kültürel miras kaynaklarının korunmasının önemli olduğunu düşünmektedir ancak kültürel mirası içeren doğal kaynaklı afetlere yalnızca birkaç üye katılmıştır. Çok az sayıda katılımcı, doğal kaynaklı afet durumlarında kültürel mirasın özel ihtiyaçlarını karşılayan eğitime katıldıklarını belirtmiştir. Katılımcılar kendi kültürlerine ait kültürel miras kaynaklarına dair bilgi eksikliği olduğunu belirtmişlerdir. Doğal kaynaklı afet öncesi ve sırasında acil durum ve miras yöneticilerinin düzenli olarak iletişim kurması katılımcılar tarafından bir ihtiyaç olarak algılanmasına rağmen, ikisi arasında çok az gerçek iletişim olduğu da kabul edilmiştir. Ayrıca örgütlerinin kültürel kaynakları içeren doğal kaynaklı afetlerle başa çıkmak için yetersiz bir şekilde finanse edildiğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak kültürel miras kaynakları konusunda genel bir farkındalık olmasına rağmen, çalışma bunun afet durumları bağlamında değerlendirilmediklerini göstermektedir. Çalışmada kuruluşun yukarıdan aşağı yönetim yapısı nedeniyle değişimin üst düzeyden başlaması ve bölgedeki yangın yönetiminden sorumlu kişiler oldukları için yerel düzeyde faaliyet gösterenlere doğru yayılması önerilmiştir. Ayrıca ortak afet müdahale planlamasının katılımcılarda kültürel mirası

koruma kavramını oluşturacağı ifade edilmiştir. Son olarak ise bu konular ele alınana kadar kültürel mirasın, sadece doğal kaynaklı afetlerin etkilerinden değil, aynı zamanda yetersiz bilgiyle alınmış kararlardan dolayı da sürekli olarak risk altında olacağı belirtilmiştir (Graham and Spenneman, 2006c: 215-237).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın yöntemi ve araştırmanın örneklem kısmıyla elde edilen veriler ve bu verilerin sonuçları değerlendirilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı

Müzeler toplumumuzun eğitimi ve aydınlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dünyanın birçok yerinde doğal ya da insan kaynaklı afetler, müzelere ve kültürel mirasa zararlar vermiştir. Bunlardan bazıları geri döndürülemez zararlara neden olarak yaşayan tarihin sonu olurken, bulunduğu ülkeye ve topluma hem ekonomik ve sosyal hem de kültürel açıdan ağır zararlar vermiştir.

Araştırmanın amacı müzelerin afet ve acil durumlara hazırlık düzeyini ölçmek, müze yönetici ve personellerinin müzelerde afet yönetimi konusuna bakış açılarını öğrenmek, afet planlamasında yaşanan zorlukların, sorun ve eksiklerin tespit edilmesiyle beraber bunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktır.

4.2. Beklenen Katkılar

Ülkemizde afet yönetimi sisteminde kültürel varlıklar ve kültürel kurumlar geri planda kalmaktadır. Bu çalışma sonrasında elde edilecek veriler ile hazırlanacak olan yüksek lisans tezi, bu alandaki sınırlı sayıdaki çalışmalardan biri olarak konuya karşı olan ilgiyi arttıracaktır. Ayrıca hem müzecilerin hem de afet yöneticilerinin farkındalık düzeyinin gelişmesine katkı sağlayacak, elde edilen bilgiler sonraki çalışmalara ışık tutacaktır. Araştırma bulguları ve sonuçları, karar vericileri bilgilendirme ve yeni yasal ve uygulama düzenlemelerine zemin oluşturacaktır.

4.3. Araştırmanın Problemi

Müzeler, hem maddi hem de manevi öneme sahip, bazıları bulunduğu dönemin günümüze ulaşan tek temsilcisi konumundaki eserleri sergilemektedir. Bu eserlerde oluşacak zararlar geri döndürülemez ve telafi edilemezdir. Ayrıca bir afetin ardından,

odak; insan yaşamını kurtarmak, barınma, lojistik, altyapı ve iyileştirme çalışmalarındadır. Müzeler ve kültürel miras ikinci planda kalmaktadır. Bu nedenlerle müzeler afet yönetimi konusunda çok fazla zorlukla karşılaşmaktadır.

4.4. Araştırma Önemi

Müzeler kültürel varlıklar için oldukça önemli bir yere sahiptir. Müzeler, sanatsal, bilimsel ve tarihi objeleri koruma ve sergilemenin yanı sıra bunları halka eğitim yoluyla sunar. Kültürel kurumların hayatta kalabilmesi için kapsamlı afet planlaması esastır. Lakin bu konuya yeterince önem verildiği düşünülmemektedir. Kültürel miras ve müzelerde afet yönetimi konusunda çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile hem bu alanda ilgiyi arttırıp yapılacak çalışmalara örnek olmak hem de müzecilerin afet yönetimi konusunda eksiklerini gidermesini sağlayacak bir rehber olmayı amaçlamaktadır.

4.5. Araştırma Konusu

İstanbul müzelerinin afet ve acil durumlara hazırlık düzeyinin ölçülmesi ve müzecilerin afet yönetimine bakış açılarının değerlendirilmesidir. İstanbul birçok medeniyete ev sahipliği yapmış çok fazla kültürel mirasa sahip, aynı zamanda yüksek afet riski olan bir şehirdir. Bu araştırma ile müzelerin afet ve acil durumlara hazırlık seviyesi ölçülmesiyle eksik yönleri belirlenip doğru yaklaşımlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma İstanbul ili ile sınırlıdır. Araştırmaya başlanıldığı tarihte İstanbul'da müze tescil belgesine sahip 91 müze vardır (www.arkeolojikhaber.com, 2018). Araştırmada istenilen amacaca ulaşabilmek için katılımcıların bilgi, fikir ve tecrübelerinden yararlanmak ve hem nitelik hem de nicelik açısından mümkün olduğunca fazla veri elde etmek gerektiğinden katılım düzeyinin alt düzeyde tutulması amaçlanmıştır (Başgöze ve Yılmazel, 2013: 85). Bu sebeplerle 6 Devlet, 10 Özel müze olmak üzere toplam 16 müze ile görüşme yapılmıştır.

4.7. Veri Toplama Sınırlılıkları

Araştırmada görüşmeler için konuyla ilgili alandan görevlendirilen bazı personellerin bilgi düzeyinin yetersiz olmasından dolayı cevap alınırken zorluklar yaşanmıştır. Bazı özel müzelerin de afet yönetimi ve planlaması konularını özel iş sağlığı ve güvenliği danışmanlıklarına bırakması ve konuya yeterince hakim personellerinin bulunmaması nedeniyle görüşmelerde alınan cevaplarda kısıtlılıklar oluşmuştur.

4.8. Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem

Araştırmada, bir nitel araştırma yöntemi olan "Görüşme" türlerinden "Yarı Yapılandırılmış Görüşme" uygulanmıştır. Görüşmeler için açık uçlu sorular içeren bir yarı yapılandırılmış mülakat formu hazırlanmıştır. Bu veri toplama yönteminin yanı sıra, gözlemsel olarak da veri toplanmış (örneğin, müzenin ziyaret edilmesi ve binanın durumu hakkında not alma, güvenlik ve yangın ekipmanlarının varlığını gözlemleme, vb.), ve gözlemsel veri ve görüşme yönteminin bir kombinasyonu oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme türü, önceden belirlenmiş bir dizi soru ve / veya özel konuların uygulanmasını içermektedir. Bu teknikte araştırmacı, önceden belirlenmiş sorulardan bir görüşme protokolü hazırlamaktadır (Lune and Berg, 2017: 70). Bunlar esnek sorulardan oluşmakta ve görüşme süresince farklı sorularla konunun açılmasına ve yeni fikirlere ulaşılmasına yardım etmektedir (Merriam, 2015: 88). Bu tür görüşme yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme türlerinin avantajlarını ve dezavantajlarını içermektedir. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendisini ifade etme imkanı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajları ve kontrolün kaybedilmesi, önemsiz konularda fazla zaman harcanması, görüşme yapılanlara belirli standartlarda yaklaşmadığından güvenilirliğin azalması gibi de dezavantajları bulunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2016: 154).

Çalışma kapsamında İstanbul genelindeki müzeler ile telefon ve mail yoluyla iletişime geçilerek araştırma hakkında bilgi verilip konuyla ilgili en yetkin kişi ile görüşme talep edilmiştir. Görüşme talepleri onaylanınca 2019 Şubat ayında çalışılan kurumdan izin alınarak 20 gün boyunca İstanbul'da 6 devlet ve 10 özel olmak üzere toplam 16 müze ile görüşülmüştür. Her müzeden bir kişi ile görüşme yapılmıştır. Kabul eden 15 müzenin personeliyle yüz yüze, 1 müzenin personeliyle de telefon ile

görülmüştür. Görüşmeler katılımcıların istediği şekilde kendi kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kişi ve kurumların kesinlikle gizli kalacağı belirtilmiştir. Katılımcılara, görüşmeler sırasında izin verildiği takdirde ses kaydı yapılacağı ve bu kayıtların kimseyle paylaşılmayacağı söylenmiştir. 6 müze ses kaydı yapılmasına izin vermiştir. Katılımcılar, genel olarak müze içerisinde afet yönetimi ve planlamasında en yetkin olduğu varsayılan kişilerden oluşmaktadır.

Çalışmada kurumsal anonimliği korumak için, görüşme yapılan müzelere rastgele bir sıralamayla kodlar verilmiştir. Görüşme yapılan 6 devlet müzesi için D1, D2, D3, D4, D5, D6, kodları; 10 özel müze için de Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9 ve Ö10 kodları verilmiştir.

Çalışmanın bulgular bölümünde katılımcılar ile yapılan görüşmelerden toplanan veriler nitel tablolar ile gösterilmiş olup verilen cevaplar ve gözlemler tablonun altında, açıklama kısmında belirtilmiştir. Bazı klasik sorular ise direkt olarak yazılmış ve altında katılımcıların cevapları verilmiştir. Bu bölümde bazı müzelerin kendi planları ile ilgili ek açıklamaları, izledikleri yöntemler, olumlu veya olumsuz söylemleri, karşılaştıkları zorluklar ve deneyimlere de yer verilmiştir. Bunlar, çalışmayı takip eden müzecilerin kendi müzeleri için örnek alabileceği, eksiklerini giderebileceği, rehber olabilecek bilgilerdir.

4.8.1. Veri Toplama Araçları

Veriler açık uçlu sorular içeren bir yarı yapılandırılmış mülakat formu ile toplanmıştır. Mülakat formu; müze/kurumun adı, türü, kullanılan dil(ler), web sitesi ve soruları cevaplayanın görevi, çalışma süresi ve eğitimi gibi demografik sorular haricinde toplam 42 sorudan oluşmaktadır. Sorular literatür taraması sonucu bu alanda yapılmış bazı araştırmalarda kullanılan anketlerden ve diğer çalışmalardan derlenmiştir. Soruların bir kısmı olduğu gibi alınırken bazılarının üzerinde ise güncelleme ve değişiklikler yapılmıştır. Bazı sorular ise araştırmacının kendisi tarafından hazırlanmıştır. Sorular oluşturulurken yararlanılan kaynaklar şunlardır:

- Marie-Thérèse Varlamoff & Marie-France Plassard (2004) Survey on Disaster Planning in National LibrariesWorld Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council

- Laila Hussein Moustafa (2015) Endangers Culture Heritage A Survey of Disaster Management Planning in Middle East Libraries and Archives
- ICOM (International Council of Museums) (2004) Museums Emergency Programme Survey Questionnaire

Hazırlanan sorular üzerine afet yönetimi konusunda eğitim almış uzman ve akademisyenlerle görüşülmüş son olarak bazı düzenlemeler yapılmıştır. Sorular müzelerin afet planı, planın içeriği ve etkinliği, müzenin ve müzecilerin hazırlık düzeyi ve afet yönetimine bakış açılarını değerlendirmeye yöneliktir. Sorular açık uçlu olduğu için katılımcılar, yukarıdaki kaynaklarda geçen soruların kapsamına girmeyen bilgilere de değinmiştir.

4.9. Bulgular ve Yorumlar

"Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem" başlığında belirtildiği gibi bir nitel araştırma yöntemi olan "Görüşme" türlerinden "Yarı Yapılandırılmış Görüşme" türü uygulanmış ve açık uçlu sorular içeren bir yarı yapılandırılmış mülakat formu hazırlanmıştır. Sırasıyla bu mülakat çalışmasına ait bulgular aşağıdadır.

Tablo 4.1. Müze Türleri ve Müzelerde Kullanılan Dil(ler)'in Dağılımı

Müze Türü	Sayı	Yüzde (%)
Devlet	6	37,50
Özel	10	62,50
Toplam	16	100,0
Müzedeki Kullanılan Dil(ler)		
Türkçe	2	12,50
Türkçe-İngilizce	14	87,50
Toplam	16	100,0

Görüşme talebine 6 'Devlet', 10 'Özel' müze olmak üzere toplam 16 müze olumlu cevap vermiştir. Burada 2 müze devlet kurumları tarafından kuruldukları için kendilerini devlet müzesi olarak tanımlamışlardır ancak bu müzelerin başvurusu, kuruluş, görev, yönetim, gözetim, denetim şekil ve şartları "Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik" hükümleri ile belirlendiği için bu çalışmada özel müze olarak kabul edilmişlerdir. 'Müzede Kullanılan Dil(ler)' ise 2 müzede sadece 'Türkçe', 14 müzede ise 'Türkçe-İngilizce'dir.

Tablo 4.2. Soruları Cevaplayanın Görevi

Soruları Cevaplayanın Görevi	Sayı	Yüzde (%)
Müze Müdürü	6	37,50
Müdür Yardımcısı	2	12,50
Müze Sorumlusu	1	6,25
Koleksiyon Yöneticisi	1	6,25
Müze Uzman Yardımcısı	1	6,25
İdari İşler Sorumlusu	1	6,25
İç Hizmetler Şefi	3	18,75
Güvenlik Personel Amiri	1	6,25
Toplam	16	100,0

Görüşmeyi kabul eden müzelerdeki katılımcıların 6'sı 'Müze Müdürü', 2'si 'Müdür Yardımcısı', 3'ü 'İç Hizmetler Şefi' diğerleri ise 1'er kişi olmak üzere 'Müze Sorumlusu', 'Koleksiyon Yöneticisi', 'Müze Uzman Yardımcısı', 'İdari İşler Sorumlusu' ve 'Güvenlik Personel Amiri' olarak görev yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.3. Soruları Cevaplayanın Çalışma Süresi ve Eğitimi.

Soruları Cevaplayanın;	Sayı	Yüzde (%)
Çalışma Süresi		
1 yıldan az	-	-
1-5 yıl	3	18,75
6-9 yıl	3	18,75
10-15 yıl	4	25,00
15 yıl üzeri	6	37,50
Toplam	16	100,0
Eğitimi		
Lise	2	12,50
Lisans	6	37,50
Yüksek Lisans	7	43,75
Doktora	1	6,25
Toplam	16	100,0

Katılımcıların 6'sı '15 yıl üzeri', 4'ü '10-15 yıl', 3'ü '6-9 yıl' ve diğer 3'ü ise '1-5 yıl' arası çalışma yılına sahip olduklarını belirtmiştir. Yine katılımcılar eğitim durumlarını 7'si 'Yüksek Lisans', 6'sı 'Lisans', 2'si 'Lise', 1'i ise 'Doktora' olarak belirtmiştir.

Tablo 4.4. Müzelerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Küçük	5	31,25
Orta	3	18,75
Büyük	7	43,75
Cevap Yok	1	6,25
Toplam	16	100,0

Katılımcıların 5'i müzelerini 'Küçük', 3'ü 'Orta', 7'si 'Büyük' olarak tanımlamıştır. Bir müze ise bu soruya cevap vermemiştir. Genel olarak katılımcılar bu soruyu cevaplarken müzelerin büyüklüğünü belirleyecek bir kriter olmadığını söylemişler ve büyüklüklerini diğer müzeler ile kıyaslama yaparak belirtmişlerdir.

Tablo 4.5."Müze Kaç Kişi İstihdam Ediyor?" Sorusuna Verilen Cevaplar.

Müze	Personel Sayısı
D1	13
D2	60
D3	120
D4	24
D5	153
D6	100
Ö1	22
Ö2	8
Ö3	70
Ö4	-
Ö5	3
Ö6	2
Ö7	6
Ö8	4
Ö9	2
Ö10	4

"Müze kaç kişi istihdam ediyor?" sorusuna verilen cevaplar aradaki büyük farklılıktan dolayı özellikle tek tek verilmiştir. Ö4 müzesi hariç tüm müzeler personel sayısını bildirmiştir.

Özel müzelerin personel sayısının azlığı dikkat çekmiştir. Görüşmeler sırasında bazı müzeler personellerinin yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Sonraki sorularda bu problemten bahsedilmekte ve yansımaları görülmektedir.

Tablo 4.6.Müzelerin Bina Sayısına Göre Dağılımı

Bina Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
Bir Bina	8	50,00
Birkaç Bina	8	50,00
Toplam	16	100,0
BirkaçBinadan Oluşanların Bina Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
2 bina	4	50,00
3 bina	2	25,00
4 bina	1	12,50
7 bina	1	12,50
Toplam	8	100,0

Müzelerin 8'i 'Bir Bina'ya sahipken diğer 8'i ise 'Birkaç Bina'ya sahip olduğunu belirtmiştir. 'Birkaç Binadan Oluşanların Bina Sayısı' ise '2 Bina' olanlar 4, '3 Bina' olanlar 2, '4 Bina' ve '7 Bina' olanların sayısı ise 1'dir.

Tablo 4.7.'Bina(lar) Başka Kullanıcılar ile Paylaşıyor mu?' Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	6	37,50
Hayır	10	62,50
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0

"Bina(lar) başka kullanıcılar ile paylaşıyor mu?" sorusuna 6 müze 'Evet', 10 müze 'Hayır' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin hepsi özel müzelerdir. Bu soru

normalde mülakat soruları içerisinde bulunmamaktadır. Görüşmeler sırasında bazı yerlerde bu konuya değinildiğinden dolayı bahsetme ihtiyacı duyulmuştur.

Tablo 4.8. "Müzenin Bulunduğu Yer Doğal, İnsan veya Teknolojik Kaynaklı Afet Riskinin Yüksek Olduğu Bir Bölgede mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	11	68,75
Hayır	3	18,75
Bilmiyorum	2	12,50
Toplam	16	100,0
Evet Cevabı Verenlerin Yüksek Riskli Gördüğü Afetler*	Sayı	Yüzde (%)
Sel, Su baskını	4	36,36
Depremler	9	81,81
Kasırgalar	1	9,09
Yangın	7	63,63
Savaşlar	2	18,18
İç Çatışmalar	2	18,18
Terörizm	8	72,72
KBRN	2	18,18

*Evet cevabı verenler birden fazla seçenek işaretleme hakkına sahiptir.

"Müzenin bulunduğu yer doğal, insan veya teknolojik kaynaklı afet riskinin yüksek olduğu bir bölgede mi?" sorusuna 11 müze 'Evet', 3 müze 'Hayır', 2 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin 9'u 'Depremler', 8'i 'Terörizm', 7'si 'Yangın', 4'ü 'Sel, Su baskını', 2'si 'Savaşlar', 'İç Çatışmalar' ve 'KBRN', 1'i ise 'Kasırgalar'ı müzeleri için yüksek riskli olarak görmüştür. Bu soru cevaplanırken evet cevabı veren katılımcıların çoğunun yüksek riskli afet tiplerini seçerken bir risk analizi

sonucu elde edilmiş verilere göre değerlendirme yapmadığı, tahmine göre işaretleme yaptığı ve bu konuda çok fazla bilgi sahibi olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 4.9.'Müze Hiç Afet Yaşadı mı?' Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	3	18,75
Hayır	12	75,00
Bilmiyorum	1	6,25
Toplam	16	100,0

"Müze hiç afet yaşadı mı?" sorusuna 3 müze 'Evet', 12 müze 'Hayır', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. 'Evet' cevabı verenlerin açıklamaları şu şekildedir;

Ö1: "2016 yılında su baskını oldu. Koleksiyon zarar görmedi, sadece elektronik ekipmanlar zarar gördü."

D5: "Müze 1999 İzmit depremini yaşadı. Bir zarar veya kayıp gerçekleşmedi."

D6: "1990'dan önce bir yangın gerçekleşmiş ve restorasyon yapılmış. Detayları ve afet kaydı hakkında bilgim yok."

Görüşme yapılan müzelerden birçoğu 1999 yılından önce kurulmasına rağmen sadece D5 müzesi 1999 İzmit depremiyle ilgili ifade vermiş ve bir zarar veya kayıp gerçekleşmediğini söylemiştir.

D6 müzesi katılımcısının yaşanan afetle ilgili detaylı bilgiye sahip olmadığını söylemesi üzerine katılımcıya, hem kurumun yaşanan afetle ilgili kayıt tutup tutmadığını öğrenmek hem de afetle ilgili detaylı bilgiye ulaşmak amacıyla "*Bu Afetin Kaydı Tutuldu Mu?*" sorusu sorulmuştur. Katılımcı kurumda 20 yıldır çalıştığını söylemesine rağmen bu konuda bilgisi olmadığını söylemiştir.

Hayır cevabı verenlerden Ö9 müzesi ise; "*Müze afet yaşamadı ama 1970'lerde müzenin yanındaki tuvalette terör eylemi amacıyla bomba patlatıldı.*" cevabı vermiştir. Müzede bir zarar veya kayıp olmadığı da belirtilmiştir.

Tablo 4.10. "Koleksiyonların Eksiksiz Bir Envanteri Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	16	100,0
Hayır	-	0
Bilmiyorum	-	0
Toplam	16	100,0

"Koleksiyonların eksiksiz bir envanteri var mı?" sorusuna herkes 'Evet' cevabı vermiştir. Bu soru üzerine daha ayrıntılı bilgi almak için sorulan alt sorular neticesinde her özel müze, envanter bilgisi denetimlerinin düzenli olarak bağlı oldukları bir müze müdürlüğünce yapıldığını söylemişlerdir.

Tablo 4.11. "Müzeniz için Bir Veri Tabanı Oluşturuldu mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	13	81,25
Hayır	3	18,75
Bilmiyorum	-	0
Toplam	16	100,0

"Müzeniz için bir veri tabanı oluşturuldu mu?" sorusuna 13 müze 'Evet', 3 müze ise 'Hayır' cevabı vermiştir.

Tablo 4.12. "Müze Binası (Binaları) Düzenli Olarak Denetleniyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	14	87,50
Hayır	2	12,50
Bilmiyorum	-	0
Toplam	16	100,0

"Müze binası (binaları) düzenli olarak denetleniyor mu?" sorusuna 14 müze 'Evet', 2 müze ise 'Hayır' cevabı vermiştir. Soruda denetlemenin özellikle afet riskleri açısından sorulduğu katılımcılara açıklanmıştır. D5 müzesi konuyla ilgili İçişleri Bakanlığı ve Emniyet'in müzelerinde düzenli olarak risk analizi yaptıklarını söylemiştir.

Tablo 4.13. "Müzenin Bir Tahliye Planı Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	12	75,00
Hayır	3	18,75
Bilmiyorum	1	6,25
Toplam	16	100,0

"Müzenin bir tahliye planı var mı?" sorusuna 12 müze 'Evet', 3 müze 'Hayır', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin 11'i alt soru olarak verilen "Varsa hangi alanları kapsıyor?" sorusuna; 'Koleksiyonlar, Ekipman, İnsanlar (Ziyaretçi ve Personel)' seçeneklerinin hepsini kapsadığını belirtmiştir. 1'i ise 'Ekipman' hariç hepsini kapsadığını belirtmiştir. Bilmiyorum cevabı veren Ö1 müzesi ise; *"Tahliye planı var mı bilmiyorum ama koleksiyonlar için hazırlanacak."*cevabını vermiştir.

Tablo 4.14."Müze Personeli Arasında Afet Müdahale ve / veya Risk Azaltma Görevlisi Tayin Edildi mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	7	43,75
Hayır	8	50,00
Bilmiyorum	1	6,25
Toplam	16	100,0

"Müze personeli arasında afet müdahale ve / veya risk azaltma görevlisi tayin edildi mi?" sorusuna 7 müze 'Evet', 8 müze 'Hayır', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir.

Evet cevabı verenler için alt soru olarak "Afete müdahale ve/veya risk azaltma yetkilisinin detayları: görevi, eğitimi, unvanı" ve "Varsa, lütfen risk azaltma ve/veya afete müdahalede alınan eğitimi belirtin" soruları sorulmuştur. Bu sorulara cevap alınırken katılımcıların konuya hakim olmamalarından dolayı zorluklar yaşanmıştır. Evet cevabı veren D2, D3, D4, D5 müzeleri Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağlı devlet müzeleri olduğundan bu yetkilinin 'İç Hizmetler Şefi' olduğunu belirtmişlerdir. Eğitim durumu sorusuna ise sırasıyla D2 Lisans, D3 Lise, D4 Lise, D5 Lisans cevabı vermiştir. Görevleri nedir sorusuna bu müzeler net ve eksiksiz cevaplar verememişler, Müzeler İç Hizmetleri Yönetmeliği'nde bu görevlerin yazdığını söylemişlerdir. Bunun üzerine bu yönetmelikte belirtilen görevler incelenmiştir. 30/04/1990 tarih ve 1578 sayılı onaylı Müzeler İç Hizmetleri Yönetmeliği Madde 13'e göre İç Hizmetler Şefinin Görevleri şu şekildedir:

"Müzedeki şef, iç hizmetlerin düzenli yürütülmesi için memur ve Yardımcı Hizmet Sınıfı personelin amiri durumundadır. Müzenin güvenliği, bakımı, temizliği, yangından korunması, sabotajları önleme, sivil savunma hizmetleri, sağlık tesislerinin ve sıhhi tesisatın çalışır durumda bulundurulması, sosyal tesislerin işlerliği, amiri bulunduğu personelin nöbet ve mesai hizmetinin aksamadan yerine getirilmesi ile görevlidir."

"Varsa, lütfen risk azaltma ve afete müdahalede alınan eğitimi belirtin" sorusuna ise şu cevapları vermişlerdir:

D2: Yangın eğitimi ve sivil savunma planı hazırlama eğitimi,

D3: Yangın eğitimi, güvenlik, koruma,

D4: KBRN ve terörizme karşı eğitim

D5: Yangın eğitimi

D6 müzesinde de İç Hizmetler Şefi bulunmasına rağmen diğer devlet müzelerinin aksine bu soru için hayır cevabı vermiştir.

Soruya evet cevabı veren Ö2 müzesi bu görev için Koleksiyon Yöneticisi ve Arşiv Uzmanı'nın tayin edildiğini söylemiştir. Eğitim durumlarını ise sırasıyla Yüksek Lisans ve Lisans olarak belirtmiştir. Görevi kısmını boş bırakan Ö2 müzesi, aldıkları eğitimleri ise ilkyardım eğitimi, yangın eğitimi ve risk azaltma eğitimi olarak belirtmiştir.

Evet cevabı veren Ö3 müzesi de bu görev için genel sekreter'in tayin edildiğini söylemiştir. Eğitimi kısmını boş bırakan Ö3 müzesi görevi için; *"Genel Sekreter aynı zamanda Acil Durum Koordinasyon Sorumlusudur. Bunun dışında; afetle mücadele, koordinasyon, risk belirleme ve azaltma görevleri vardır."*cevabını vermiştir. Alınan eğitimlerle ilgili soru ise boş bırakılmıştır.

Ö4 müzesi ise bu soruya hayır cevabı vermiş ve şöyle bir açıklama yapmıştır: *"Bu görev için biri tayin edilmedi. Müze personeli bu konuda ekstra eğitim alıyor."*Alınan eğitimlerle ilgili ise; *"İlkyardım sertifikalı personel bulunuyor. Güvenlik personeli, idari amir ve diğer tüm personel yangın eğitimi aldı. Ayrıca iş sağlığı ve güvenliği hizmeti veren bir şirketten danışmanlık alınıyor."*cevabını vermiştir.

Ö7 müzesi de bu soruya evet cevabı vermiş, müze müdürü ve uzman yardımcısının bu göreve tayin edildiğini belirtmiştir. Eğitimi ve görevi sorularını boş bırakan müze alınan eğitim sorusuna ise sadece 'ilkyardım' cevabını vermiştir.

Özel müzelerin hiçbirinde sadece bu pozisyon için (Afet Müdahale ve / veya Risk Azaltma Görevlisi) bir çalışan bulunmamaktadır. Müze içerisinde esas işi dışında bu görev için çalışanlar tayin edilmektedir. Devlet müzelerinde ise belirtilen pozisyonda (İç Hizmetler Şefi) çalışanların 'görevi' sorusunu cevaplarken zorluklar yaşadığı ve bu alanda alınan eğitimlerin yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.15.'Müze Bir Risk Azaltma ve Afet Müdahale Planı Oluşturdu mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	11	68,75
Hayır	5	31,25
Bilmiyorum	-	-
Hazırlık aşamasında bir plan var	-	-
Toplam	16	100,0

"Müze bir risk azaltma ve afet müdahale planı oluşturdu mu?" sorusuna 11 müze 'Evet', 5 müze 'Hayır' cevabı vermiştir. Bu soruda müzelerin risk azaltma da içeren bir afet planının olup olmadığı sorgulanmıştır. Ayrı olarak değerlendirildiğinde 6 devlet müzesi de afet planı olduğunu söyleyerek % 100'lük orana sahipken özel müzelerde ise bu oran % 50'dir. Hayır cevabı veren özel müzeler; Ö1, Ö6, Ö8, Ö9 ve Ö10 müzeleridir. Devlet müzeleri ise sürekli valilik ve müdürlükten gelen tedbir ve uyarı yazıları nedeniyle böyle bir plan hazırlamanın zorunluluk olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.16. "Eğer Hayırsa, (Risk Azaltma ve Afet Müdahale Planı Yoksa) Bir Tane Yazıp Uygulama Niyetiniz Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	5	100,0
Hayır	-	-
Bilmiyorum	-	-
Toplam	5	100,0

Bir önceki soruda risk azaltma ve afet müdahale planı olmadığını belirten 5 müzeye "Eğer hayırsa, (risk azaltma ve afet müdahale planı yoksa) bir tane yazıp uygulama niyetiniz var mı?" sorusu sorulmuştur ve hepsi 'Evet' cevabı vermiştir.

Bir sonrakinde ise "Böyle bir afet planının mevcut olmamasınınana nedenlerini belirtin" sorusunda bazı seçenekler verilmiş ve şu cevaplar alınmıştır:

- Ö1: Yazmak ve uygulamak için uygun personel eksikliği, yazmak için model eksikliği,
 Ö6: Risklerin azlığı, yazmak için model eksikliği, acil durum ekiplerinin yakınlığı,
 Ö8: Uygulamak için kaynak eksikliği; personel eksikliği,
 Ö9: Yazmak ve uygulamak için personel eksikliği, bilgisizlik ve ihmal,
 Ö10: Acil durum ekiplerinin yakınlığı.

Bir risk azaltma ve afet müdahale planı olmayanlara bu konuyla ilgili son olarak; "Eğer hayırsa, rehberlik edecek bir plan olmadan bir afet ve acil durumu nasıl yönetirsiniz?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılar bu soruyu cevaplarırken çok zorlanmış ve şunları söylemişlerdir:

Ö1: *"Bu konuda eksiklerimiz var. Güvenlik görevlilerimiz deneyimli, eğitim alıyorlar, onlardan yardım alabiliriz."*

Ö6: *"Bir afet ve acil durumu nasıl yöneteceğimizi hiç düşünmedik."*

Ö8: *"Kendi aramızda bu konuyla ilgili konuşuyoruz ama bir hazırlığımız yok."*

Ö9: *"Bilmiyorum, çaresizim."*

Ö10: *"Binayı birlikte kullandığımız diğer birimlerin yardımını isteriz."*

Bu soru üzerine katılımcılar aslında ne kadar hazırlıksız olduklarının farkına vardıklarını söylemiş ve bu konunun üzerine daha fazla düşeceklerini dile getirmişlerdir. Bundan sonraki soruların bir kısmı da risk azaltma ve afet müdahale planı olduğunu belirtenlere yöneliktir. İlerleyen aşamalarda sorular tekrardan her iki cevabı verenleri de kapsamaktadır.

Tablo 4.17. "Evet ise, (Risk Azaltma ve Afet Müdahale Planı Varsa) Aşağıdaki Afet Türlerinden Hangisini/Hangilerini Kapsamaktadır?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Doğal Kaynaklı Afetler	6	54,54
İnsan Kaynaklı Afetler	3	27,27
Teknolojik Kaynaklı Afetler	-	-
Hepsi	4	36,36
Bilmiyorum	1	9,09

* Birden fazla seçenek işaretlenebilirdi.

"Evet ise, (risk azaltma ve afet müdahale planı varsa) aşağıdaki afet türlerinden hangisini/hangilerini kapsamaktadır?" sorusuna 6 müze 'Doğal Kaynaklı Afetler', 3 müze 'İnsan Kaynaklı Afetler', 4 müze 'Hepsi', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir.

Tablo 4.18. "Evet ise, Bir Afet Planının (Yerel-Ulusal) Parçası mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	7	63,63
Hayır	1	9,09
Bilmiyorum	3	27,27
Toplam	11	100,0

"Evet ise, bir afet planının (yerel-ulusal) parçası mı?" sorusuna 7 müze 'Evet', 1 müze 'Hayır', 3 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Evet cevabı veren 7 müze de planlarının sadece yerel afet planının bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca D2 ve Ö2 müzeleri planlarını İstanbul Büyükşehir Belediyesi Afet Koordinasyon Merkezi (AKOM) ile paylaştıklarını belirtmişlerdir. Diğer müzeler bu konuda bilgi vermemiştir ama onların da (özellikle devlet müzelerinin) planlarını AKOM ile paylaştıkları düşünülmektedir.

Tablo 4.19. "Plan Aşağıdakilerden Hangisinin Güvenliği ile İlgilenir?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Kişiler	1	9,09
Bina	-	-
Koleksiyonlar	1	9,09
Hepsi	10	90,90
Bilmiyorum	-	-

* Birden fazla seçenek işaretlenebilirdi.

"Plan aşağıdakilerden hangisinin güvenliği ile ilgilenir" sorusunda 11 müzenin 10'u 'Hepsi' seçeneğini işaretlerken sadece Ö2 müzesi 'Kişiler ve Koleksiyonlar' seçeneklerini işaretlemiştir. Hepsi seçeneğini işaretleyenlerden biri olan D5 müzesi, müzelerinde gece ve gündüz için ayrı yangın ve güvenlik talimatları bulunduğunu da eklemiştir.

Tablo 4.20."Afet Planı Ne Zaman Yapıldı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
1 yıldan az bir süre önce	1	9,09
5 yıldan az bir süre önce	1	9,09
10 yıldan fazla bir süre önce	7	63,63
Bilmiyorum	2	18,18
Toplam	11	100,0

"Afet planı ne zaman yapıldı?" sorusuna 1 müze '1 yıldan az bir süre önce', 1 müze '5 yıldan az bir süre önce', 7 müze '10 yıldan fazla bir süre önce' 2 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Soruyu cevaplayan 6 devlet müzesinden 5'i planlarını 10 yıldan fazla bir süre önce yaptıklarını belirtmiştir.

Tablo 4.21. "Düzenli Olarak Güncelliyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar		Sayı	Yüzde (%)
Evet		11	100,0
Hayır		-	-
Bilmiyorum		-	-
Toplam		11	100,0
Evet	Cevabı	Verenlerin Sayı	Yüzde (%)
Güncelleme Sıklığı			
	Her yıl	7	63,63
	2 yılda bir	2	18,18
	5 yılda bir	2	18,18
	Daha az	-	-
Toplam		11	100,0

"Düzenli olarak güncelliyor musunuz?" sorusuna 11 müze de 'Evet' cevabı vermiştir. Güncelleme sıklığını ise 7 müze 'Her yıl', 2 müze '2 yılda bir', 2 müze ise '5 yılda bir' olarak belirtmiştir.

Tablo 4.22."Afet Planınız Güvenlik Ekipleri ile İstişare Ederek mi Oluşturuldu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	10	90,90
Hayır	-	-
Bilmiyorum	1	9,09
Toplam	11	100,0
Evet Cevabı Verenlerin İstişare Ettiği Ekipler*	Sayı	Yüzde (%)
İtfaiye	6	60,00
Kolluk kuvvetleri	4	40,00
Yerel Yönetim	3	30,00
Diğer	5	50,00

*Evet cevabı verenler birden fazla seçenek işaretleme hakkına sahiptir.

"Afet planınız güvenlik ekipleri ile istişare ederek mi oluşturuldu?" sorusuna 10 müze 'Evet', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin 6'sı 'İtfaiye' 4'ü 'Kolluk kuvvetleri', 3'ü 'Yerel Yönetim' 5'i ise 'Diğer' ekipler ile istişare ederek oluşturduklarını belirtmişlerdir. Yerel yönetim seçeneğini işaretleyen D2, Ö2 ve Ö3 müzelerinden ayrıntı istediğimizde AKOM ile görüştiklerini belirtmişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen müzelerden de bunu açmalarını istediğimizde D1 müzesi bağlı oldukları kurumun sivil savunma birimine danışılarak oluşturulduğunu, Ö2 ve Ö4 müzeleri özel güvenlik şirketleriyle, Ö5 ve Ö7 müzeleri ise özel iş sağlığı ve güvenliği danışmanlıklarıyla istişare ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.23. "Afet Planının Bir Kopyası Yerel Afet Müdahale Ekiplerine (İtfaiye, AFAD, Polis vb.) Verildi mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	6	54,54
Hayır	2	18,18
Bilmiyorum	3	27,27
Toplam	11	100,0

"Afet planının bir kopyası yerel afet müdahale ekiplerine (İtfaiye, AFAD, Polis Vb.) verildi mi?" sorusuna 6 müze 'Evet', 2 müze 'Hayır', 3 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Bu soru ile ilgili D3 müzesi 3 ayda bir itfaiye ve Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne yangın sistemleri hakkında rapor yollandığını, afet planlarının da valilik oluru ile Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne gönderildiğini söylemiştir. D6 müzesi sadece polis ile paylaşıldığını, Ö2 müzesi ise Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), itfaiye ve polis ile paylaştıkları açıklamalarını yapmıştır. Diğer müzeler bu konuda bilgi vermemiştir.

Tablo 4.24. "Afet Planınızı Test Ediyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	7	63,63
Hayır	4	36,36
Bilmiyorum	-	-
Toplam	11	100,0
Evet Cevabı Verenlerin Test Etme Sıklığı	Sayı	Yüzde (%)
Her yıl	6	85,71
2 yılda bir	-	-
5 yılda bir	-	-
Daha az	1	14,28
Toplam	7	100,0

"Afet planınızı test ediyor musunuz?" sorusuna 7 müze 'Evet', 4 müze 'Hayır' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin 6'sı planlarını 'Her yıl', 1'i ise 'Daha az' test ettiklerini belirtmiştir. Bu soruda amaç planların bir senaryo ile tatbik edilip edilmediğini öğrenmektir. Burada göze çarpan, bir afet planı olduğunu söyleyen 5 özel müzenin hepsi planlarını her yıl test ettikleri cevabını verirken, diğer tarafta ise görüşme yapılan 6 Devlet müzesi de afet planı olduğunu belirtmiş fakat bunların 4'ü (D2, D4, D5, D6) planlarını test etmediklerini, 1'i (D1) ise 5 yıldan uzun bir süre önce test ettikleri cevabını vermiştir. Soruya hayır cevabı veren D5 müzesi ise; *"Ziyaretçi yoğunluğu afet planının test edilmesine engel oluyor."* açıklaması yapmıştır.

Planlarını her yıl test ettiklerini söyleyen Ö3 müzesi konuyla ilgili özellikle gerçekçi senaryolar ile tatbikatlar yaptıklarını ve buna çok özen gösterdiklerini belirtmiştir. Ekiplere planlarını hangi afet senaryoları üzerine test ettiklerini sorduğumuzda neredeyse her ekipten yüksek riskli olarak gördüklerini belirterek 'Yangın' cevabı alınmıştır. Ayrıca ziyaretçi olmadığı zamanlarda, koleksiyonları

içermeyen sadece personelin dahil olduğu tatbikatlar yapıldığını belirtmişlerdir. Sadece Ö5 müzesi ziyaretçilerin de dahil olduğu yangın ve deprem tatbikatı yaptıklarını belirtmiştir. Yüksek riskli görülen afetler sorusunda en çok işaretlenen seçenek 'Deprem' olmasına rağmen görüşmeler sırasında Ö5 müzesi dışında hiçbir müze deprem tatbikatları yaptıklarına dair bilgi vermemiştir.

Tablo 4.25. "Riskleri Azaltmak veya Bir Afet Durumunda Hasarı Hafifletmek İçin Müze İçinde Bir Örgütlenme (İlkyardım, Söndürme, Kurtarma, Planlama vb. Ekipler) Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	9	56,25
Hayır	7	43,75
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0

"Riskleri azaltmak veya bir afet durumunda hasarı hafifletmek için müze içinde bir örgütlenme (ilkyardım, söndürme, kurtarma, planlama vb. ekipler) var mı?" sorusuna 9 müze 'Evet', 7 müze 'Hayır' cevabı vermiştir. Bu soru ile risk azaltma ve afet müdahale planı var mı sorusuna evet ve hayır cevapları verenlere tekrar ortak sorular sorulmaya başlanmıştır. Evet cevabı verenlerin kurdukları ekiplerin detayları şu şekildedir;

D1: İlkyardım, Söndürme, Kurtarma, Tahliye,

D2: Teknik ekip, İlkyardım, Koruma, Söndürme,

D3: İtfaiye, İlkyardım, Kurtarma, Teknik onarım, Sosyal yardım,

D5: İlkyardım, Söndürme, Tahliye,

Ö2: İlkyardım, Söndürme, Kurtarma, Tahliye,

Ö3: İlkyardım, Eser kurtarma, Arama-kurtarma ve Tahliye, Yangınla mücadele, Haberleşme,

Ö4: Söndürme ve İlkyardım.

Ö5: Söndürme, Kurtarma, İlkyardım,

Ö7: Arama-kurtarma ve Tahliye, Yangınla mücadele, ilkyardım.

Soruya hayır cevabı veren özel müzeler aynı zamanda afet planı olmayan müzelerdir. Hayır cevabı veren Ö6, Ö8, Ö9 ve Ö10 müzeleri bu ekipleri kurmak için personellerinin yeterli olmadıklarını ve yeni personel için de finansal zorluklar yaşadıklarını söylemişlerdir. Ö6 müzesi ilgili olarak; *"Yeterli personelimiz olmadığından dolayı bu ekipler yok. Bütçemiz ek personel için yeterli değil."* açıklaması yapmıştır.

Ö9 müzesi personel eksikliğiyle ilgili ayrıca kendilerinin güvenlik personeli olmadığını, paylaştıkları binanın güvenlik personeli olduğunu ve bununda yetersiz kaldığını söylemiştir. Bağlı oldukları kurum tarafından ihmal edildiklerini, güvenlik personeli istediklerini ama kurumun reddettiğini eklemiş ve son olarak da hem müzelerinin hem kullanılan ortak yapının ahşap olduğunu ve duman dedektörlerinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.26. "Personel Eğitmek İçin Tatbikatlar veya Alıştırmalar Düzenleniyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	8	50,00
Hayır	8	50,00
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0

"Personel eğitmek için tatbikatlar veya alıştırmalar düzenleniyor mu?" sorusuna 8 müze 'Evet', 8 müze 'Hayır' cevabı vermiştir. Devlet müzelerinin 3'ü bu soruya 'Evet' cevabı verirken 3'ü 'Hayır' cevabı vermiştir. 'Hayır' cevabı veren 5 özel müze ise aynı zamanda afet planı olmadığını söyleyen müzelerdir. Bu soruya hayır cevabı veren D6 müzesi itfaiyenin yakın bir zamanda müzelerinde uygulamalı eğitim düzenleyeceğini söylemiştir.

Tablo 4.27. "Personeliniz Düzenli Olarak Eğitiliyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	12	75,00
Hayır	4	25,00
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0

"Personeliniz düzenli olarak eğitiliyor mu?" sorusuna 12 müze 'Evet', 4 müze 'Hayır' cevabı vermiştir. Bir önceki soruda hayır seçeneğini işaretleyip burada evet seçeneğini işaretleyen 4 müze, personelin afetle ilgili masabaşı eğitimler aldığını ama herhangi bir tatbikat veya alıştırma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu soruya hayır cevabı veren D4 müzesi emniyetin güvenlik personeline terörizm konusunda eğitim verdiğini, bunun dışında da emniyetin bazı eğitimler verdiğini ama bunların düzenli olmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.28. "Bir Afet Durumunda Size Yardımcı Olabilecek Diğer Yakın Müze veya Kültürel Kurumlarla Bağlantı Kurdunuz mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	6	37,50
Hayır	8	50,00
Bilmiyorum	2	12,50
Toplam	16	100,0

"Bir afet durumunda size yardımcı olabilecek diğer yakın müze veya kültürel kurumlarla bağlantı kurdunuz mu?" sorusuna 6 müze 'Evet', 8 müze 'Hayır', 2 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Soruya hayır cevabı veren Ö2 müzesi; "*Kurumlar arasında böyle bir eşgüdüm yok. Bunu sağlayabilmek için kurumların uyacağı bir yasa*

ya da yönetmelik olması gerekir. Müze ve kültür kurumlarının hem personeli hem de ekonomik kaynakları yetersiz. Ancak kendilerine yetebilirler. Bu konuda yasal bir düzenleme yapılmalıdır çünkü bu alanda böyle bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum." açıklaması yapmıştır. Evet cevabı veren Ö3 müzesi ise 'Yardımcı Organizasyonlar' adında bir liste hazırladıklarını ve bu listede kendilerine en yakın müzelerinde yer aldığını belirtmiştir. Ayrıca bu listede şu hizmetleri sunan kişi, kurum ve şirketler ile koordinasyon halinde olduklarını söylemişlerdir; ilaçlama, risk yöneticisi, mimar, marangoz, bilgisayar mühendisleri, elektrikçi, tesisatçı, gaz kontrol, fumigasyon, sigorta acentası, temizlik servisi, hukuk danışmanı, çilingirci, haşereyle mücadele, basın halkla ilişkiler.

Tablo 4.29. "Bir Afet Durumunda Derhal Cevap Verebilecek Şirketlerle Bağlantı Kurdunuz mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	3	18,75
Hayır	12	75,00
Bilmiyorum	1	6,25
Toplam	16	100,0

"Bir afet durumunda derhal cevap verebilecek şirketlerle bağlantı kurdunuz mu?" sorusuna 3 müze 'Evet', 12 müze 'Hayır', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Bu soruda amaç koleksiyonlara yönelik hizmet veren şirketlerin varlığını ve sundukları hizmeti öğrenmektir. Burada evet cevabı verenlere "Evet ise, ne tür bir hizmet sunabilirler?" sorusunu sorup; 'taşıma, dondurma, ekipman ve diğerleri' seçenekleri verilmiştir. Evet cevabı veren D2 ve Ö3 müzeleri 'taşıma' hizmeti aldıklarını belirtmiştir. Ö7 müzesi ise 'ekipman' seçeneğini işaretlemiş ve sanat koleksiyonları için bir şirketten hizmet almadıklarını, diğer koleksiyonlar için ise bu hizmetleri kendilerinin yaptıklarını belirtmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılar genel olarak ülkemizde taşımacılık dışında bu alanda hizmet veren şirketlerin olmadıklarını belirttiler. Ö1 müzesi bu konuyla ilgili; "Direkt şu şirket diyebileceğimiz bir şirket yok. Ama isterseniz size bu hizmeti sunabileceğini söyleyen restorasyon şirketleri var. Dondurur musun

dersem dondururum der. Müzecilik Türkiye'de yeni yeni geliştiği için ara alanlar var. Örneğin müze temizliğiyle ilgili yapı ve koleksiyonların temizliğinde uzman personeli olan bir şirkette yok." açıklaması yapmıştır.

Tablo 4.30. "Bir Afet veya Acil Durumda İrtibat Kurulacak Personel Listesi Güncelleniyor mu?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	11	68,75
Hayır	2	12,50
Bilmiyorum	-	-
Böyle bir liste yok	3	18,75
Toplam	16	100,0

"Bir afet veya acil durumda irtibat kurulacak personel listesi güncelleniyor mu?" sorusuna 11 müze 'Evet', 2 müze 'Hayır', 3 müze ise 'Böyle bir liste yok' cevabı vermiştir. Bu soru için özellikle Ö8 ve Ö10 müzeleri personel sayılarının az olmasından dolayı listeyi kolay bir şekilde güncellediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.31. "Müzenin Bir Afet veya Acil Durum İçin İletişim Koordinatörü Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	10	62,50
Hayır	5	31,25
Bilmiyorum	1	6,25
Toplam	16	100,0

"Müzenin bir afet veya acil durum için iletişim koordinatörü var mı?" sorusuna 10 müze 'Evet', 5 müze 'Hayır', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir.

Tablo 4.32. "Müzenizin Sigortası Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	8	50,00
Hayır	5	31,25
Bilmiyorum	3	18,75
Toplam	16	100,0

Evet Cevabı Verenlerin Sigorta Kapsamları	Sayı	Yüzde (%)
Koleksiyon	-	-
Ekipman	-	-
Bina	3	37,50
Hepsi	5	62,50
Toplam	8	100,0

"Müzenizin sigortası var mı?" sorusuna 8 müze 'Evet', 5 müze 'Hayır', 3 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin 3'ü sadece 'Bina' 5'i ise 'Hepsi' seçeneğini işaretlemiştir. Devlet müzelerinden hiçbirisi soruya evet cevabı vermemiş yalnızca ikisi (D1 ve D4) bilmiyorum cevabı vermiştir. Bunun nedeni olarak devlet müzeleri, koleksiyonların paha biçilemez olması veya yüksek maliyet nedeniyle sigortalama yapılamadığını söylemişlerdir. Sigortalamanın sadece bir sergi için taşıma sırasında yapıldığını ve onun da sergiyi düzenleyenler tarafından yapıldığını belirtmişlerdir.

Evet cevabı veren ve hepsi seçeneğini işaretleyen Ö1 ve Ö4 müzeleri, müzede bulunan ziyaretçilerin de sigorta kapsamında olduğunu belirtmiştir. Ö2 müzesi ise binanın ve ziyaretçilerin sigortası olduğunu, koleksiyonlar için de ileride yapılacağını söylemiştir. Ö10 müzesi ise kullandığı binayı başkalarıyla paylaştığı ve tüm binanın sigortası olduğu için kendi müzelerinin de sadece yapı olarak bu kapsamda olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.33. "Müze, Öncelikli Kurtarılabacakları Belirten Koleksiyonlara Ait Nesnelerin Listesini veya Listelerini Hazırladı mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	11	68,75
Hayır	5	31,25
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0
Evet Cevabı Verenlerin Listeyi Oluşturmak İçin Kullandığı Kriterler*	Sayı	Yüzde (%)
Maliyet	1	9,09
Koleksiyonların önemi	9	81,81
Kırılabilirlik	5	45,45
Belirli hasar türlerine karşı savunmasızlık	5	45,45
Erişebilirlik	2	18,18
Manevra kabiliyeti (boyut, ağırlık, vb.)	4	36,36
Diğer kriterler (Envanter kayıt sıralamasına göre)	1	9,09

*Evet cevabı verenler birden fazla seçenek işaretleme hakkına sahiptir.

"Müze, öncelikli kurtarılabacakları belirten koleksiyonlara ait nesnelerin listesini veya listelerini hazırladı mı?" sorusuna 11 müze 'Evet', 5 müze ise 'Hayır' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlere listeyi oluştururken kullandığı kriterler sorulduğunda 1'i 'Maliyet', 9'u 'Koleksiyonların önemi', 5'i 'Kırılabilirlik' ve 'Belirli hasar türlerine karşı savunmasızlık', 2'si 'Erişebilirlik', 4'ü 'Manevra kabiliyeti', 1'i ise 'Diğer kriterler (Envanter kayıt sıralamasına göre)' cevaplarını vermiştir.

Tablo 4.34."Koleksiyonlar için Acil Koruma İşleminin Yapılabileceği Bir Yer Var mı?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	12	75,00
Hayır	4	25,00
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0

Evet Cevabı Verenlerin Acil Koruma İşlemini Yaptığı Yer*	Sayı	Yüzde (%)
Müzede	5	41,66
Dışarıda	9	75,00

*Evet cevabı verenler birden fazla seçenek işaretleme hakkına sahiptiR.

"Koleksiyonların için acil koruma işleminin yapılabileceği bir yer var mı?" sorusuna 12 müze 'Evet', 4 müze ise 'Hayır' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlere koruma işlemini nerede yaptıklarını sorduğumuzda 5'i 'Müzede', 9'u 'Dışarıda', 2'si ise 'Hem müzede hem de dışarıda' cevaplarını vermiştir. Bu soruyla ilgili olarak Ö4 müzesi taşınamaz koleksiyonlarının olduğunu ve bunların bakımlarının yerinde yapıldığını ve ekstra güvenlik önlemlerinin alındığını belirtmiştir. D2 müzesi ise bu koruma işleminin kendilerine yakın farklı bir müzede yapıldığını söylemiştir. Ö2 müzesi ise paylaştıkları binanın farklı bir bölümünde koruma yapıldığını söylemiştir.

Tablo 4.35. "Müzede Bir Afet Olması Durumunda, Koleksiyonlar Güvenceye Alınması İçin Bina Dışına Tahliye Edilebilir mi?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	12	75,00
Hayır	3	18,75
Bilmiyorum	1	6,25
Toplam	16	100,0

"Müzede bir afet olması durumunda, koleksiyonlar güvenceye alınması için bina dışına tahliye edilebilir mi?" sorusuna 12 müze 'Evet', 3 müze 'Hayır', 1 müze ise 'Bilmiyorum' cevabı vermiştir. Bu soru için D3 ve D5 müzeleri, bina dışına tahliyenin mümkün olduğunu ancak devlet müzelerinin bu işlem için öncelikle genel müdürlükten izin alması gerektiğini söylemiştir.

Tablo 4.36. "İlgili Uluslararası Kuruluşların Afet Hazırlığı ve Müdahalesi ile İlgili Çalışma ve Yayınlarını Takip Ediyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevaplar

Cevaplar	Sayı	Yüzde (%)
Evet	7	43,75
Hayır	9	56,25
Bilmiyorum	-	-
Toplam	16	100,0

"İlgili uluslararası kuruluşların afet hazırlığı ve müdahalesi ile ilgili çalışma ve yayınlarını takip ediyor musunuz?" sorusuna 7 müze 'Evet', 9 müze ise 'Hayır' cevabı vermiştir. Evet cevabı verenlerin 1'i devlet müzesi iken 6'sı özel müzelerdir. Özel müzelerin bu konuya daha fazla ilgi gösterdiği gözlemlenmiştir.

Bu sorudan sonra ise "Müze, afet hazırlığı ve müdahalesine ilişkin aşağıdaki materyallerden (literatür, öğretici materyal, diğer) herhangi birini oluşturduysa, lütfen

kaynak gösteriniz ve mümkünse orijinalleri, kopyaları veya özetleri gönderiniz"denmiştir. Buradaki amaç müzelerin bu konuda çalışmalarını öğrenmek ve afet hazırlığı ve müdahalesiyle ilgili başka müzelerin de bir rehber veya kılavuz olarak kullanabileceği materyaller hazırlayıp hazırlamadığını öğrenmektir. Görüşmeye katılan büyük ve küçük tüm müzeler bu alanda çalışmaları olmadığını ve bir literatür veya materyal hazırlamadıklarını belirtmiştir.

"Müzelerde afete hazırlıkla ilgili ilginç literatür veya öğretici materyalleri öneriyor musunuz? (ülkenizde veya başka bir yerde) Lütfen tam referanslar sağlayın." sorusuna ise 5 müze cevap vermiştir ve önerilen kaynaklar şunlardır:

Ö1: Müzeler için Acil Durum Prosedürleri El Kitabı,

Ö2: Müzeler için Acil Durum Prosedürleri El Kitabı, Disaster Preparedness and Mitigation Unesco's Role, Building an Emergency Plan: Guide for Museums & Cultural Institutions, A Guide to Risk Management of Cultural Heritage,

Ö5: Müzeler için Acil Durum Prosedürleri El Kitabı,

Ö8: Müzeler için Acil Durum Prosedürleri El Kitabı, Museum Salvage Sheet, Emergency Plan, Writing a Salvage Priority List,

Ö9: Müzeler için Acil Durum Prosedürleri El Kitabı.

Burada özel müzelerin uluslararası çalışma ve yayınları takip etmesinin bir katkısı olarak önerdiği kaynaklar görülmektedir. Bunlar, risk yönetimi, afet hazırlığı ve müdahalesine ilişkin kaynaklardır. Cevap veren her müze International Committee for Museum Security (ICMS) ve üyeleri tarafından hazırlanan ve Müzecilik ve Meslek Kuruluşu Derneği (MMKD) tarafından Türkçe basımı yayınlanan Müzeler için Acil Durum Prosedürleri El Kitabı'nı önermiştir. Bu konuda literatür ve materyal önerisi isteyen müzelere de Türkçe ve İngilizce bazı yayınlar önerilmiştir.

"Ülkenizdeki veya bölgenizdeki müzelerde afet hazırlığı ve müdahalesine karışan herhangi bir kuruluş ve / veya uzmandan haberiniz var mı? Lütfen iletişim bilgilerini sağlayın." sorusuna tüm müzeler olumsuz cevap vermiştir. Genel olarak müzeler; acil durum ekiplerinden, güvenlik şirketlerinden, iş sağlığı ve güvenliği danışmanlıklarından, derneklerden, bu alanda çalışmaları olan akademisyenlerden bazı yardımlar aldıklarını belirtmişler ancak spesifik olarak bu alanda hizmet veren bir kuruluş veya uzman olmadığını, varsa da bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.

"Afet hazırlık ve müdahale ile ilgili ilginç bir deneyiminiz oldu mu? Anlatabilir misiniz?" sorusuna ise bazı müzeler şu şekilde cevap vermiştir;

D1: *"Müze önünde bazı olaylar oldu ve bir kargaşa ortamı oluştu. Kapılar tedbir amacıyla kapatıldı ve ziyaretçiler içeride bekletildi. Olaylar sona erdikten sonra kapılar tekrar açıldı."*

D2: *"12 Ocak 2016'da terör eyleminde (Sultanahmet bomba patlaması) çıkışlar kapatıldı, ziyaretçiler güvenli bölgeye alındı."*

Ö1: *"Müzenin önünde silahlı çatışma oldu. Kolluk kuvvetleri müzenin önünü kapattı. Ziyaretçiler (çeşitli yaşlarda 200'e yakın öğrenci) içeride bekletildi. Olay sona erince ziyaretçiler polis denetiminde kısım kısım tahliye edildi. Sonrasında ise o gün için müze kapatıldı."*

Ö10: *"Aşırı yağmur sonucu duvardan su sızması gerçekleşmişti ve halılar (koleksiyon dışı) ıslanmıştı."*

"Genel olarak İstanbul müzelerinin afetlere hazırlıklı olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusunda ise müzelerin diğer müzelerle iletişimlerini, fikir alışverişlerini ve ortak platformlardaki görüşmelerini göz önünde bulundurarak cevap vermeleri istenmiştir. Soruya Ö4 müzesi hariç hepsi cevap vermiştir. İstanbul müzelerinin afete hazır olduğunu düşünenler olduğu gibi tam tersi görüşü beyan edenler de olmuştur. Bazıları ise bu konuda bir fikrinin olmadığını söylemiştir. Verilen cevaplar şu şekildedir;

D1: *"1999 depremi sonrası müzelerin depremlere yönelik hazırlıklarının arttığını düşünüyorum. Bununla ilgili Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Topkapı'da seminer de düzenlemişti."*

D2: *"Bütün müzelerde bu konuda çalışmalar yapılıyor."*

D3: *"Bize gelen planlarınızı güncelleyin ve bize gönderin uyarıları il müdürlüğüne bağlı tüm müzelere gidiyor ve onlar da yapmak zorunda. Ayrıca İstanbul yüksek riskli bir şehir olduğu için bunların mutlaka yapılması gerekiyor. Müzelerde bu konunun takibi yapılıyor."*

D4: *"Evet. Gerek kurum personelinin gerekse emniyetin sürekli gündemindeki sıcak konuların başında geldiğinden dolayı tarihi eserlerin korunduğunu düşünüyorum."*

D5: *"İstanbul şehrinin afetlere hazır olmadığından dolayı müzelerin de afetlere hazır olmadığını düşünüyorum."*

D6: *"Müzelerin bu konuda çalışmaları var ama ne kadar hazırlardır bilmiyorum."*

Ö1: *"Daha önceki işim gereği farklı küçük illerdeki müzelerin depolarına ve diğer bölümlerine girme fırsatım oldu. Hiçbir önlem alınmadığını gördüm. Ayrıca müzecilik ve koleksiyon açısından hiçbir standartları yoktu. İstanbul'da da birçok müzenin afete hazır olmadığını düşünüyorum."*

Ö2: *"Hem İstanbul'un hem de müzelerin afetlere karşı hazırlıklı olduğunu düşünmüyorum. Afet konusunda bilinci ortaklaştıracak üst yönetimin yapması gereken çok şey var ama hiçbiri yapılmıyor. Bunu ne Kültür Turizm Bakanlığı ne de Müdürlüğü yapıyor. Sivil toplum kuruluşları da bu konuda son derece yetersizler. Daha doğrusu müzelerin de bu konuda çok talebi olmuyor."*

Ö3: *"Genel olarak düşündüğümüzde devlet müzelerinin afetlere hazırlıklı olmadığını düşünüyorum. Özel müzelerin ise birkaçının hazır olduğunu düşünüyorum."*

Ö5: *"Devlet müzeleri hakkında bilgim yok. Özel müzeler ise İSG danışmanlığına bırakılıyor. Devlet kontrolü yeterli değil. Özel müzelerin hazır olmadığını düşünüyorum."*

Ö6: *"Diğer müzelerin afet hazırlıkları konusunda bilgim yok."*

Ö7: *"Ruhsat alabilmemiz için bu konuda gerekli düzenlemeleri yapmak zorundayız. Bu da hazırlık çalışmalarına bir örnektir."*

Ö8: *"Diğer müzelerin afet hazırlıkları konusunda bilgim yok. Katıldığım müzecilik ile ilgili ortak platformlarda afet hazırlığıyla ilgili bir konunun çalışıldığını görmedim."*

Ö9: *"Müzeler bu konuda bilinçli ama ülkenin afet yönetimi konusunda yeterli olmamasından dolayı müzelerinde hazır olduğunu düşünmüyorum."*

Ö10: *"Diğer müzelerin afet hazırlıkları konusunda bilgim yok."*

Son soruda ise "Müzelerde afet yönetimi konusunda genel yorum ve düşünceleriniz nelerdir?" sorularak müzecilerin afet yönetimi konusundaki düşünceleri, yapılması gerekenler, eksikler ve müzelerin afet yönetimine verdiği önem konularında düşüncelerini öğrenmektir. D1 müzesi hariç hepsi cevap vermiştir. Genel olarak müzeciler afet yönetiminin kendileri için çok önemli olduğunu ama ihmal ettiklerini;

sergi, eğitim vb. konuların arkasında kaldığını belirtmişlerdir. Verilen cevaplar şu şekildedir;

D2: *"Personel bilgilendirilmeye çalışılıyor. Müzeler 10 yıl öncesine göre daha teknolojik ekipmanla korunuyor. Müzeler, yangın dedektörleri, sesli uyarı sistemi, gazlı söndürme sistemleri, ıstın tipi bim dedektörleriyle algılama, hava örnekleme sistemleri, yüz tanıma sistemleri ve yüksek güvenliikli kilit sistemleri ile korunmaktadır."*

D3: *"Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağılı müzelerde afet yönetimi konusunda gerekli tedbirler alınmakta ve periyodik olarak takibi yapılmaktadır."*

D4: *"Tatbikat ve eğitimlerin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Müze yönetimlerinin acil durum ve afet yönetimi konusunu biraz göz ardı ettiğini düşünüyorum."*

D5: *"Biz müze olarak afetlere hazırız ama bu yeterli değıl. İstanbul'un da hazır olması lazım."*

D6: *"Müzeler afet yönetimi konusuna çok önem vermemektedir. Bu göz ardı edilen bir konudur."*

Ö1: *"Afet yönetimi çok önemli. Tüm müzelerin yazılı bir planı olması gerekir. Bu planların tüm personelin katılımı, deneyim ve karşılaştıkları zorlukları anlatmasıyla yapılmalıdır. Türkiye'de müzecilikte önemli olan bazı konular ikinci plana atılıyor. Afet yönetimi de bunlar arasında. Müzeler daha çok sergi gibi konulara önem veriyorlar."*

Ö2: *"Müzelerin görevi sadece sergileme değıldir müzeler aynı zamanda kültür varlıklarının koruyucusudurlar. Ama müzeler kendi içerisinde bu konuyu ihmal ediyorlar ayrıca dışarıdan bu konuyla ilgili de bir yardım talebinde bulunmuyorlar."*

Ö3: *"Müzeler için olmazsa olmaz konulardan biridir. Öngörü ve altyapı çalışmaları eksiksiz ve muntazam olmalıdır. Sabotaj, sel, deprem, yangın vb. afetler için önceden alınabilecek çok etkili tedbirler vardır. Ayrıca iklimlendirme, ısı, ıstık, nem ve altyapı çok iyi değıerlendirilmeli ve sürecin takibi elektronik sistemler ile gözlenip rapor edilmelidir."*

Ö4: *"Koleksiyonların saklanması ve sergilenmesinde olumsuz ihtimaller değıerlendirilip, olası riskler göz önünde bulundurulup planlamalar yapılmalı ve önlemler alınmalıdır."*

Ö5: *"Avrupa'daki örneklerin ölkemize uyarlanması gerekir. Özel müzelerdeki kültür varlıklarının afetle ilgili denetimlerinin devletin elinde olması gerekir. Özel*

kuruluşlara bırakılmamalıdır. Bırakılıyorsa da bu İSG kurumlarının da müzelerle ilgili çalışmalarını devletin denetlemesi gerekir. İSG tüm işyerleri için zaten zorunlu. Müzeler için sadece İSG yeterli değil devlet denetimi gerek. Kültür Bakanlığı özel müzelerin afet hazırlığıyla ilgili özel bir birim kurabilir. Çünkü özel müzelerin bu konuda denetimi yok. Biz de bir devlet müzesine bağlıyız ama onlar bu konuda denetim yapmıyorlar."

Ö6: "Afet yönetimi müzeler için oldukça önemli bir konudur. Ben tam bir müzeci değilim. Daha önce bankacılık yaptım. Afet yönetimi müzeler için daha öncelikli hale gelmelidir."

Ö7: "Bazı müzeler toplanma alanlarına araba park ediyor. İhmalkarlık yapıyorlar. Müzeler için afet yönetimi ikinci planda kalamaz bir konudur."

Ö8: "Afet yönetimi müzeler için çok önemli bir konu. Tarihi bina ve sonradan müze yapılan binalarda afet hazırlığı daha zorlayıcı oluyor. Ama müze olarak inşa edilen binalarda afetlere ve risklere yönelik çalışmalar daha kolay oluyor."

Ö9: "Afet yönetimi önemli bir konu ama ne yazık ki kurumların hiç önemsemedikleri konular arasında. Allaha emanet bir koruma sistemimiz var. Sorumluların sorumluluklarının bilincinde olarak işe el atması ve denetimlerin yapılması gerekir."

Ö10: "Müzelerde afet yönetimi konusu oldukça önemlidir. Bu görüşme ile bazı eksiklerimizin farkına varıp notlar aldık. Bundan sonrası için daha çok önem vereceğiz. Müzemizde eksiklerimizi gidereceğiz."

Görüşmeler sırasında soru ve cevaplarla bazı konularda daha derine inilmiş ve ek açıklamalar yapılmıştır.

Özel müzelerin bazıları bağlı oldukları müze müdürlüğünce yapılan denetimlerin afet ve acil durumlara yönelik tedbirler konusunda yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ö1 müzesi bu konuda şu açıklamayı yapmıştır;

"Müze müdürlüğünden denetime geliyorlar. Personel sayısı, envanter, ziyaretçi sayısı gibi bilgileri alıyorlar. Koleksiyonların güvenliği, afet ve acil durumlara hazırlığı ile ilgili bir kontrol yapmıyorlar. Masabaşında evrak doldurup gidiyorlar. Özel müzeler ve denetimleri hakkında yönetmeliğe göre ise tedbirlere yönelik denetimlerin yapılması gerekiyor."

Konuyla ilgili Ö5 ve Ö6 müzesi de benzeri açıklamalarda bulunmuş sadece envanter, ziyaretçi ve çalışan sayısı kontrolü yapıldığını söylemiştir.

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan kişilerin çalışma süreleri ve eğitim durumları incelendiğinde deneyimli ve eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluştuğu görülmüştür. Müzelerin büyüklüklere göre dağılımı küçük, orta veya büyük olarak sorulduğunda birçok müze bunu belirleyecek bir ölçek olmadığını söylemişler ve kendilerini diğer müzeler ile kıyaslayarak cevap vermişlerdir.

Graham 2009 yılında yayımlanan yüksek lisans tezinde Ohio eyaletindeki Müzeler Birliğine bağlı 80 koleksiyon kurumunun % 60,00'ından fazlasının yazılı, güncel bir acil durum / afet planı olmadığını, yazılı acil / afet planı olduğunu bildiren kuruluşların % 52,00'sinde, çalışanların planlarını uygulamak için eğitilmediğini tespit etmiştir. Graham konuyla alakalı, bir planın ne kadar titiz veya iyi yazılmış olursa olsun, sadece onu uygulamak için eğitilmiş insanlar kadar başarılı olacağını ve bir afet planı hazırlamaya yardımcı olacak çok sayıda kaynak olsa da, çalışanlarının planlarını eyleme geçirmelerini sağlama sorumluluğunun her kurumda bulunması gerektiğini söylemiştir. Larrivee, 2008 yılında yayımlanan yüksek lisans tezinde bir Çiftçi Müzesi personeliyle görüşme yapmış ve bu konuya dikkat çekmiştir. Larrivee, Çiftçi Müzesi'nin, hem doğal hem de insan kaynaklı afetleri kapsayan bir afet planına sahip olduğunu, personelin de düzenli olarak yangın gibi acil durumlarla nasıl başa çıkılacağına dair eğitimler aldığını belirtmiştir. Görüşmeci 2006 yılında müzenin bir bölümünde yangın çıktığını ve itfaiye ekiplerinin gelmesini beklemeden yangına müdahale ettiklerini ve planlarını başarılı bir şekilde uyguladıklarını söylemiştir. Görüşmeci ayrıca, müze hızlı bir cevap verme kapasitesine sahip olmasaydı ve sadece yangının sonlanmasını veya itfaiye ekiplerinin gelmesini beklemiş olsaydı, bu durumun çok daha kötü sonuçlara yol açabileceğini söylemiştir. Larrivee ayrıca, personel eğitiminin de afet planlamasının zorunlu bir parçası olduğunu, her personele uygun eğitim verilmesi ve bu eğitimin en az yılda bir kez tekrarlanması önemli olduğunu söylemiştir. Bu çalışmada ise kurumların % 75,00'i personelin düzenli olarak eğitildiğini söylerken, % 50,00'si personeli eğitmek için tatbikatlar veya alıştırma düzenlendiğini söylemiştir. Aradaki fark ise bazı müzelerde personelin afetle ilgili sadece masabaşı eğitimler alması ama herhangi bir tatbikat veya alıştırma yapmamasından kaynaklanmaktadır.

Petersen 2006 yılında Teksas Eyaletindeki müze müdürleri ve küratörlerinin mevcut müze afet planlama durumu hakkındaki görüşlerini ölçtüğü çalışmada, katılımcıların sadece % 13,00'ünün Teksas müzelerinde acil durum tatbikatları gerçekleştirildiğini düşündüğünü tespit etmiştir. Petersen, halka açık bir yerde eğitim tatbikatı yapmanın zor olabileceğini, ücretli ziyaretçilerin binayı boşaltmasının gerekebileceği ve bu nedenle üzgün veya sinirli olup müzeyi bir daha ziyaret etmeyebileceklerini söylemiştir. Bununla birlikte, sadece personel ile yapılabilecek tatbikatlar olduğunu ama Teksas müzelerinde her iki durumunda vurgulanmadığını belirtmiştir. Murray' de 2011 yılında Yeni Zelanda müze sektöründeki acil durum planlamasının genel durumunu değerlendirdiği yüksek lisans tezinde eğitim ve tatbikatların çok önemli olmasına rağmen genellikle göz ardı edildiği, etkisiz olduğu veya yeterince kapsayıcı olmadığı anlamına gelen sonuçlara ulaşmıştır. Bu çalışmada da benzer sonuçlar mevcuttur. Toplamda müzelerin % 63,63'ü planlarını test ederken sadece devlet müzeleri değerlendirildiğinde bu oran % 33,33'e düşmektedir. Üstelik devlet müzelerinin % 83,33'ü planlarını 10 yıldan fazla bir süre önce yaptığını belirtmiştir. Planını test etmediğini söyleyen D5 müzesi; *"Ziyaretçi yoğunluğu afet planının test edilmesine engel oluyor."* açıklaması yapmıştır. Planlarını test eden müzelerin biri hariç hepsi, ziyaretçi olmadığı zamanlarda, koleksiyonları içermeyen sadece personelin dahil olduğu tatbikatlar yapıldığını belirtmiştir. Planların tüm personelin görev ve sorumlulukların tanımlandığı gerçekçi senaryolar ile test edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bir afet ve acil durumda sadece yazılı bir planın hiç bir önemi olmayacaktır.

Lattig 2012 yılında kültürel miras için hangi tür risk yönetimi uygulamaları olduğunu ve bu çalışmaları hangi kuruluşların yaptığını ele aldığı yüksek lisans tezi çalışmasında envanterlemenin koruma için önemine vurgu yapmış ve envanterleme sürecinin yalnızca özellikleri tanımlamakla kalmadığını, aynı zamanda meydana gelen değişim oranını belirlemek için gerekli olan ölçütleri oluşturma fırsatı sunduğunu açıklamıştır. Kostagiolas ve arkadaşlarının 2011 yılında yayımlanan makalelerinde ise kütüphane yöneticileri, en önemli afet faktörleri arasında veri kaybını, koleksiyon hasarından sonra ikinci sırada görmüşlerdir. Varlamoff ve Plassard'da 2004 yılındaki çalışmalarında farklı ülkelerdeki ulusal kütüphanelere bir afet durumunda en faydalı ve uygun görülen önleyici tedbirlerin ne olduklarını sorduklarında en çok, belgelerin

kopyalanması ve başka yerlerde saklanması cevabını almışlardır. Eksiksiz bir envanterleme afet veya acil durumda koleksiyonların durumunu izlemek için gereklidir. Bu çalışmada ise görüşülen tüm müzeler koleksiyonlarının eksiksiz bir envanteri olduğunu belirtmiştir.

Müzedeki koleksiyonlar çok kapsamlı olabilmekte ve bu koleksiyonlarla ilgili her bir özelliği, olayı veya detayı hatırlamak mümkün olamayabilmektedir. Lattig (2012) çalışmasında tarihi yapıları ve nesneleri gözlemlemek, kaydetmek ve belgelemek için kullanılabilecek araçların yelpazesinin arttığını, veri tabanlarının da bu araçlardan biri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca veri tabanlarının çeşitli disiplinlerden bilgi birleştirmek için olanak sağlayabileceğini ve bu bilgilerin risk tanımlama sürecinin yanı sıra azaltma fırsatlarına da yardımcı olabileceğini söylemiştir. Bu çalışmaya katılan müzelerin % 81,25'i bir veritabanına sahip olduklarını söylemiştir.

Larrivee (2008) çalışması kapsamında görüştüğü müzelerdeki finansal kaynak ve personel kesintilerinin, bir afet planı geliştirmenin önündeki iki ana zorluk olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla ilgili de birçok müze çalışanından küçülme nedeniyle ek sorumluluklar almaları istendiğinde, çalışanlarının binalarını koruyacak bir planı araştırmak ve bir araya getirmek için yeterli zaman olmadığına inanmalarının anlaşılabilir olduğunu belirtmiştir. Murray (2011) ise çalışmasında müze yöneticilerinin bir plan hazırlamama nedenleri olarak zaman, personel, kaynaklar veya uzmanlık eksikliğinden bahsettiklerini belirtmiş, ancak yazılı kaynaklara kolayca ulaşılabilmesini, uzmanlığın tercih edilebilir olmakla beraber çok gerekli olmadığını ve bir rehber ile personelin bu kaynakları temel bir acil durum planı geliştirmek için kullanabileceğini söylemiştir. Murray için zaman, bir kurum ayrıntılara girmek istiyorsa, ihtiyaç duyulan birincil kaynaktır. Bununla birlikte planın, bir kez tamamlandıktan sonra, bakımın azalacağını ve nesneleri, koleksiyonları, binaları ve hatta yaşamları kurtarabileceği için ödülünün paha biçilemez olduğunu söylemiştir. Ayrıca dikkatli bir planlama yaparak can ve nesneleri kurtarmaya hazır olduklarını ispatlayabilen kurumların, para kazandıracak ve sektördeki itibarını arttıracaklarını da ifade etmiştir. Bu çalışmada ise afet planı olmadığını belirten 5 müzeye bunun ana nedenlerini sorduğumuzda 3'ü personel eksikliği cevabını vermiştir. Bu 5 müzede aynı zamanda risk azaltma ve afet müdahalesi için bir örgütlenme de yoktur. Müzeler genel

olarak, afet planına sahip olmama nedenlerinde 'para eksikliği'ni seçmemesine rağmen görüşmelerde, personel eksikliği olduğunu ve bütçe sıkıntıları yaşadıklarını belirtmiştir.

Bu çalışmada, bir afet durumunda yardımcı olabilecek diğer yakın müze ve kültürel kurumlarla bağlantı kuran müzelerin oranı % 37,50 olarak tespit edilmiştir. Bazı müzeler bağlantı kurulamamasıyla ilgili olarak personel ve ekonomik kaynakların yetersizliğini bir sebep olarak belirtmiştir. Bunun aksine Graham (2009) yüksek lisans tezi çalışmasında özellikle küçük kurumların kendi bölgelerinde diğer kurumlarla bir afet ittifakı oluşturabileceğini, bu ittifak ile kaynak veya eğitim maliyetlerini paylaşarak birbirlerine yardımcı olabileceğini söylemiştir. Bu ittifakın, acil durumlar için güvenilir yardım eli bulunduğunu bilmesi gereken küçük kurumlar için özellikle değerli bir ortaklık olabileceğini de eklemiştir. Larrivee (2008) müzelerin bölgedeki diğer müzelerle afet planlaması hakkında fikir alışverişi yapabileceği, bir müzenin afete maruz kalması durumunda diğerlerinin değerli kaynaklar ve gönüllüler sunabileceği ortaklıkların oluşturulabileceğini söylemiştir. Ayrıca, müzelerin bölgedeki diğer müzelerle ortaklığın önemini anlamaya başladığında, daha iyi planlar, özellikle afet planları geliştirilebileceğini belirtmiştir.

Çalışmaya katılan müzelerin % 68,75'i koleksiyonları için öncelikli kurtarılabilecekler listesi hazırladığını belirtmiştir. Bu listeyi hazırlayanlara, listeyi oluştururken kullandığı kriterler sorulduğunda en başta koleksiyonların önemi sonrasında ise kırılabilirlik ve belirli hasar türlerine karşı savunmasızlık cevapları alınmıştır. Candee ve Casagrande, müzelerde afetlere hazırlık ve müdahale üzerine hazırlanan kılavuzda, acil bir durumda müzelerin, kurtarma sürecini kolaylaştırmak için koleksiyonların öncelikli kurtarılabilecekler listesini oluşturması gerektiğini söylemiştir. Yazarlar ayrıca şu bilgileri de vermiştir; Bu liste oluşturulmadan önce koleksiyonların tarihi, bilimsel, sanatsal ve finansal değerlerinin tartılması gerekecektir. Kurtarma öncelikleri, müze içindeki yere ve belirli afet tiplerine karşı hassasiyete bağlı olabilmektedir. Öncelikli kurtarılabilecekler listesi, planlama sürecinde kararlaştırılmalı, tüm personel tarafından anlaşılmalı ve güncel tutulmalıdır. Dorge ve Jones damüzeler ve diğer kültürel kurumlarda acil durum planı oluşturmak için hazırlanan rehberde (2000), listeyi önceden belirlemenin zaman kazandıracağı ve diğerlerine göre daha az önemli veya riskli nesneleri kurtarmaya çalışmaktansa, önemi yüksek koleksiyonlara odağın artacağına dikkat çekmişlerdir. Dorge ve Jones ayrıca, öncelikliler listesini

belirlemek için bir acil durum senaryosuyla en kötü durumu düşünerek müze içersinde yürüyüş yapılmasını ve koleksiyonlarda görülebilecek zarar olasılıklarının listelenmesini önermiştir.

Çalışmaya katılan müzelerin % 56,25'i risk azaltma ve afet müdahalesi için bir örgütlenmeye sahiptir. Hayır cevabı veren çoğu müze bunun nedenini personel eksikliği olarak belirtmiştir. Müzelerin sergileme, eğitim vb. faaliyetlerine kısa süre içerisinde dönebilmesi için müze içinde örgütlenmeye gitmesi gerekmektedir. Koehler (2003), kurumların verdiği önemli hizmetlerin devamlılığını sağlamak amacıyla gereken çeşitli görevleri yönetmek için örgütlenmelerin olması gerektiğini ve herkesin bir afette daha verimli yanıt vermesi için pozisyonlarını ve ekip görevlerini bilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Afet planı olduğunu söyleyen müzelerin % 90,90'ı planlarını güvenlik ekipleri ile istişare ederek oluşturduklarını ve bunların başında % 60,00 ile itfaiye ekiplerinin geldiğini belirtmişlerdir. Varlamoff ve Plassard, 2004 yılında farklı ülkelerdeki ulusal kütüphanelerin afetlere hazırlığı konusundaki anket çalışmasında da afet planı oluşturan kütüphanelerin en çok itfaiye ile istişare ettiklerini tespit etmişlerdir. En çok istişare edilen ekibin itfaiye olması ve bazı müzelerin itfaiyeden eğitimler aldığını söylemesi üzerine müzelerinin bulunduğu bölgeden sorumlu itfaiyenin müze binası, sergilenen koleksiyonlar ve bazı koleksiyonlara yönelik özel yaklaşımlar ve müdahale teknikleri hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları katılımcılara sorulmuştur. Hiçbir müzeden bu soruya olumlu cevap alınamamıştır. Katılımcılar itfaiyecilerin bu konularda bilgi sahibi olmadıklarını dile getirmiştir. Ayrıca afet planını test ettiğini söyleyen müzelerden hiçbirinin itfaiye ile ortak bir tatbikatı olmadığı da tespit edilmiştir. Dorge ve Jones da (2000) müzelerin afet hazırlık ve müdahale planlaması sırasında kendilerine 'Yerel itfaiyeciler, koleksiyonu korumak için hangi özel teknikleri kullanacaklarını biliyor mu?' sorusunu sormasını önermektedir. Konuyla ilişkili olarak Graham ve Spennemann 2006 yılında yayımlanan, Avustralya, Yeni Güney Galler'de itfaiye takım liderlerinin afet durumlarında kültürel mirasa ilişkin bilgilerini ve algılarını ölçmeyi amaçladıkları makalede itfaiyecilerin yalnızca küçük bir yüzdesinin kültürel mirasın korunmasına yönelik resmi çerçevelere aşina olduğunu, çok azının doğal kaynaklı afet durumlarında kültürel mirasın özel ihtiyaçlarını karşılayan eğitime katıldıklarını ve acil durum ve miras yöneticileri arasında çok az iletişim olduğunu tespit etmişlerdir. Graham ve

Spennemann ortak afet müdahale planlamasının katılımcılarda kültürel mirası koruma kavramını oluşturacağı ifade etmiştir. Bizim çalışmamızda ise müzelerin itfaiye ile afet planları hakkında istişareleri olmasına rağmen müzecilere sorulan sorular neticesinde itfaiyecilerin bina ve koleksiyonlarla ilgili bilgi sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedenlerinden biri yazarların bahsettiği gibi acil durum ve miras yöneticileri arasında iletişim eksikliği olabilir. Tabi bu konuda itfaiyecilerin de görüş ve düşüncelerinin alınması, bilgi düzeylerinin ölçülmesi daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. Bu ise ayrı bir araştırma konusu olarak düşünülebilir.

Bir afet durumunda yalnızca 3 müze, bir şirket ile bağlantıları olduğunu söylemiş ve bunlardan 2'si taşıma, diğeri ise ekipman hizmeti aldıklarını belirtmiştir. Varlamoff ve Plassard'da (2004), çalışmalarında bir şirket ile bağlantıda olan kütüphanelerin en sık belirttikleri hizmetlerin, ekipman ve taşıma ile ilgili olduğunu tespit etmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Federal Emergency Management Agency (FEMA), The American Institute for Conservation (AIC), The Foundation for Advancement in Conservation (FAIC), Heritage Emergency National Task Force (HENTF), Small Business Administration (SBA), American Association of Museums (AAM), National Park Service (NPS) gibi kuruluşlar, kültürel mirasın temsilcilerini desteklemek ve ilk müdahalecilerle arasında ortaklıklar kurmak, miras temsilcileri için bilgi yayma ve kriz zamanlarında kültürel mirası korumaya yönelik kılavuzlar sağlama, büyük bir afetten sonra kurtarma, yardım ve iyileştirme çalışmalarına yardımcı olmak için birbirleriyle işbirliği halindedir ve bazıları bu konuda sözleşmeler imzalamıştır. Burada özellikle AIC ve FAIC, Amerika'daki 42 hizmet kuruluşu ve federal kurumun ortaklığı olan ve ülkedeki kültürel mirası, doğal kaynaklı afetlerin ve diğer acil durumların zarar verici etkilerinden korumayı amaçlayan HENTF kuruluşunun bir ortağıdır. Bu kuruluşlar kültürel mülkü etkileyebilecek afetlerin tüm aşamalarını (hazırlık, azaltma, müdahale, iyileştirme) ele almayı amaçlayan çeşitli programları yönetmektedir. Bu çalışmada ise ülkemizde müzelerde afet hazırlığı ve müdahalesine karışan benzer kuruluşların ve uzmanların varlığını öğrenmek amacıyla sorulan soruda müzeler, genel olarak farklı kurum, şirket veya kişilerden yardım aldıklarını ancak spesifik olarak bu alanda hizmet veren bir kuruluş veya uzman olmadığını, varsa da bu

konuda bilgi sahibi olmadıkları cevabını vermişlerdir. Yapılan araştırmalarda da ÷lkemizde özellikle bu alanda hizmet veren bir kuruluş veya uzmana rastlanmamıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma müzeler ve afet yönetimi konusunun önemini vurgulayan, ülkemizdeki nadir müzelerde afet yönetimi araştırmalarından biri olduğundan ve bu konudaki eksik ve sorunlarını tespit ettiğinden dolayı öğretici bir çalışmadır. Kültürel kurumlar ve müzelerde afet yönetimi konusunda birçok ülkede ulusal ve uluslararası çalışmalar yapılmış ve genelde hem kültürel miras hem de afet yöneticileri tarafından ihmal edilen bir alan olduğu ortaya koyulmuştur. Bunun yanında geçtiğimiz yüzyıldan başlayarak kültürel mirası korumaya yönelik birçok kuruluş ve organizasyon ortaya çıkmıştır. Bu oluşumlar kültürel mirasın afetlere hazır olması ve dirençliliğinin artırılması için çalışmalar yapmakta, hazırlık ve müdahale konusundaki ulusal ve uluslararası kılavuz ilkelerin yayınlanması, afet risk planlarının geliştirilmesi ve uygulanmasında kültürel miras kurumlarına büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

Yapılan saha araştırmasının sonuçlarına bakıldığında:

- Görüşme yapılan 16 müzenin % 68,75'i afet planı olduğunu, % 31,25'i ise hazırlama niyetlerinin olduğunu belirtmiştir. Afet planına sahip olma oranı devlet müzelerinde % 100,0 iken özel müzelerde % 50,00'dir. Ayrıca tüm müzeler planlarını düzenli olarak güncellediklerini belirtmiştir.
- Bir afet planı olduğunu söyleyen müzelerin % 63,63'ü planlarını test ettiklerini söylemiştir. Ayrı değerlendirildiğinde bu oran devlet müzelerinde % 33,33 iken özel müzelerde % 100,0'dür.
- Riskleri azaltmak veya bir afet durumunda hasarı hafifletmek için müze içinde bir örgütlenmeye sahip olduğunu belirtenlerin oranı % 56,25'tir.
- Tüm müzeler (% 100,0) koleksiyonlarının eksiksiz bir envanteri olduğunu belirtirken, bir veri tabanı oluşturduğunu söyleyenlerin oranı ise % 81,25'tir.
- Müze binasının (binalarının) düzenli olarak denetlendiğini belirtenlerin oranı % 87,50 iken bir tahliye planına sahip olduğunu belirtenlerin oranı ise % 75,00'dir.
- Müze personeli arasında afet müdahale ve/veya risk azaltma görevlisi tayin edildiğini belirtenlerin oranı % 43,75'tir.

- Planlarını güvenlik ekipleri ile istişare ederek oluşturdıklarını söyleyenleri oranı % 90,90'dır.
- Personelin düzenli olarak eğitildiğini belirtenlerin oranı % 75,00 iken personel eğitimi için tatbikatlar ve alıştırmalar düzenlediklerini belirtenlerin oranı ise % 50,00'dir.
- Bir afet durumunda yardımcı olabilecek diğer yakın müze veya kültürel kurumlarla bağlantı kurduğunu belirtenlerin oranı % 37,50'dir.
- Bir afet durumunda derhal cevap verebilecek şirketlerle bağlantı kurduğunu belirtenlerin oranı % 18,75'tir.
- Müzelerinin sigortası olduğunu belirtenlerin oranı % 50,00'dir ve bunların hepsi özel müzelerden oluşmaktadır. Devlet müzelerinde sigortası olduğunu belirten yoktur. Sigortası olduğunu söyleyen müzelerden % 62,50'si sigorta kapsamının hepsi (koleksiyon, ekipman, bina) olduğunu belirtirken % 37,50'si sadece binanın bu kapsamda olduğunu belirtmiştir.
- Koleksiyonlara ait öncelikli kurtarılabacaklar listesi veya listeleri hazırlayanların oranı % 68,75'tir. Koleksiyonlar için acil koruma işleminin yapılabileceği bir yer olduğunu belirtenlerin oranı % 75,00 iken müzede bir afet olması durumunda koleksiyonların güvenceye alınması için bina dışına tahliye edilebileceğini belirtenlerin oranı da % 75,00'tir.
- Müzelerin personel sayısı incelendiğinde özel müzelerin personel sayısının devlet müzelerine göre oldukça az olduğu tespit edilmiştir.

Müzelere İstanbul müzelerinin afetlere hazırlık durumu hakkında ne düşündüklerini sordüğümüzda devlet müzeleri özel müzelere göre daha olumlu cevaplar vermiştir. Devlet müzelerine bakanlık, müdürlük ve diğer devlet kuruluşlarından sürekli afet ve acil durumlarla ilgili tedbir ve uyarı yazıları gönderilmesi, bazı eğitimler düzenlenmesi bu müzelerde daha olumlu bir düşünce oluşmasının nedeni olabilir. Müzelerde afet yönetimi konusunda genel yorum ve düşüncelerini sordüğümüzda ise genel olarak afet yönetiminin kendileri için çok önemli olduğunu ama ihmal ettiklerini; afet yönetiminin diğer müzecilik faaliyetlerinin arkasında kaldığını belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre önerilerde bulunacak olursak, tüm müzeler kendi kurumlarına özel bir afet planına sahip olmalıdır. Etkili bir afet planının yürürlüğe konulması süreci uzun ve genellikle karmaşık bir süreç olduğundan dolayı bir müzenin

başka bir kurumun planını kopyalaması, mevcut şablon ve listeleri kullanması kolay ve hızlı gibi görünse de bu koleksiyonlara yönelik tehditleri azaltmanın en etkili yolu olmayabilir. Bir kurumun bulunduğu yerde risk ve tehlikeler diğer kurumlar için önemsiz olabilir. Coğrafi konum, koleksiyon özellikleri (önem, boyut, ağırlık vb.), müze binası ve yapısı her kurum için benzersizdir. Kurumsal bir özel plan, etkili koruma stratejilerinin geliştirilmesinde önemlidir.

Hazırlanacak afet planında personelin görev ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmalıdır. Tüm personelin afet yönetim planını okuması önemlidir. Araştırmada görüşmeciler dışındaki müze personelleriyle yapılan konuşmalarda afet planının içeriğine belli başlı kişilerin hakim olduğu, kişilerin plan içerisindeki görev ve sorumlulukları hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığı gözlemlenmiştir. Personel acil durumla karşı karşıya kaldıklarında kolayca yanıt verebilmeleri için plandaki prosedürler hakkında önceden bilgi sahibi olmalı ve görevini benimsemelidir. Bu, Larrivee'in (2008) çalışmasında belirtilen, bir müzede çıkan yangında müze personelinin itfaiye ekiplerinin gelmesini beklemeden yangına başarılı bir şekilde müdahale edip çok daha kötü sonuçlar oluşmasının engellendiği örnek olaydaki gibi tatbikatlar veya eğitim kursları ile gerçekleştirilebilir. Personelin teorik eğitimlerin yanı sıra uygulama becerisi kazanacağı pratik eğitimler alması oldukça önemlidir.

Kurumlar planlarını hem masabaşı hem de uygulamalı olarak gerçekçi senaryolarla düzenli olarak test etmelidir. Bu aynı zamanda planın eksik yönlerini ortaya koyacak ve geliştirilmesini sağlayacaktır.

Afet planı olmayan müzeler bunun nedenlerine personel eksikliği ve model eksikliği gibi cevaplar vermiştir. Burada özellikle devlet müzelerine göre özel müzelerin personel eksikliği dikkat çekmiştir. Bu müzeler bir afet planına sahip olmak için kültürel kurumlara ücretsiz çevrimiçi afet planlama hizmeti veren dPlan TMden yardım alabilirler. Plan, kurum içi koruma personeli bulunmayan küçük ve orta ölçekli kurumlar için tasarlanmıştır. Kurumlar özelleştirilmiş bir afet planı oluşturmak için kendileri hakkındaki bilgileri sitede belirtilen kapsamlı şablona girmektedir. Bu şablon etkili afet planlaması için gerekli adımlarda rehberlik edecektir. Tamamlandığında, dPlan kuruma özel basılı bir afet planı oluşturur. Ortaya çıkan plan, ekip ve kilit personel için iletişim bilgilerini, koruyucu bakım kontrol listelerini, kurtarma

tekniklerini ve daha fazlasını içerir. Plan, kurumda meydana gelen değişiklikleri yansıtabilecek şekilde sürekli olarak güncellenebilir (www.dplan.org, 2006).

Uluslararası Müzeler Konseyi ve Getty Koruma Enstitüsü gibi müzelerde acil durum planlaması için standartlar sağlayan kuruluşlar vardır. Müzeler bir plan hazırlamak veya planlarını geliştirerek sektördeki profesyonellik ve koruma seviyelerini arttırmak için uluslararası kuruluşların afet hazırlığı ve müdahalesi ile ilgili çalışma ve yayınlarını takip etmelidir.

Müzelerin yarısından daha azı bir afet durumunda yardımcı olabilecek diğer yakın müze veya kültürel kurumlarla bağlantı kurduğunu belirtmiştir. Kurumlar arasındaki işbirliği, özellikle sınırlı kapasiteli ve bütçeli kurumlar için teşvik edilmelidir. Graham'ın (2009) çalışmasında belirttiği gibi küçük kurumlar kendi bölgelerinde diğer kurumlarla afet ittifakı oluşturarak kaynak ve eğitim maliyetlerini paylaşabilir. Afet hazırlığı ve müdahalesiyle ilgili çalışmalarda kendini geliştirmiş müzeler, diğer müzelere kendi planlarını hazırlamada yardımcı olabilir. Müzeler, bölgedeki diğer müzelerle işbirliğinin önemini anlamaya başladıkça, özellikle daha iyi afet planları geliştirilebilir. Ayrıca müze dernekleri afet planlama sürecine başlamak için kurumlara, özellikle de küçük olanlara yönelik seminerler sunabilir.

Özel müzelerin denetimlerinde envanter bilgileri, yıllık ziyaretçi sayısı gibi bilgilerin yanı sıra özel müze ve denetimleri hakkında yönetmelikte belirtildiği gibi "kültür ve tabiat varlıklarının sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirlerin alınıp alınmadığı" konusuna da özen gösterilmelidir. Yasal düzenlemeler ile yönetmelik bu konuda daha detaylı hükümler içerebilir.

Müzeler bulunduğu bölgedeki yerel acil durum ekipleriyle etkin iletişim halinde olmalıdır. Acil durum ekipleriyle bir afetten önce iletişime geçilmelidir. Dorge ve Jones'un (2000) çalışmalarında belirttikleri gibi yerel itfaiyecilerin, koleksiyonları korumak için özel teknikler hakkındaki bilgileri sorgulanmalı ve müzelerin özel gereksinimleri ve müdahale teknikleriyle ilgili bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Bu aynı zamanda ilk müdahalecilerin kültürel varlıklar konusunda hassasiyetinin artmasını sağlayabilir ve yakınındaki hidrantların boş olması nedeniyle söndürme çalışmalarının gecikmesi sonucu koleksiyonların neredeyse tamamının yok olduğu Brezilya Ulusal Müzesi yangını (2018) gibi hazine olayların gerçekleşmesini engelleyebilir.

Müzelerin çoğu personeli arasında afet müdahale veya risk azaltma görevlisi tayin etmemiştir. Yöneticiler, afet hazırlığı sorumluluğunu üstlenip planlama sürecini organize etmek için acil durum yönetimi koordinatörü olarak güvenilir bir çalışanı görevlendirebilir. Büyük ve özel müzeler bünyelerinde bir afet yönetim uzmanı bulundurabilir. Müzelerde afet ve acil durumlara yönelik yazılan birçok kılavuzda bunun önemine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca kılavuzlarda vurgulanan bir diğer konu farkındalıktır. Hem miras yöneticileri hem de afet yöneticileri arasında afetler ve kültürel varlıklar konusunda farkındalığın artırılması gerekmektedir. Afet yönetimi multidisipliner bir yapıya sahiptir. Etkili hazırlık ve zarar azaltma stratejileri, birlikte çalışan miras ve afet yöneticilerine bağlı olacaktır.

Son olarak bu çalışmada özel müzeler içerisinde özellikle kendilerini küçük olarak tanımlayan müzelerin bir afet planı hazırlama/sahip olma sorunu olduğu görülürken devlet müzelerinde ise var olan afet planının test edilmediği görülmüştür. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu sorunlar göz önünde bulundurulabilir.

KAYNAKÇA

- AARONS John A.; (2011), "Hurricanes and Disaster Response: Lessons Learned in Jamaica From (Gilbert)", **Preparingfor the Worst, Planningfor the Best: Protecting Our Cultural Heritage From Disaster**, pp.117-125.
- AHUNBAY Zeynep; (2017), **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, Dokuzuncu Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- AKCAOĞLU Can; (2017), Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanımı, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AKYÜZ Yahya; (2009), "Türk Eğitim Tarihi Açısından Müzelerin İşlevine Bir Bakış", Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik, Ankara'da Müze Müzede Ankara, III. Sempozyum, Ankara
- ALANYURT Uğur; (2009), "Türkiye'de Koruma ve Onarım Üzerine Analiz", **Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri ve Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi**, Sayfa: 4, ss.19-55.
- ALEXANDER Edward P. and ALEXANDER Mary; (2017), **Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums**, Second Edition, Altamira Press, United Kingdom.
- AMBROSE Timothy and PAINE Crispin; (2018), **Museum Basics: The International Handbook**, Fourth Edition, Routledge, United Kingdom.
- ARSLAN Melih; (2009), "Milli Müze Kavramında Anadolu Medeniyetleri Müzesi Gerçeği Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik Ankara'da Müze, Müzede Ankara III. Sempozyum", Ankara.
- ATASOY Sümer; (1984), "Türkiye'de Müzecilik", **Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi**, ss.1458-1471.

- ATASOY Sümer; (1999), **Arkeolojiye Giriş**, Birinci Baskı, Anka Yayınları, İstanbul.
- ATİK Şeniz; (2014), "Kültür Varlıklarının Sürdürülebilirliğinin Sağlanması", Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kocaeli.
- AYDIN Mahmut ve ZOROĞLU Candemir; (2012), **Müzelerde Bilimsel Teknikler ve Risk Yönetimi**, Birinci Baskı, Umut Ajans Reklam Matbuat ve Yayıncılık, Ankara.
- AYOUNG Azerikatoa D., BOATBIL CHRISTOPHER S. and BAADA Frederic N.; (2016), "Disaster Preparedness of Libraries: Insights from Polytechnic Librarians in Ghana", **Information Development**, 32(5), pp.1296-1305.
- BAŞGÖZE Pınar ve YILMAZEL Sefa Emre; (2013), "Kişisel Satış Elemanına İlişkin Tüketici Satın Alma Davranışını Olumlu ve Olumsuz Yönde Etkileyen Özellikler: Sigortacılık Sektöründe Kalitatif Bir Çalışma", **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı 10, 84-90.
- BEKTAŞ Cengiz; (2001), **Koruma Onarım**, İkinci Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Bilgi; (1956), (Türkiye Müzeleri Fevkalade Sayısı), c. 10. sy. 115, İstanbul.
- BOWMAN Vibiana and BRAILO Nensi; (2005), "Protecting Our Shared Cultural Heritage: An Overview of Protocols and Projects", **Visual Resources**, 21(1), pp.5-24.
- BOYLAN Parick J., (2002), "The 1954 Hague Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and Its 1954 and 1999 Protocols", IFLA 68th General Conference, Glasgow.
- BOYLAN Patrick J.; (2003), "Assessing Risk: Museum Emergency Planning for Natural, Civil and Armed Conflict Risks", Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response International Symposium, Hyderabad.
- BRAMMERTZ Serge, HUGHES Kevin C., KİPP Alison and TOMLIANOVİCH William B.; (2016), "Attacks Against Cultural Heritage as a Weapon of War:

Prosecutions at The ICTY", **Journal of International Criminal Justice**, 14(5), pp.1143-1174.

BÜYÜKÖZTÜRK Şener, ÇAKMAK Ebru Kılıç, AKGÜN Özcan Erkan, KARADENİZ Şirin ve DEMİREL Funda; (2016), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 21. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

CANDEE Mary E. and CASAGRANDE Richard; (1993), **PREP, Planning for Response & Emergency Preparedness: A Disaster Preparedness Recovery Resource Manual**, Texas Association of Museums, Texas.

CANUTI Paolo, MARGOTTINI Claudio, FANTI Riccardo and BROMHEAD Edward N.; (2009), "Cultural Heritage and Landslides: Research for Risk Prevention and Conservation in Landslides", **Disaster Risk Reduction**, pp.401-433.

CAPLE Chris; (2012), **Preventive Conservation in Museums**, Taylor and Francis Ltd., United Kingdom.

CARLO Terruzzi and HEKMAN Willem; (2010), **Deprem, Müzeler İçin Acil Durum Prosedürleri El Kitabı: Yangın**, Çev: Bingül Güldaş, Birinci Baskı, Ekin Kitap, Görsel Yayıncılık, İstanbul.

COLE Sue; (2004), "The United Kingdom and Ireland Blue Shield", **Alexandria**, 16(3), pp.153-158.

CRAIG Roger, SELZER Tamara and SEYMOUR Josette; (2006), "There is Disaster Planning and There is Reality—The Cayman Islands National Archive (CINA) Experience with Hurricane Ivan", **Journal of The Society of Archivists**, 27(2), pp.187-199.

CROCI Giorgio; (2000)," Emergency Stabilization of The Basilica of St. Francis of Assisi", **Cultural Resource Management**, Volume:23, Number: 6, Paper:30-32, Washington.

ÇAL Halit; (2009), "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Müzeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 14, Sayfa:315-333, İstanbul.

- ÇETİN Yusuf; (2007), "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar", **Sanat Dergisi**, Sayı: 12, ss.117-121.
- DAĞISTAN ÖZDEMİR Melike Z.; (2005), "Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış", **Planlama Dergisi**, Sayı: 31, ss.20-25.
- DARGYE Yonten; (2003), "A Brief Overview of Fire Disaster Management in Bhutan", Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response International Symposium, Hyderabad.
- DE SILVA Nimal; (2003), "Preparedness and Response for Cultural Heritage Disasters in Developing Countries", In International Symposium Proceedings of Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response, Hyderabad.
- DENİZLİ Hikmet; (2008), "Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Eğitim Uygulamaları", Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik Eğitim, İşletmecilik ve Turizm II. Sempozyum, Ankara.
- DESCHAUX Jocelyne; (2017), "Flood-related Impacts on Cultural Heritage", **Elsevier**, pp.53-72.
- DOLCE Mauro; (2010), "Emergency and Post-Emergency Management of The Abruzzi Earthquake" **Earthquake Engineering in Europe**, pp.463-494.
- DORGE Valerie and JONES Sharon L.; (1999), **Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions**, Getty Conservation Institute, Los Angeles, California.
- ECK Christopher R.; (2000)," Earth, Wind, Fire, And Water: Historic Preservation Disaster Planning in Miami-Dade County, Florida", **Cultural Resource Management**, Volume: 23, Number: 6, Paper: 11-13, Washington.
- ERDEM Yücel; (1999), **Türkiye’de Müzecilik**, Birinci Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- ERDER Cevat; (1977), "Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır", **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Sayfa: 167-190, Ankara.

- ERDİK Mustafa, DURUKAL Eser, ERTÜRK Nevra and SUNGAY Bilgen; (2010), "Earthquake Risk Mitigation İn Istanbul Museums", **Natural Hazards**, 53(1), pp.97-108.
- ERDİK Mustafa, DURUKAL Eser, SUNGAY Bilgen ve ERTÜRK Nevra; (2006) "Seismic Risk Mitigation in İstanbul Museums", Advances in the Protection of Museum Collections from Earthquake Damage Papers from a Symposium Held at the J. Paul Getty Museum, Los Angeles.
- ERTÜRK Nevra; (2010), **Müzeler İçin Acil Durum Prosedürleri El Kitabı: Deprem**, Çev: Bingöl Gölbaş, Birinci Baskı, Ekin Kitap, Görsel Yayıncılık, İstanbul.
- ERTÜRK Nevra; (2012), "Seismic Protection of Museum Collections: Lessons Learned After The 1999 Earthquakes in Turkey", **Journal of the Faculty of Architecture**, 29(1), pp.289-300.
- ERTÜRK Nevra; (2012), "Türkiye’deki Müze Koleksiyonlarının Sismik Koruması", Müzelerde Risk Yönetimi Uluslararası Konferansı, Ankara.
- ERZİNCAN Tuğba; (2007), Cumhuriyetin Kuruluşundan 1950’ye Sergiler ve Müzeler İlişkisi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ESTES Judith; (2000), "Disaster Preparedness How Ready Are You?", **Cultural Resource Management**, Volume: 23, Number: 6, Paper:14-16, Washington.
- EYİCE Semavi; (1990), "Müzeciliğimizin Başlangıcı ve Türk İslam Eserleri Müzesi",**Müze, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü**, ss. 5-8.
- FROST Gary and SILVERMAN Randy; (2006), "Disaster Recovery in The Artifact Fields—Mississippi After Hurricane Katrina", **International Preservation News**, Number: 37, pp.35-47.
- GERÇEK Ferruh; (1999), **Türk Müzeciliği**, Birinci Baskı, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- GRAHAM Kristy and SPENNEMANN Dirk H.R.; (2006a), "Heritage Managers and Their Attitudes Towards Disaster Management for Cultural Heritage Resources in New South Wales, Australia", **International Journal of Emergency Management**, 3(2-3), pp.215-237.
- GRAHAM Kristy and SPENNEMANN Dirk H.R.; (2006b), "State Emergency Service Local Controllers", Attitudes Towards Disaster Planning for Cultural Heritage Resources" **Disaster Prevention and Management: An International Journal**, 15(5), pp.742-762.
- GRAHAM Kristy and SPENNEMANN Dirk H.R.; (2006c), "Disaster Management And Cultural Heritage: An Investigation of Knowledge And Perceptions of New South Wales Rural Fire Service Brigade Captains", **The Australian Journal of Disaster and Trauma Studies**, Number:1, pp. 215-237.
- GÜLEÇ KORUMAZ S. Armağan; (2015), Kültürel Miras Yönetiminde Karar Destek Sistemlerinin Kullanımına Yönelik Bir Model Önerisi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- GÜNDÜZ Yeter; (2016), Kültürel Miras Açısından İnanç Turizmi: Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- İSMAİL Bin İbrahim; (2003), "The Need for Disaster Preparedness and Emergency Plans", Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response International Symposium, Hyderabad.
- JOKILEHTO Jukka; (2000), "ICCROM's Involvement in Risk Preparedness", **Journal of the American Institute for Conservation**, 39(1), pp.173-179.
- KADERLİ Leyla; (2016), "Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi", **Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi**, 12(12), ss. 29-41.
- KAMACI Ebru; (2014), "2863 Sayılı KTVKK'nin Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi", **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 31(2), ss.1-23.

- KAYA Şennur ve ADIGÜZEL Hatice; (2007), **Türkiye'de Müzecilik: 100 Müze 1000 Eser 2.Cilt**, Birinci Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KEJANLI Türkan, AKIN Can Tuncay ve YILMAZ Aysel; (2007), "Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:6, Sayı:19, Sayfa:179-196.
- KELEŞ Vedat; (2003), "Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(1-2), ss.1-17.
- KERVANKİRAN İsmail; (2014), "Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış", **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Cilt:9, Sayı:11, Sayfa 345-369, Ankara.
- KOEHLER Norm; (2003), "Getting Beyond Just an Emergency Response Plan in the Public Sector", **Disaster Recovery Journal**, 16(1), pp.56-58.
- KOSTAGIOLAS Petros, ARAKA Iliana, THEODOROU Roxana and BOKOS George; (2011), "Disaster Management Approaches for Academic Libraries: An Issue not to be Neglected in Greece", **Library Management**, 32(8-9), pp.516-530.
- KUMANDAŞ Mehmet Yücel; (2009), "Ankara'da Müze Müzede Ankara: Etnografya Müzesi", Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik Ankara'da Müze Müzede Ankara III. Sempozyum", Ankara.
- KURAK AÇICI Funda, ERTAŞ Şebnem, SÖNMEZ Elif; (2017), "Sürdürülebilir Turizm: Kültür Turizmi ve Kültürel Miras", **Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, 3 (1), ss.52-66.
- KURULOĞLU Fehim; (2010), "Osmanlı Devleti'nde Müzecilik", **Tarih Okulu**, Sayı:6, ss. 45-61.
- KUZUCUOĞLU Alpaslan Hamdi; (2014), "Kütüphanelerde Yapısal Olmayan Malzeme Kaynaklı Riskler", **Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, ss.21-38.

- LANGELIER Gilles and WRIGHT Sandra G.; (1981), "Contingency Planning for Cartographic Archives", **Archivaria**, Number: 13, pp.47-58.
- LARRIVEE Kathryn Louise; (2008), Collections in The Rain: Maintaining and Protecting Building Collections at Open Air Historic Village Museums University of Delaware, Newark, Delaware.
- LINDBLOM Beth C. and MOTYLEWSKI Karen; (1993), "Disaster Planning for Cultural Institutions", **History News**, Volume: 48, Number: 1, Paper:1-8.
- LOOK David W. and SPENNEMANN Dirk H.R.; (2000), " Disaster Management for Cultural Properties", **Cultural Resource Management**, Volume:23, Number:6, pp.3-5, Washington.
- LUNE Howard and BERG Bruce L.; (2017), "**Qualitative Research Methods for The Social Sciences**", 9. Edition, Pearson Education Limited, England.
- MACKENZIE George; (2002), "The Blue Shield: Symbol of Cultural Heritage Protection", IFLA 68th General Conference, Glasgow.
- MADRAN Emre ve ÖZGÖNÜL Nimet; (2005), **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, Birinci Baskı, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- MADRAN Emre; (1996), "Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-1", **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 16(1-2), ss.59-97.
- MADRAN Emre; (1997), "Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-2", **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 17(1-2), ss. 75-97.
- MATTHEWS Graham; (2007), "Disaster Management in the Cultural Heritage Sector: a Perspective of International Activity from the United Kingdom: Lessons and Messages" In World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council, Durban.

- MCCRACKEN Peter; (1995), "Disaster Planning in Museums and Libraries: A Critical Literature Review.", **Katharine Sharp Review**, Number: 1, pp.1-9.
- MCILWAINE John; (2006), **Ifla Disaster Preparedness and Planning A Brief Manual**, IFLA-PAC International Preservation Issues Number Six, Paris.
- MENEGAZZI Cristina; (2003), "Museums Emergency Programme-Origin, Past Events and Future Developments Cultural Heritage Disaster", Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response International Symposium, Hyderabad.
- MERRIAM Sharan B.; (2015), "**Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber**", Çev: Selahattin Turan, Üçüncü Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- MOUSTAFA Laila Hussein; (2015), "Endangers Culture Heritage", **Library Management**, Volume:36, Number:6/7, Paper:476 - 494.
- MURRAY Emily; (2011), Protecting Your Assets: An Evaluation of Museum Emergency Planning Practices in New Zealand Museums, Victoria University, Wellington.
- NESLİ Aslıhan; (2018), "Eski Eserlerin Korunmasının Hukuk Tarihi Yönüyle İncelenmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, Sayfa: 431-478, İzmir.
- O'BRIEN Geoff, O'KEEFE Phil, JAYAWICKRAMA Janaka and JIGYASU Rohit; (2015), "Developing a Model for Building Resilience to Climate Risks for Cultural Heritage" **Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development**, 5(2), pp.99-114.
- OKAN Berna; (2015), "Günümüzde Müzecilik Anlayışı", **Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, 5(9), ss.187-198.
- ÖZ Ali Kasım, AYDIN Mahmut ve GÜNER Saadet; (2013), "Uluslararası Mevzuatlar Işığında Mimari ve Arkeolojik Mirasın Korunması", VII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu Sanat Etkinlikleri, Azerbaijan.

- ÖZKASIM Hale ve ÖGEL Semra; (2005), "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", **İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, Sayfa: 96-102, İstanbul.
- PARISI Fulvio and AUGENTI Nicola; (2013) "Earthquake Damages to Cultural Heritage Constructions and Simplified Assessment of Artworks". **Engineering Failure Analysis**, Number: 34, pp.735-760.
- PETERSEN Katherine M.; (2006), Disaster Preparedness and Recovery for Museums: A Business Recovery Model, Texas State University, Texas.
- POROY Ayşegül Ö.; (2015), **Sosyal Bir Platform: Müzeler**, Birinci Baskı, Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- RIEDLMAYER Andras; (1996), "Libraries Are Not for Burning: International Librarianship and The Recovery of The Destroyed Heritage of Bosnia-Herzegovina", **Art Libraries Journal**, 21(2), pp.19-23.
- RUSCH Stacy and HERRO Holly; (2000), "Midnight in The Garden of Soggy and Damp: The Newyear's Eve Disaster at The Virginia Historical Society", **Journal of The American Institute for Conservation**, 39(1), pp.127-134.
- SHAW Wendy; (2004), **Osmanlı Müzeciliği, Müzeler, Arkeoloji Ve Tarihin Görşelleştirilmesi**, Çev: Esin Soğancıoğlu, İkinci Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- SİLİER Orhan; (2012), "Farklı Tarihler, Farklı Müzecilik Anlayışları, Benzer İhtiyaçlar", Türkiye’de ve Avrupa’da Kent Müzeciliğinin Sorunları Çalıştayı, İzmir.
- SPAFFORD-RICCI Sarah and GRAHAM Fiona; (2000), "The Fire at The Royal Saskatchewan Museum, Part 1: Salvage, Initial Response and The Implications for Disaster Planning", **Journal of The American Institute for Conservation**, 39(1), pp.15-36.
- SPENNEMANN Dirk HR; (2003), **Risk Assessments in Heritage Planning in Victoria I: A Rapid Survey of Conservation Management Plans written in 1997–2002**, Charles Sturt University, Albury.

- ŞAPOLYO Enver Behnan; (1936), **Müzeler Tarihi**, Birinci Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- TEKELİ Sadık; (1998), “Askeri Müzede Çağdaş Müzecilik Uygulamaları”,4. Müzecilik Semineri, Bildiriler, İstanbul.
- TEPECİK Adnan; (2007), "Sanat Eğitimi ve Sanal Müze", Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I. Sempozyum, Ankara.
- TÉTREAU Jean; (2008), "Fire Risk Assessment for Collections in Museums" **Journal of The Canadian Association for Conservation**, Number: 33, pp. 3-21.
- TIMOTHY Dallen J.; (2011), "**Cultural Heritage and Tourism: An Introduction**", Channel View Publications, Bristol.
- TWEEDY Angela R.; (2000), "Beyond Disaster Response: Public Policy Challenge of The New Millennium", **Cultural Resource Management**, Volume: 23, Number: 6, Paper:6-10, Washington.
- USMAN Lisa; (2000), "Mitigation—Fact or Fiction?", **Cultural Resource Management**, Volume:23, Number: 6, Paper:32-34, Washington.
- VARLAMOFF Marie-Thérèse and PLASSARD Marie-France; (2004), "Survey on Disaster Planning in National Libraries", World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August, Buenos Aires.
- VECCO Marilena; (2010), "A Definition of Cultural Heritage: From the Tangible to the Intangible", **Journal of Cultural Heritage**, Number: 11, pp.321-324.
- VNOUCEK Jiri; (2011), "The Prague Flood Diary", **Preparing for The Worst, Planningfor The Best: Protecting Our Cultural Heritage From Disaster**, pp.103-108.
- WANG Jieh Jiu; (2015), "Flood Risk Maps to Cultural Heritage: Measures and Process", **Journal of Cultural Heritage**, 16(2), pp.210-220.

- YARAŞ Ahmet; (1994), "Anadolu'daki İlk Koleksiyonculuk ve Müzecilik Faaliyetleri", II. Müzecilik Semineri, İstanbul.
- YENİŞEHİROĞLU Filiz; (2007), "Türkiye'de Müzecilik Bilgi Alanın Gelişmesi Üzerine Gözlemler", Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I. Sempozyum, Ankara.
- YILDIZTURAN Melek; (2007), "Koleksiyonculuktan Müzeciliğe Geçiş ve Türk Müzeciliği", Geçmişten Geleceğe Türkiye'de Müzecilik I. Sempozyum, Ankara.
- ZGONJANİN Sanja; (2005), "The Prosecution of War Crimes for The Destruction of Libraries and Archives During Times of Armed Conflict", **Libraries & Culture**, Volume: 40, Number: 2, Paper:128-144.
- AMERICAN MUSEUM OF NATURAL HISTORY; (2018), "**Emergency Plan for Collections**",<https://www.amnh.org/our-research/natural-science-collections-conservation/general-conservation/emergency-preparedness/emergency-plan-for-collections>, Erişim Tarihi: 09.12.2018
- ARKEOLOJİK HABER; <https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-istanbuldaki-tescilli-muze-sayisi-12554/>, Erişim Tarihi: 15.11.2018.
- ASLAN Zaki and ARDEMAGNİ Monica; (2006), ‘**Introducing Young People to the Protection of Heritage Sites and Historic Cities.**’http://athar-centre.org/wp-content/uploads/2013/02/Young-people-school_Book_Final-website.pdf, Erişim Tarihi: 08.08.2018.
- ATAGÖK Tomur; (2010), "**Müzecilik ve Türk Müzeciliği**", <http://egemimarlik.org/74/3.pdf>, Erişim Tarihi: 20.06.2018.
- AUSTRALIAN INSTITUTE for the CONSERVATION OF CULTURAL MATERIAL; (2000), "**Guidelines for Small Museums for Writing A Disaster Preparedness Plan**", https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/CAN_resources2014/beprepared.pdf, Erişim Tarihi: 24.11.2018.

ÇINAROĞLU Aykut; (2013), **"Atatürk ve Arkeoloji"**, www.jeofizik.org.tr. Erişim Tarihi: 18.08.2018.

DPLAN THE ONLINE DİSASTER-PLANNING TOOL for CULTURAL and CIVIC INSTITUTIONS; <http://www.dplan.org>, Erişim Tarihi: 27.09.2018.

GÜNER Saadet; **"Savaşlar ve Kültürel Miras: Kültürel Miras; Savaşların,Silahlı Çatışmaların Masum Kurbanları Olmaya Devam Ediyor"** <http://kumid.net/admin/userfiles/etkinlikler/beykent.pdf>. Erişim Tarihi: 27.09.2018.

HABER ERK; <https://www.habererk.com/kultur-sanat/ziya-gokalp-muzesi-neden-kapali-h54353.html>, Erişim Tarihi: 30.03.2019.

HENCKAERTS Jean Marie; (1999), **"New Rules for the Protection of Cultural Property in Armed Conflict"**, International Review of the Red Cross, <https://www.cambridge.org>, Erişim Tarihi: 05.07.2018.

HERITAGE PRESERVATION; (2005), **"A Public Trust at Risk: The Heritage Health Index Report on The State of America's Collections"**, <https://www.culturalheritage.org/about-us/foundation/programs/heritage-preservation>, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

HYPERALLERGIC; (2018),**"Brazil's National Museum Goes Up in Smoke, Leaving Brazilians Heartbroken and Angered"**, <https://hyperallergic.com/458828/national-museum-brazil-rio-burns-in-fire/>,Erişim Tarihi: 12.12.2018.

INTERNATIONAL CENTRE for the STUDY of the PRESERVATION and RESTORATION of CULTURAL PROPERTY; (2018), <https://www.iccrom.org/about/overview/history>, Erişim Tarihi:18.09.2018.

INTERNATIONAL COUNCIL MONUMENT and SITES; http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf Erişim Tarihi: 24.04.2018.

INTERNATIONAL COUNCIL OF MUSEUMS; (2003), "**Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response International Symposium**", http://archives.icom.museum/disaster_preparedness_book/index.html, Erişim Tarihi: 16.07.2018.

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS and SITES; (2013), "**Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi**", <http://www.icomos.org.tr/Dosyalar>, Erişim Tarihi: 14.09.2018.

İSTANBUL PROJE KOORDİNASYON BİRİMİ; (2014), "**İstanbul Sismik Riskin Azaltılması Ve Acil Durum Hazırlık Projesi, Kùltürel Mirasın Korunması**", <https://www.ipkb.gov.tr/tr/yayinlar>, Erişim Tarihi: 15.10.2018.

İSTANBUL PROJE KOORDİNASYON BİRİMİ; <https://www.ipkb.gov.tr/ismep/>, Erişim Tarihi: 12.11.2018.

JOFFE Alexander H.; (2004), **Museum Madness in Baghdad**, Middle East Quarterly, <https://www.meforum.org/609/museum-madness-in-baghdad>, Erişim Tarihi: 15.08.2018.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI; (2003), "**Somut Olmayan Kùltürel Mirasın Korunması Sözleşmesi**", <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-50543/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, Erişim Tarihi: 15.07.2018.

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI; (2018), "**İlk Müzeler**", <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-80139/ilk-muzeler.html>, Erişim Tarihi: 21.07.2018.

LABRADOR Ana Maria Theresa, BALARBAR Roberto and ESGUERRA Evelyn; (2011), "**Heritage under Siege from Climate Change: Lessons from the Past on Coping with Disasters for Philippine Museums, Archives and Libraries, Commonwealth Association of Museums Online International Journal and Archives**", http://www.maltwood.uvic.ca/cam/publications/conference_publications/Labrador%20et%20al.pdf, Erişim Tarihi: 15.11.2018.

- MAAS Katherine H.; (2009), **"Lessons from the Destruction at the Iraq Museum: What Museums Must Do to Protect Cultural Property during Armed Conflict"**, <http://citeseerx.ist.psu.edu>, Erişim Tarihi: 10.07.2018.
- MEVZUAT; (2018), **"Milletlerarası M  zeler Konseyi (ICOM) T  rkiye Milli Komitesi Y  netmeliği"**,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.71600.pdf>, Erişim Tarihi: 21.09.2018.
- MINISTRY of CULTURE FRANCE; <http://www.culture.gouv.fr/Actualites/Un-nouveau-defi-rebatir-Notre-Dame-de-Paris>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- MINISTRY of CULTURE, TAIWAN; <https://www.moc.gov.tw/>, Erişim Tarihi: 10.15.2018.
- MINISTRY of CULTURE; (2019), **"A new Challenge, Rebuild Notre-Dame de Paris"**,<http://www.culture.gouv.fr/Actualites/Un-nouveau-defi-rebatir-Notre-Dame-de-Paris>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.
- MISSISSIPI DEPARTMENT of ARCHIVES and HISTORY; (2018),
<http://www.mdah.ms.gov/senseofplace/>, Erişim Tarihi: 18.10.2018.
- NATIONAL DISASTER MANAGEMENT AUTHORITY GOVERNMENT OF INDIA;(2017), **"National Disaster Management Guidelines for Museums"**,
<https://ndma.gov.in/images/pdf/draftguidelinesmuseums.pdf>, Erişim Tarihi: 14.10.2018
- REPUBLIC OF CHINA MINISTRY OF CULTURE; <https://www.moc.gov.tw>, Erişim Tarihi: 12.11.2018.
- ROYAL SASKATCHEWAN MUSEUM; (2018), **"Our History"**,
<https://royalsaskmuseum.ca/rsm/about/our-history>, Erişim Tarihi: 12.10.2018.
- THE UNITED NATIONS OFFICE for DISASTER RISK REDUCTION; (2015),
"Sendai Framework for Disaster Risk Reduction",
<https://www.unisdr.org/we/coordinate/sendai-framework>, Erişim Tarihi: 25.02.2019.

THE UNITED NATIONS OFFICE for DISASTER RISK REDUCTION; (2005),
"**Hyogo Framework for Action**", <https://www.unisdr.org/we/coordinate/hfa>,
Erişim Tarihi: 17.02.2019.

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ; (2011), <http://kutuphaneci.org.tr/basin/hig-bulten/>, Erişim Tarihi:21.09.2018.

UNESCO TÜRKİYE MİLLÎ KOMİSYONU;
(<http://www.unesco.org.tr/Pages/60/94/Yerlerinden-Edilmi%C5%9F-K%C3%BClt%C3%BCr-Varl%C4%B1klar%C4%B1-%C4%B0htisas-Komitesi>), Erişim Tarihi: 19.08.2018.

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC, and CULTURAL
ORGANIZATION;<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>, Erişim Tarihi:
27.01.2018.

UNITED NATIONS OFFICE for DISASTER RISK REDUCTION; (2013), "**Heritage and Resilience: İssues and Opportunities for Reducing Disaster Risks**",
<https://www.unisdr.org/we/inform/publications/33189>, Erişim Tarihi:
20.11.2018.

VATAN Meltem; (2015), "**Nepal Depremi Sonrası Kültür Mirasının Korunması**",
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=399&RecID=3749#>,Erişim Tarihi: 01.12.2018.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Emre TOSUN

Doğum Yeri ve Tarihi: Bursa/27.09.1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Gümüşhane Üniversitesi-Acil Yardım ve Afet Yönetimi

Yüksek Lisans Öğrenimi: Gümüşhane Üniversitesi-Afet Yönetimi

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar: Gümüşhane İl Ambulans Servisi Başhekimliği-Acil Tıp Teknisyeni

İletişim

E-posta Adresi: emretosun275@gmail.com

Tarih:31.05.2019

EKLER

Ek 1. Anket Formu

Mülakat soruları

(Bu sorulardan elde edilecek bilgiler yüksek lisans tezinde kullanılacaktır. Mülakat boyunca izin verilirse ses kaydı yapılacaktır. Çalışmada kişi ve kurum isimleri **kesinlikle gizli** kalacaktır. Bu nedenle sorulara objektif cevaplar verilmesi çalışmanın bilimsel değeri açısından önem arz etmektedir.)

Araştırmacı: Emre Tosun
Danışman: Doç. Dr. Sedat BOSTAN

Müze / kurumun adı:
Müze türü:
Müzede kullanılan dil (ler):
Web sitesi:
Soruları Cevaplayanın;
Görevi:
Çalışma Süresi:
Eğitimi:

SORULAR

1. Müzenizi tanımlayınız
() Küçük, () Orta veya () Büyük

2. Müze kaç kişi istihdam ediyor?

3. Müzeniz kaç binadan oluşmaktadır :
bir bina ()
birkaç bina () : () 2 () 3 () 4
() 5 () daha fazla:

4. Müzenin bulunduğu yer Doğal, İnsan veya Teknolojik kaynaklı afet riskinin yüksek olduğu bir bölgede mi?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

İlgili afet tipi (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.):

Sel, Su baskını () Savaşlar ()

Depremler () İç çatışmalar ()

Gelgit dalgaları () Terörizm ()

Kasırgalar () KBRN ()

Yangın () Diğer (belirtiniz) () :

5. Müze hiç afet yaşadı mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

Evetse, yıl(lar) ı ve afet(ler) in türünü belirtiniz:

6. Koleksiyonların eksiksiz bir envanteri var mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

7. Müzeniz için bir veri tabanı oluşturuldu mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

8. Müze binası (binaları) düzenli olarak denetleniyor mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

9. Müzenin bir tahliye planı var mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

Varsa hangi alanları kapsıyor? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

a) Koleksiyonlar için () Evet () Hayır () Bilmiyorum

b) Ekipman için () Evet () Hayır () Bilmiyorum

c) İnsanlar için: - ziyaretçiler () Evet () Hayır () Bilmiyorum

- personel () Evet () Hayır () Bilmiyorum

10. Müze personeli arasında afet müdahale ve / veya risk azaltma görevlisi tayin edildi mi?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

Afete müdahale ve / veya risk azaltma yetkilisinin detayları:

Görevi:

Eğitimi:

Unvanı:

Varsa, lütfen risk azaltma ve afete müdahalede alınan eğitimi belirtin:

11. Müze bir risk azaltma ve afet müdahale planı oluşturdu mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

() Hazırlık aşamasında bir plan var

12. Eğer hayırsa, bir tane yazıp uygulama niyetiniz var mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

13. Böyle bir afet planının mevcut olmamasının ana nedenlerini belirtin: (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

() risklerin azlığı

() yazmak ve uygulamak için uygun personel eksikliği

() yazmak için model eksikliği

() uygulamak için kaynak eksikliği: () personel eksikliği () para eksikliği

() acil durum ekiplerinin yakınlığı

() diğer nedenler, lütfen detaylı yazınız:

14. Eğer hayırsa, rehberlik edecek bir plan olmadan bir afet ve acil durumu nasıl yönetirsiniz?

15. Evet ise, aşağıdaki afet türlerinden hangisini/hangilerini kapsamaktadır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

☐ Doğal Kaynaklı Afetler

☐ İnsan Kaynaklı Afetler

☐ Teknolojik Kaynaklı Afetler

☐ Hepsi

☐ Bilmiyorum

16. Evet ise, bir afet planının parçası mı? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

☐ Bilmiyorum ☐ Hayır ☐ Evet: Ulusal afet planı ☐ Evet ☐ Hayır

Yerel Afet Planı ☐ Evet ☐ Hayır

17. Plan aşağıdakilerden hangisinin güvenliği ile ilgilenir: (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

☐ Kişiler ☐ Bina ☐ Koleksiyonlar ☐ Hepsi ☐ Bilmiyorum

18. Afet planı ne zaman yapıldı?

☐ 1 yıldan az bir süre önce

☐ 5 yıldan az bir süre önce

☐ 10 yıldan fazla bir süre önce

☐ Bilmiyorum

19. Düzenli olarak güncelliyor musunuz?

☐ Evet: ☐ her yıl ☐ 2 yılda bir ☐ her 5 yılda bir ☐ daha az

☐ Hayır

☐ Bilmiyorum

20. Afet planınız güvenlik ekipleri ile istişare ederek mi oluşturuldu?

() Bilmiyorum () Hayır () Evet: () itfaiye

() kolluk kuvvetleri

() yerel yönetim (ayrıntılar verin)

() diğer (ayrıntılar verin)

21. Afet planının bir kopyası yerel afet müdahale ekiplerine (itfaiye, AFAD, polis vb.) verildi mi?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

22. Afet planınızı test ediyor musunuz?

() Evet: () her yıl () 2 yılda bir () her 5 yılda bir () daha az

() Hayır

() Bilmiyorum

23. Riskleri azaltmak veya bir afet durumunda hasarı hafifletmek için müze içinde bir örgütlenme (İlk yardım, söndürme, kurtarma, planlama vb. ekipler) var mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

(Evet ise, lütfen detay veriniz)

24. Personel eğitmek için tatbikatlar veya alıştırma düzenleniyor mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

25. Personeliniz düzenli olarak eğitiliyor mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

26. Bir afet durumunda size yardımcı olabilecek diğer yakın müze veya kültürel kurumlarla bağlantı kurdunuz mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

27. Bir afet durumunda derhal cevap verebilecek şirketlerle bağlantı kurdunuz mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

28. Evet ise, ne tür bir hizmet sunabilirler? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

() taşıma () dondurma

() ekipman () diğerleri:

29. Bir afet veya acil durumda irtibat kurulacak personel listesi güncelleniyor mu?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum () Böyle bir liste yok

30. Müzenin bir afet veya acil durum için iletişim koordinatörü var mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

31. Müzenizin sigortası var mı?

() Bilmiyorum () Hayır () Evet: a) Koleksiyonlar () Evet () Hayır

b) Ekipman () Evet () Hayır

c) Bina () Evet () Hayır

32. Müze, öncelikli kurtarılabilecekleri belirten koleksiyonlara ait nesnelerin listesini veya listelerini hazırladı mı?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

33. Eğer evet ise, lütfen listeyi oluşturmak için kullanılan kriterleri belirtin: (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

a) Maliyet ()

b) Koleksiyonların önemi ()

c) Kırılganlık ()

d) Belirli hasar türlerine karşı savunmasızlık ()

e) Erişebilirlik ()

f) Manevra kabiliyeti (boyut, ağırlık, vb.) ()

g) Diğer kriterler (ayrıntılar verin): ()

34. Koleksiyonların acil koruma işleminin yapılabileceği bir yer var mı?

() Bilmiyorum () Hayır () Evet: a) Müzede ? () Evet () Hayır
b) Dışarıda ? () Evet () Hayır

35. Müzede bir afet olması durumunda, koleksiyonlar güvenceye alınması için bina dışına tahliye edilebilir mi?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

36. İlgili uluslararası kuruluşların afet hazırlığı ve müdahalesi ile ilgili çalışma ve yayınlarını takip ediyor musunuz?

() Evet () Hayır () Bilmiyorum

37. Müze, afet hazırlığı ve müdahalesine ilişkin aşağıdaki materyallerden herhangi birini oluşturduysa, lütfen kaynak gösteriniz ve mümkünse orijinalleri, kopyaları veya özetleri gönderiniz.

a) Literatür (kitaplar, raporlar, makaleler vb.)

b) Öğretici materyal (kitaplar, videolar, slaytlar, vb.)

c) Diğer

38. Müzelerde afete hazırlıkla ilgili ilginç literatür veya öğretici materyalleri öneriyor musunuz? (ülkenizde veya başka bir yerde) Lütfen tam referanslar sağlayın.

39. Ülkenizdeki veya bölgenizdeki müzelerde afet hazırlığı ve müdahalesine ilişkin herhangi bir kuruluş ve / veya uzmandan haberinizi var mı? Lütfen iletişim bilgilerini sağlayın.

40. Afet hazırlık ve müdahale ile ilgili ilginç bir deneyiminiz oldu mu? Anlatılabilir misiniz?

41. Genel olarak İstanbul müzelerinin afetlere hazırlıklı olduğunu düşünüyor musunuz?

42. Müzelerde afet yönetimi konusunda genel yorum ve düşünceleriniz nelerdir?

Ek 2. Araştırma İzni

<p>T.C. GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ Rektörlüğü</p>	<p>TASNİF DIŞI</p> <p>GÜMÜŞHANE UNIVERSITY Rector's Office</p>	<p>Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>
<p>Sayı : 48376875-100-E.168</p>		<p>09/01/2019</p>
<p>Konu : Anket Çalışması-Emre TOSUN hk.</p>		
<p>İLGİLİ MAKAMA</p>		
<p>Enstitümüz Afet Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Emre TOSUN'un "Kültür Mirası ve Müzelerde Afet ve Acil Durumlara Hazırlık Düzeyi" adlı yüksek lisans tezinde kullanması amacıyla ekteki mülakat formunu 25.01.2019 ile 22.03.2019 tarihleri arasında devlet ve özel müzelerdeki tüm personel üzerinde uygulaması amacıyla gerekli iznin verilmesi hususunda;</p>		
<p>Gereğini arz ederim.</p>		
<p>e-imzalıdır Prof. Dr. Ekrem CENGİZ Müdür</p>		
<p>Ek: Mülakat Formu</p>		
<p><small>Adres: Bağlarbaşı Mahallesi 29100 / Gümüşhane Telefon: 0 456 233 12 29 Faks: 0 456 233 12 32 Elektronik Ağı: http://www.gumushane.edu.tr/ 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir. Evrak teyidi: https://ebysorgu.gumushane.edu.tr adresinden DUYU-8LLL-8TDA kodu ile yapılabilir.</small></p>		

Ek 3. Etik Kurulu Onayı

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
(Proje Onay Formu)

TARİH :

YER :

KATILIMCILAR :

Prof.Dr. GÜNAY ÇAKIR (Başkan)
Prof.Dr. BAHRİ BAYRAM (Üye)
Prof.Dr. HÜSEYİN DEMİR (Üye)
Prof.Dr. BAYRAM NAZİR (Üye)
Prof.Dr. EKREM CENGİZ (Üye)
Prof.Dr. SAİME ŞAHİNÖZ (Üye)
Prof.Dr. FERKAN SİPAHİ (Üye)

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU	
Projenin Adı:	Kültür Mirasları Ve Müzelerde Afet Ve Acil Durumlara Hazırlık
Projenin Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi Kapsamında Uygulanacak Mülakat
Proje Araştırmacıları:	Doçent Doktor Sedat BOSTAN (Danışman) Emre TOSUN (Öğrenci)
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	Doçent Doktor Sedat BOSTAN Telefon: 0505 906 07 98 Emre TOSUN Telefon: 0538 402 76 61
Araştırmacının Amacı:	<p>Tarihte dünyanın birçok yerinde doğal ya da insan kaynaklı afetler müzelere, ve kültürel mirasa farklı etki derecelerinde zararlar vermiştir. Bunlardan bazıları geri döndürülemez zararlara neden olarak yaşayan tarihin sonu olurken, bulunduğu ülkeye ve topluma hem ekonomik ve sosyal hem de kültürel açıdan ağır zararlar vermiştir.</p> <p>Yapacak olduğumuz tezin konusu müzelerin afet ve acil durumlara karşı hazırlık düzeyinin belirlenmesidir.</p> <p>Bu tez çalışmasının amacı müze yönetici ve personellerinin müzelerde afet yönetimi ve afet planlaması konularına bakış açılarını öğrenmek ve hazırlık düzeyinin ölçülmesidir.</p> <p>Bu tez çalışmasında yapılması planlanan araştırmalar sonrasında elde edilecek bilgi ve bulguların afet yönetiminde müze ve kültür miras üzerine</p>

B d -S JG K

	farkındalığı arttırıp etkili hazırlık ve müdahale stratejileri geliştirilmesi açısından katkı sağlayacaktır.
Araştırmanın Gerekçesi:	<p>Kültürel miras, tüm uygarlıklarda değer ve gururla bir yaşam kalitesini teşvik etmede çok önemlidir. Miras, kültürel materyallerin geçmişten günümüze ve geleceğe aktardığı tarihsel mesaj ve bilgilerle bir araya gelmektedir. Kültürel miras, afetler, çatışmalar, iklim değişikliği ve diğer birçok faktör nedeniyle risk altındadır.</p> <p>Kültürel mirasın değeri, yok edildikten sonra doldurulamaz olana dayanır. Bu nedenle, kültürel mirasın korunması için afet risk değerlendirmesi ve tahmini kritik öneme sahiptir.</p> <p>Kültürel mirası koruyan ve sergileyen kurumlar olarak müzelerin afet ve acil durumlara karşı mirasın zarar görmesini engelleyip sonraki kuşaklara aktarılması için hazırlıklı olması son derece önemlidir.</p>

3 2 5 2 2 1

<p>Araştırmanın Yöntemi:</p>	<p>Çalışmamız kapsamında Müzelerin afet ve acil durumlara yönelik hazırlık düzeyini ölçmek, müze yönetici ve uzmanların müzelerde afet yönetimi ve planlamasına yönelik bakış açılarını öğrenmek için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle yüz yüze görüşmeler yapılacaktır. Mülakat soru formu ICOM ve IFLA gibi konuyla ilgili uluslararası kuruluşların çalışmalarından yararlanarak düzenlenmiştir.</p> <p>Yarı yapılandırılmış mülakat soruları; müzelerin afet deneyimleri, afet ve acil durum planlamaları, tahliye planlaması, planlamaların uygulanması ve güncellenmesi, personelin afetlere karşı eğitimi konularını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.</p> <p>Çalışmamız İstanbul ilinde bulunan ve araştırmamıza gönüllü olarak katılmak isteyen devlet, belediye ve özel müzelerin yönetici ve uzmanları katılacaktır. 10 devlet, 10 özel olmak üzere 20 müze yöneticisiyle görüşme yapmak hedeflenmektedir.</p>
<p>Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:</p>	<p>Çalışmamız kapsamında müzelerin afet ve acil durumlara yönelik hazırlık düzeyini ölçmek, müze yönetici ve personellerinin afet yönetimi ve planlamasına yönelik bakış açılarını öğrenmek için yarı yapılandırılmış mülakat soruları içeren bir form kullanılacaktır. Mülakat araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme tekniği ile mülakatın yapılmasını kabul eden bireylere uygulanacaktır.</p>

Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Doç. Dr. Sedat BOSTAN' ın "Kültür Mirasları ve Müzelerde Afet ve acil Durumlara Hazırlık" adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

Prof. Dr. Bahar BAYRAM
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Hüseyin DEMİR
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Bayram N. ZILK
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Ekrem ZENGİZ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Saim ŞAHİNÖZ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Ferkan SİPAHI
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Günay ÇAKIR
Etik Kurul Başkanı